

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

**ZUG**

REGÉNY

IRTA  
**TURGENJEV IVÁN**

FORDÍTOTTA  
**AMBROZOVICS DEZSŐ**

BUDAPEST  
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.

---

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

---

Elektronikus változat:  
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015  
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.  
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya  
ISBN 978-615-5531-21-7 (online)  
MEK-14522

## I.

T. kormányzóság n-i kerületének Szaszovo nevű falujában, az urasági kastély egyik frissen meszelt szobájában, ócska rozoga asztal mellett, keskeny faszéken, felsőkabátban ült egy fiatal ember és a számadásaival bibelődött. Ezüst gyertyatartóban két szál stearin-gyertya égett előtte; az egyik szögletben nyitott utitáska állt egy padon, a másikban az inas a szerény vaságyat vetegette. Egy alacsony spanyolfal mögött szamovár duruzsolt, az imént behordott friss alomszénán egy kutya fészkelődött. Az ajtóban vadonat új ujjasban egy okos ábrázatu, hosszú szakállu paraszt álldogált - alkalmasint a falu véne volt - és figyelmesen nézte az asztalra könyökölő fiatal embert. A fal mellett ócska kis zongora, valamivel odább rozoga szekrény állott, melyen a záraknak már csak a helye látszott; az ablak közt homályos tükör, a spanyolfalon egy berizsporozott nő szinehagyott arc képe függött. A padmaly szembetünő girbe-görbesége, meg az össze-vissza repedezett padló után ítélve, a kastély, melybe olvasóinkat vezettük, jó régi jószág volt; állandóan senki se lakott benne, csak úgy éjjeli szállásul szolgált az uraságnak. A fiatal ember, a ki az asztalnál ült, Szaszovo tulajdonosa volt. Csak előttevaló este érkezett meg a nagyobbik birtokáról, mely vagy száz versztnyire volt ettől és másnap már újra el akart utazni, miután megnézte a gazdaságot, meghallgatta a parasztok kívánságait és átfutotta a számadásokat.

- No de mára elég lesz, - szólt felpillantva - kifáradtam. Te is elmehetsz, - folytatta a falu vénéhez fordulva - de holnap azután korán itt légy és hozd magaddal a parasztokat, hogy mind itt legyenek! Értetted?

- Igenis, értettem.

- A jegyzőnek meg mondd meg, hogy hozza el a múlt hónapi jelentést... Hanem azt jól tetted ám - folytatta körülnézve, - hogy a falakat kimeszelted. Valahogyan tisztább lett itt minden.

A falu véne szótlánul végigjártatta szemeit a falakon.

- No most eredj!

A falu véne meghajtotta magát és kiment.

A fiatal ember egyet nyújtózott.

- Hé!... Adjatok teát! kiáltott ki.

Az inas befordult a spanyolfal mögé, de csakhamar visszatért s ezüst tálcán letett eléje egy kis kannát s egy tejes-ibriket. A fiatal ember elkezdte szürcsölni a teát, de alig nyelt egyet-kettőt, mikor a szomszéd szobából zaj hallatszott s megszólalt egy rikácsoló hang:

- Itthon van-e Asztachov Szergejics Vladimir? Be lehet-e menni hozzá?

Szergejics Vladimir (így hívták a felöltős fiatal embert) csudálkozva nézett az inasára és gyorsan suttogva így szólt:

- Eredj szaporán, nézd meg, ki az?

Az inas kiment és becsapta maga után a rosszul záródó ajtót.

- Jelentsd Szergejics Vladimirnak, - hallatszott ugyanaz a rikácsoló hang - hogy a szomszédja, Ipatov kívánja őt látni, ha csak nincs terhére; velem van a másik szomszéd, Bodrjakov Ilyics Iván is, a ki szintén tiszteletét óhajtja tenni.

Szergejics Vladimir önkéntelenül boszus mozdulatot tett. De mikor az inas a szobába lépett, így szólt hozzá:

- Bocsásd be őket.

Fölkelt, hogy fogadja a vendégeit.

Az ajtó kinyílt és megjelentek a vendégek. Az egyikök, egy szikár, őszbevegyülő öreg, feje gömbölyű és élénk, szemei aprók, elül ment; a másik, egy magas, sovány, körülbelül harminczöt éves férfi, hosszukás arcza napbarnított és haja kuszált, imbolyogva jött utána. Az öregén csinos szürke kabát volt, nagy, igazgyöngyből készült gombokkal; rózsaszínű nyakendője, melyet félig eltakart fehér ingének gallérja, szabadon ölelte körül a nyakát; a lábain szép czipellők kényeskedtek, skót nadrágja négyszögecskéi kellemesen tarkállottak és egész alakja nagyon megnyerő benyomást tett.

A társa ellenkezőleg, kevésbé volt vonzó: ócska fekete frakk volt rajta, nyakig begombolva; vastag téli trikóból készült nadrágja hozzáillett a frakkja színéhez; sem a nyakán, sem a keze fejénél nyoma sem volt semmi fehéreneműnek. Az öreg elsőnek közeledett Szergejics Vladimirhoz és szeretetreméltóan meghajtva magát, vékonyka hangján így szólt:

- Van szerencsém magamat bemutatni, - Ipatov Nikolajevics Mihály vagyok, az ön legközelebbi szomszédja és rokona. Már régóta vágytam önnel megismerkedni. Remélem, nem zavarom.

Szergejics Vladimir azt felelte, hogy nagyon örül, maga is már óhajtotta... és hogy nem zavarja... nem parancsol-e helyet foglalni... meg egy kis teát.

- Ez a nemes ember pedig - folytatta az öreg, miután előzékeny mosolylyal végighallgatta Szergejics Vladimir szavait és a kezével a frakkos ur felé mutatott: - szintén az ön szomszédja, nekem pedig jó ismerősöm, Ilyics Iván, a ki szintén nagyon kívánt önnel megismerkedni.

A frakkos ur, a kinek az arczáról ugyan senki sem olvasta volna le, hogy bármit is képes volna nagyon kívánni, - annyira szórakozott és egyuttal álmos volt ennek az arcznak a kifejezése, - a frakkos ur ügyetlenül és kelletlenül meghajtotta magát. Szergejics Vladimir viszonzásul szintén meghajtotta magát és másodszer is megkínálta helylyel a vendégeit.

A vendégek leültek.

- Nagyon örülök, - kezdte el az öreg a kezével hadonászva, miközben a társa tátott szájjal a padmalyt bámulta, - nagyon örülök, hogy végre szerencsém van önnel személyesen találkozhatni. Ámbár ön állandóan meglehetősen távol lakik innét, azért mi önt mégis, hogy úgy fejezzem ki magamat, a mi földesurunknak tartjuk.

- Igen hizelgő rám nézve, - felelt Szergejics Vladimir.

- Már akár hizelgő, akár nem, de így van. Bocsásson meg Szergejics Vladimir, de mi itt az ...i kerületben egyenes emberek vagyunk, egyszerűen élünk és minden teketória nélkül kimondjuk azt, a mit gondolunk. Nálunk az emberek még névnapon sem járnak másként, mint egyszerű kabátban. Bizony isten! Ez már nálunk ősrégi szokás. Azért a szomszéd kerületbeliek nem is hívják bennünket másként, mint kabátosoknak, sőt még most ostobasággal is vádolnak, de mi bizony rájuk sem hederítünk! Már bocsásson meg, falun élni és piperészkedni!

- No persze, hiszen... falun ez ér legtöbbet, ez a fesztelenség az érintkezésben - jegyezte meg Szergejics Vladimir.

- De azért - folytatta az öreg - a mi kerületünkben is vannak okos, európai műveltségű emberek, habár nem is viselnek frakkot. Itt van mindjárt például a mi történésziünk, Evszjukov Sztepanics Sztepan, a ki az orosz történelmet a legrégebbi időktől kezdve tudja, Péterváron is elismert híres tudós ember! A mi városunkban van egy régi svéd ágyu, tudja, ott a téren van fölállítva... lám, ezt is ő fedezte föl. Ugy ám! Centeleo Karlycs Anton... ez meg a termé-

szetrajzban kitünő, azt mondják egyébiránt, hogy a tudományoknak ez az ága veleszületik minden némettel. Mikor nálunk ezelőtt vagy tíz évvel egy kiszabadult hiénát agyonvertek, lám éppen Karlycs Antal volt az, a ki az állat farkának sajtószere alakulásából megállapította, hogy csakugyan hiéna volt. Azután van itt egy Kaburdi nevű földbirtokos: ez leginkább könyvet, cikkekcskéket ír, nagyon ügyes tolla van, a Galatéóban jelennek meg a cikkei, Bodrjakov... nem Ilyics Iván, nem, egy másik Bodrjakov, Szergej... hogy is hívják Ilyics Iván, hogy hívják?

- Szergejics, - felelt Ilyics Iván.

- Igen, igen, ...Szergejics Szergej, - ez meg versekkel foglalkozik. Persze nem Puskin, de néha bizony úgy kitett magáért, hogy akár a fővárosban is számot tenne. Ismeri az epigrammját Fomics Agejről?

- Miféle Fomics Agejről?

- Jaj, bocsásson meg, mindig megfeledkezem róla, hogy ön még nem itteni lakos. A mi kisbirónkról. Nagyon furcsa egy epigrammot írt. Ilyics Iván, te tán emlékszel rá?

- Fomics Agej, - szólalt meg Bodrjakov egykedvűen.

- Megjegyzendő, - vágott közbe Ipatov - hogy csaknem egyhangulag választották meg, annyira érdemes ember.

- Fomics Agej, - ismételte Bodrjakov, - és elmondta az epigrammát.

Az öreg elmosolyodott.

- He, he, he, he! No, ugye, hogy nem rossz? Ettől az időtől fogva, akár hiszi, akár nem, mindenki csak így szól Fomics Agej-hoz: Adjon isten - és tüstént hozzá teszi a gunyverset. És azt hiszi, hogy Fomics Agej ezért haragszik? Csöppet sem. Nem, nálunk ez nem szokás. Itt van, kérdezze csak meg Ilyics Ivánt.

Ilyics Iván csak a szemével intett.

- Tréfiáért megharagudni, már hogy lehetne az! Itt van akár Ilyics Iván: őt minálunk *ártatlan lélek*-nek hívják, azért, mert nagyon is hamar rááll mindenre. Nos és Ilyics Iván talán haragszik ezért? Esze ágában sincs!

Ilyics Iván lomhán pislogott először az öregre, azután Szergejics Vladimírra bámult.

Ez az elnevezés, hogy *ártatlan lélek*, csakugyan nagyon illett Ilyics Ivánra. Benne még árnyéka sem volt meg annak, a mit akarhatnak vagy jellemszilárdságnak hívnak. A ki csak akarta, elcsábíthatta őt oda, a hova akarta; csak azt kellett mondani neki: Ilyics Iván, gyere! Fogta a sipkáját és ment; s ha más valaki így szólt hozzá: Ilyics Iván, maradjon! - letette a sapkát és maradt. Csöndes és békességszerető volt egész életében, agglegényeskedett, nem kártyázott, de szeretett kártyázók közt ülni és az arcukat tanulmányozni. Társaság nélkül nem tudott élni és a magányt sem szívelhette; tüstént buskomorságba esett; ez egyébiránt nagyon ritkán esett meg vele. Még egy különös tulajdonsága volt: korán reggel, a mint kikelt az ágyból, halkán elkezdett dudolni egy régi románczot.

Ipatov és Szergejics Vladimir közt meglehetősen sokáig folyt a társalgás, habár nem is mindvégig ebben a, mondhatnók, bölcselkedő irányban. Az öreg kikérdezte Szergejics Vladimírt a birtokairól, lakó- és vadászkastélyainak az állapotáról, a birtokain már végrehajtott és a jövőben tervezett javításokról; elmondott neki egyet-mást a maga tapasztalataiból, egyebek közt azt a tanácsot adta neki, hogy ha ki akarja irtani a vakondturásokat, hintse körül őket zabbal, hogy így odacsábítsa a disznókat, melyek majd felturják a kis dombocskákat stb. Végre azonban, mikor észrevette, hogy Szergejics Vladimir szeméi le-lecsukódtak és a

beszédjén is valami lankadság és összefüggéstelenség volt észlelhető, az öreg fölkel és udvariasan ajánlva magát, kijelentette, hogy nem akar tovább alkalmatlankodni, de reméli, hogy még a holnapi nap folyamán lesz szerencséje őt magánál ebédre üdvözölhetni.

- Az én falumban - tette hozzá - mondhatom, a legelső vénasszony is megmutatja hozzám az utat, csak nevemet kell említeni. A lovak maguktól is odatalálnak.

Szergejics Vladimir kissé akadozva felelt, hogy iparkodni fog... és ha valami akadály nem jön közbe...

- Nem, mi már egész bizonyossággal számítunk rá, - szakította félbe az öreg, hatalmasan megszorította a kezét és még az ajtóból is visszafordult: - csak minden teketória nélkül.

Bodryakov, az ártatlan lélek, némán meghajtotta magát és kiment a barátja után, miután a küszöbön kissé megbotlott.

Szergejics Vladimir, a mint nem várt vendégeit kikísérte, tüstént levetkezett, lefeküdt és elaludt.

Asztachov Szergejics Vladimir azok közé az emberek közé tartozott, a kik, miután erejüket két-három különböző irányban kipróbálták, végre arra határozzák magukat, hogy praktikus oldaláról fogják fel az életet és teljesen a jövedelmük szaporításának szentelik magukat. Nem volt ostoba, eléggé fősvény és nagyon megfontolt, szerette az olvasást, a társaságot, a zenét, de mindent csak módjával... és egyáltalában tisztességesen viselte magát. Mindössze huszonhét éves volt. Az utóbbi időben igen sok hozzá hasonló fiatal ember cseperedett fel. Középtermetű, de szépnövésű volt, kellemes és finom arcvonásai voltak, melyeknek kifejezése csaknem soha sem változott, szemeinek mindig ugyanaz a száraz és derült tekintetük volt, melyet csak nagy ritkán lágyított meg az unalomnak és a bánatnak valami könnyed kifejezése; ajkait jóformán el nem hagyta a leereszkedő mosoly. A haja gyönyörű volt, szőke, bársonyos, hosszú fürtös. A birtokán vagy hatszáz lelket számlált és most a házasságra gondolt, valami szerelmi, de a mellett előnyös házasságra. Különösen szeretett volna olyan feleséget, a kinek összeköttetései vannak. Ugy találta, hogy még mindig nincs elég összeköttetése. Szóval, határozottan rászolgált a gentleman elnevezésre, mely csak nemrég jött divatba.

Másnap, mikor szokásához híven kora reggel fölkel, a mi gentlemanünk a dolgaihoz látott és meg kell adni neki, hogy elég buzgón, a mit nem mindig lehet nálunk, Oroszországban a praktikus gondolkozású fiatal emberekről elmondani. Türelmesen végighallgatta a parasztok zürzavaros kérelmeit és panaszait, eleget tett nekik, a mennyire lehetett, eligazított a rokonok közt néhány pörpatvart, egyiküket ellátta jó tanácssal, a másokra ráírt, aláírta a jegyző jelentését, szóval úgy elrendezett mindent, hogy maga is meg lehetett magával elégedve, a parasztok pedig hazamenet ki nem fogtak a dicséretéből. Szergejics Vladimir Ipatovnak adott szava ellenére is otthon akart ebédelni s már meg is rendelte kedvencz rizslevesét; de egyszerre, lehet, hogy az elégedettség következtében, mely reggel óta a lelkét eltöltötte, megállt a szoba közepén, a homlokára csapott és elszántan felkiáltott: »Eh, elmegyek ahhoz az öreg aranyszájuhoz«. Az elhatározást a tett követte; félóra múlva már ott ült ujdonatuj tarantaszában, mely elé négy pompás parasztlovacska volt befogva és ment Ipatovka felé, mely pompás uton alig tizenkét versztnyire volt az ő birtokától.

## II.

Ipatov Nikolajevics Mihály portája két különálló uriházból állott, a melyek egy hatalmas, fűszinü tó két partján egymással szemben épültek. Ezüstös nyárfákkal beültetett hosszú töltés fogta körül ezt a tavat; csaknem egyszint vele egy malom piros teteje látszott. Ezek az egyformán épült és egyszerűen lilaszinre festett házak, úgy látszott, mintha a széles víz tükre felett farkasszemet néztek volna egymással, kicsiny, tiszta ablakaik csillogó üvegtábláival. Mindeniküknek a közepén kerek erkély volt látható és négy, szorosan egymás mellé állított fehér oszlopon támaszkodva, éles párkány meredt az égnek. A régi park az egész tó körül elhúzódott. Másfelől egész fasorok és sűrű csoportok voltak benne, vén fenyőfák halvány-sárga törzseikkel, sötét tölgyek és pompás bükkfák magasra emelték itt-ott lombos koronáikat; az orgona- és akáczcserjék sűrű zöldje felnyult egész a házak faláig és csak a homlokzatot engedték látni, a honnét meredeken kigyóztak lefelé a kavicscsal behintett utak. Tarka kacsák, fehér és szürke libák uszáltak külön-külön csapatokban a tó tiszta vizén, melyet a köves és sziklás környék bőséges forrásai állandóan frissen tartottak. A porta fekvése pompás volt: vonzó, elhagyott és szép.

A két kis ház közül az egyikben maga Nikolajevics Mihály lakott, a másikban pedig az anyja, egy beteges, hetvenesztendős öregasszony élt. Feljutva a töltésre, Szergejics Vladimir nem tudta, melyik ház felé forduljon. Körülnézett - előtte egy kis parasztfiu horgászott, valami korhadttörzsen állva. Szergejics Vladimir hozzá fordult.

- De hát aztán kihez akar menni, az öreg ténsasszonyhoz, avagy az urhoz? - felelt a fiu, le nem véve a szemét a peczekről.

- Miféle ténsasszonyhoz? - kérdezte Szergejics Vladimir, - én Nikolajevics Mihályhoz akarok menni.

- Ahá! Az urhoz? No, akkor menjen csak arra jobbra.

Erre a fiu megrántotta a madzagot s egy ezüstösen csillogó kis kárászt huzott ki a mozdulatlan vizből. Szergejics Vladimir pedig elindult jobbfelé.

Nikolajevics Mihály éppen malmozott az *ártatlan lélekkel*, mikor jelentették neki Szergejics Vladimir megérkezését. Nagyon megörült neki, felugrott a karosszékéből, kifutott az előszobába s ott vagy háromszor összecsókolta vendégét.

- Szergejics Vladimir, együtt talál engem az én rendületlenül hűséges jó barátommal, Ilyics Ivánnal - szólalt meg a bőbeszédű öreg ur, - a ki, mellékesen megjegyyezve, teljesen el van ragadtatva az ön modora által. (Ilyics Iván szótlánul bámult a szögletbe.) Olyan jó volt és itt maradt velem malmozni, az enyimek pedig a kertbe mentek sétálni; de tüstént elküldök értük...

- Ugyan már minek zavarná őket, - szólt Szergejics Vladimir...

- Már hogy zavarnám, az istenért! Hé Vanka... siess szaporán a kisasszonyokért... mondd meg, hogy megjött a vendég. És... hogy tetszik önnek ez a vidék, ugye nem csunya? Kaburtin már verset is irt róla »Ipatovka, te kedves kis fészek«, - így kezdődik, a folytatása is szép, de már nem emlékszem rá. A kert egy kicsit nagy, tulságosan nagy. Ezt a két házat, a mely, mint alkalmasint méltóztatott észrevenni, annyira hasonlít egymáshoz, két testvér építtette, Nikolaj, az apám és Szergej, a nagybátyám; a kertet is ők csinálták: példás jó viszonyban éltek... Dämon és... no, nesze neked! most elfelejtettem a másikat...

- Pifion, - jegyezte meg Ilyics Iván.

- Csakugyan? No, mindegy. (Otthon az öreg sokkal fesztelenebbül társalgott, mint idegen házban.) Szergejics Vladimir, ön bizonyára tudja, hogy én özvegy vagyok, elvesztettem a feleségemet; az idősebb gyermekeim mind állami intézetekben vannak, csak a két legkisebb és a sógornőm... a feleségem nővére... lakik velem; mindjárt meglátja őket. De nézze csak, meg sem kínálom semmivel? Ilyics Iván, menjen barátom, intézkedjék csak, hogy egy kis harapnivalót kapjunk... milyen pálinkát szeret?

- Én ebéd előtt semmit sem iszom.

- Ugyan, hogy lehet az! Egyébiránt, a hogy tetszik. A vendég akarata szent. Látta, itt nálunk az egyszerűség uralkodik. Ez, hogy úgy fejezzem ki magamat, egy csendes zug, a szó szoros értelmében egy magányos kis zug! Nem parancsol helyet foglalni?

Szergejics Vladimir leült, de a kalapját nem tette ki a kezéből.

- Tegye magát kényelembe, - szólalt meg Ipatov és udvariasan elvevén tőle a kalapját, letette egyik szögletbe, majd visszatért, szeretetteljes mosolylyal a vendége szeme közé nézett és nem tudván egyéb kellemes dolgot mondani neki, megkérdezte tőle, vajjon szeret-e malmozni?

- Én minden játékban kontár vagyok, - felelt Szergejics Vladimir.

- Ez nagyon szép öntől, - felelt Ipatov - de a malmozás nem játék, az inkább csak szórakozás, üres időtöltés, nemde Ilyics Iván?

Ilyics Iván egykedvű pillantást vetett Ipatovra, mintha csak azt gondolta volna: tudja a manó, játék-e vagy szórakozás? De kevés vártatva így szólt:

- Ugy van, - a malmozás, az semmi.

- Lám, azt mondják, a sakk, az egészen más, - folytatta Ipatov, azt mondják, hogy az nagyon nehéz játék. De szerintem... nini, ott jönnek az enyémekek! - kiáltott fel, kipillantva a kertbe nyíló félig nyitott üvegajtón.

Szergejics Vladimir fölkel, megfordult és mindenekelőtt két, körülbelül tíz-tíz éves leányt látott rózsaszínű perkál-ruhában és nagy szalmakalapban, a mint sebesen siettek fel az erkély lépcsőin; kevéssel utánuk megjelent egy magas termetű, karcsu, de telt husz éves leány, sötét ruhában. Mind bejöttek a szobába s a kis lányok szépen leültek a vendéggel szemben.

- Itt vannak - szólalt meg a házigazda - a leányaim. Ezt Katának, azt Nasztyának hívják, ez pedig a sógornőm, Pavlovna Mária, a kiről már volt szerencsém beszélni. Szíves figyelmébe ajánlom őt.

Szergejics Vladimir üdvözölte Pavlovna Máriát, a ki alig észrevehető fejbólintással válaszolt.

Pavlovna Mária nagy nyitott kést tartott kezében; sűrű, vörösszőke haja kissé össze volt kuszálva, egy kis zöld levél tévedt el benne, mely üdén kandikált ki a fésű alól, barnás arcát elfutotta a pír és piros ajkai szétnyíltak; a ruhája össze volt gyűrve. Gyorsan zihált és a szemei fénylettek, világos volt, hogy a kertben dolgozott. Csakhamar kiment a szobából; a kis lányok utána lopóztak.

- Kissé rendbe szedik magukat, - jegyezte meg az öreg, Szergejics Vladimir felé fordulva - hiszen tudja, hogy a nélkül nem tudnak meglenni.

Szergejics Vladimir válaszul elmosolyodott és elgondolkodott. Pavlovna Mária szinte megdöbbenett. Még nem látott ilyen tősgyökeres orosz pusztai szépséget. A leány csakhamar visszatért, leült a pamagra és meg sem mozdult. A haját rendbe szedte, de ruhát nem változtatott, sőt még kézelőket se váltott. Arczvonásai nem annyira büszkeséget, mint inkább szigorúságot, szinte durvaságot árultak el, a homloka széles és alacsony, az orra rövid és egyenes volt; olykor hanyag és lomha mosoly vonult végig az ajkán; egyenes szemöldökeit

néha megvetéssel huzta össze. Nagy, sötét szemeit csaknem állandóan lesütötte. Éppenséggel nem vonzó, fiatal arc, mintha csak azt mondta volna: tudom, hogy most engem bámultok; csak bámuljatok, majd beteltek vele! Mikor pedig a szemeit fölemelte, valami vadság és szépség volt bennük, a mi a szarvas tekintetére emlékeztetett. Pompás növése volt. Klasszikus költők Cereshez vagy Junóhoz hasonlították volna.

- Mit csináltak a kertben? - kérdezte Ipatov, el akarván kezdeni a beszélgetést.

- Száraz ágakat vagdostunk le és a virágágyakat kapáltuk, - felelt kissé mély, de kellemes és csengő hangon.

- És talán kifáradt?

- A gyerekek kifáradtak; én nem.

- Tudom, - felelt mosolyogva az öreg, - te valóságos Bobelina vagy! Hát a nagymamánál voltatok?

- Voltunk; alszik.

- Szereti a virágokat? - kérdezte tőle Szergejics Vladimir.

- Szeretem.

- Miért nem veszel kalapot, ha kimégy, - jegyezte meg Ipatov, - nézd csak, hogy kipirultál és lesültél.

Pavlovna Mária szótlánul végigsimitotta az arcát. A kezei nem voltak nagyok, de kissé szélesek és eléggé vörösek. Sohase viselt keztyűt.

- Hát a kertészkedést szereti? - kérdezte ismét Szergejics Vladimir.

- Szeretem.

Szergejics Vladimir elkezdte mesélni, hogy az ő szomszédságában milyen gyönyörű parkja van N. gazdag földbirtokosnak. - A főkertésze, egy német, csak fizetéképpen kétezer rubelt kap aranyban, - mondta egyebek közt.

- Hogy hívják azt a kertészt? - kérdezte egyszerre Ilyics Iván.

- Nem emlékszem, úgy tetszik, Meyer vagy Miller. Miért kérdezi?

- Csak úgy - felelt Ilyics Iván. - Kíváncsi vagyok a nevére.

Szergejics Vladimir folytatta az elbeszélést. A kis lányok, Nikolajevics leányai bejöttek, csendben leültek és szép csöndesen figyeltek.

Az ajtóban megjelent egy szolga és jelentette, hogy Kapitovics Jegor megérkezett.

- Ah! Hol van, hol van!?! - kiáltott fel Ipatov.

Belépett egy alacsony, köpczös öreg ur, olyan kis csipiszforma, gömbölyű és ráncos ábrázattal, mint a sült alma. Szürke ködmön volt rajta fekete zsinórzattal és felálló gallérral; kávészinű, széles és ráncos nadrágja jóval a bokái felett végződött.

- Isten hozta, kedves Kapitovics Jegor, - kiáltott fel Ipatov, miközben elébe sietett, - de rég nem láttuk egymást.

- Bizony, - felelt Kapitovics Jegor rekedt, siránkozó hangon és üdvözölte a jelenlevőket - de hiszen ön tudja, Nikolajevics Mihály, hogy én nem vagyok szabad ember?

- Ugyan már hogyan volna szabad ember, Kapitovics Jegor.

- Persze hogy nem, Nikolajevics Mihály, a családom, a dolgaim, no meg a tetejébe még Markovna Matrena.

Intett a kezével.

- Nos hát, Markovna Matrena?

Ipatov titkon odapislantott Szergejics Vladimir felé, mintha jó előre fel akarta volna kelteni a figyelmét.

- Hiszen mindenki tudja, - felelt Kapitovics Jegor leülve, - hogy soha sincs megelegedve velem. Ugyan, mintha nem tudná! Akármit mondok, az mind rosszul van, az mind illetlen, tapintatlan. De hogy miért illetlen, azt csak az Uristen tudja. És a kisasszonyok, már mint az én leányaim, persze az anyjuk példája után indulnak. No, nem mondom... Markovna Matrena pompás egy asszony, de nagyon is szigorúak az erkölcsi.

- De hát a maga erkölcsi csak nem rosszak, Kapitovics Jegor, engedjen meg!?

- Hiszen magam is úgy gondolom, de hát bajos őt kielégíteni. Tegnap például azt mondom ebédnél: Markovna Matrena (s itt Kapitovics Jegor a legbehizelgőbb hangon kezdett beszélni) mondom - mi dolog az, hogy Aldorka nem vigyáz a lovakra, hajtani nem tud - mondom - azt a fekete csikót agyonhajszolta. Tyűh, Markovna Matrena hogy felpattant és hogy rámpiritott: no, te igazán nem tudsz még női társaságban sem tisztességesen beszélni; a kisasszonyok tüstént felugráltak az asztaltól és másnap a Birgulevszky kisasszonyok, a feleségem unokahugai, már mindent tudtak. Pedig, hát mi rosszat mondtam? Itéljen ön. És bármit mondjak is, néha meggondolatlanul, az igaz, - de hát, kivel nem esik meg az, különösen otthon, - a Birgulevszky kisasszonyok másnap már mindent tudnak. Az ember igazán nem tudja, mit csináljon. Némelykor úgy ülök és elmélkedem az erkölcsöimről meg a szokásaimról; én - mint alkalmasint tudja - nehéz lélekzetű ember vagyok, - Markovna Matrena tüstént rámpirit; ugyan ne szipákolj, hol tanultad ezt! Ugyan mit patvarkodol, Markovna Matrena - mondom neki, - sajnálkoznod kellene rajtam, te meg itt pirongatsz. Most már otthon gondolkodnom sem lehet. Csak úgy ülök és bámészkodom. Bizony isten! A napokban egyszer éppen lefeküdtünk: Markovna Matrena - mondom - ugyan miért kényeztetted így el a kozákunkat, lásd az a malacz legalább vasárnap megmosakodhatnék. Azt hiszem, elég gyöngéden fejeztem ki magamat, de ez sem volt jó; Markovna Matrena megint csak elkezdett pirongatni: női társaságban - azt mondja - nem tudod magadat tisztességesen viselni; másnap meg a Birgulevszky kisasszonyok megint mindent tudnak. Ilyen körülmények közt Nikolajics Mihály, hogy is gondolhatnék látogatásokra?

- No, az meglep engem, a mit itt mesél, - felelt Ipatov, - azt nem vártam volna Markovna Matrenától; én azt hittem, hogy ő...

- Pompás egy asszony - egészítette ki Kapitovics Jegor, - mondhatom, példás feleség és anya, csak az erkölcsi kissé szigorúak. Azt mondja, hogy mindenben szükséges az *anszaml*, s éppen ez nincs meg bennem. Én, mint ön is tudja, nem beszélek francziául, de azért értek. De miféle *anszaml* az, a mi én bennem nincsen meg?

Ipatov, a ki szintén nem volt valami jártas a franczia nyelvben, csak a vállát vonogatta.

- És mit csinálnak a gyermekei, illetve a fiai? - kérdezte kevés vártatva Kapitovics Jegortól.

Kapitovics Jegor úgy féloldalt sandított rá.

- A fiaim - csak megvannak. Velük meg vagyok elégedve. A kisasszonyok azok kisiklottak a kezeim közül, de a fiaimmal meg vagyok elégedve. Lyolya jól viseli magát s a főnöke dicséri, határozottan ügyes fiu. No, Micherz, ez már nem olyan, valami filantróp lett belőle.

- Miféle filantróp?

- Tudja az isten, nem érintkezik senkivel, valósággal elvadult. Markovna Matrena még jobban összezavarja. Micsoda, - azt mondja - az apádról veszel példát? Tiszteld őt, de erkölcsöket és jó modort az anyádtól tanulj.

Szergejics Vladimir megkérte Ipatovot, hogy ismertesse meg Kapitovics Jegorral. Elkezdtek beszélgetni. Pavlovna Mária nem vett részt a társalgásban; Ilyics Iván odaült mellé, de ő is alig szólt pár szót; a kis leányok odamentek hozzá és halkán elkezdtek mesélni valamit... Bejött a kulcsárné, egy fekete fejkendő öreg asszony és jelentette, hogy tálalva van. Mind bementek az ebédlőbe.

Az ebéd eléggé elhúzódott. Ipatov jó szakácsot tartott s a lovai sem voltak rosszak, habár nem is Moszkvából, de a kormányzósági városból valók. Ipatov, mint mondani szokás, jól élt. Nem volt több, mint harmincz jobbágya, de senkinek sem volt adósa és rendben tartotta a birtokát. Ebédnél legtöbbit beszélt maga a házigazda; Kapitovics Jegor segített neki, de a mellett magáról sem feledkezett meg, pompásan evett és ivott. Pavlovna Mária folyton hallgatott s csak olykor válaszolt mosolyogva a mellette ülő kis lányok gyorsan odavetett szavaira; ezek, úgy látszik, nagyon szerették őt; Szergejics Vladimir is több ízben megpróbált beszédbe elegyedni vele, de minden különös eredmény nélkül, Bodrjakov, az *Ártatlan lélek*, szintén szorgalmasan evett. Ebéd után mind kimentek az erkélyre fekete kávéra. Pompás idő volt; a kertből hársfák édes illata szállt fel, melyek éppen akkor teljes virágzásban voltak; a nyári levegőből, melyet alig hűsített le a fák sűrű árnya és a közeli tó párolgása, valami kellemes melegség áradt szét. Egyszerre a töltés nyárfái mögül lódobogás hallatszott és a következő pillanatban, hosszú amazonkában, kerek szürke kalapban, pej lovon egy lovasnő bukkant elő; vágatva jött; a kozák mögötte lovagolt kis, fehér paripán.

- Ah! - kiáltott fel Ipatov - Alexejevna Nagyezsda jön - no, ez igazán kellemes meglepetés.

- Egyedül? - kérdezte Pavlovna Mária, a ki egész addig mozdulatlanul állt az ajtóban.

- Egyedül... úgy látszik, Alexejevics Péter nem jöhetett.

Pavlovna Mária lopva egy pillantást vetett rá, arcát elöntötte a pir és elfordult.

E közben a kocsis a kapun át bejött a kertbe, odavágtatott az erkély elé és be sem várta a kozákot, sem Ipatovot, a ki elébe sietett, könnyedén leugrott a földre. Gyorsan rendbeszedte lovagló ruháját, felszaladt a lépcsőn és az erkély közepére ugorva vidáman felkiáltott:

- Én is itt vagyok!

- Isten hozta! - szólt Ipatov. - No, ez igazán váratlan szerencse, ez kedves magától! Engedje, hogy megcsókoljam a kezét...

- Tessék, - felelt a vendég, - csak huzza le maga a keztyüimet. Én nem bírok velök. - S odanyujtotta a kezét, a fejével intett Pavlovna Máriának. - Mara, képzeld csak, a bátyám ma nem jöhet, - szólt halkán felsóhajtva.

- Ugy is látom, hogy nincs itt, - felelt Pavlovna Mária halkán.

- Megkért, mondjam meg neked, hogy el van foglalva. Ne haragudjál. Jó napot, Kapitovics Jegor. Jó napot, Ilyics Iván. Szervusztok, gyermekek... Vaszja, - tette hozzá a kozákjához fordulva - gondosan vezesd körül Kraszavinkát, hallod? Mara, adj kérlek egy gombostűt, hadd tűzöm fel a ruhámat... Nikolajics Mihály, jöjjön csak ide.

Ipatov közelebb ment hozzá.

- Ki ez az új arc? - kérdezte tőle elég hangosan.

- Ez a szomszédom, Antachov Szergejics Vladimir, tudja az, a kié Szaszovo. Ha akarja... bemutatom.

- Jól van... de majd később. Jaj, de pompás az idő, - folytatta. - Mondja csak Kapitovics Jegor, Markovna Matrena még ilyen időben is zsémbel?

- Asszonyom, Markovna Matrena semmikor sem zsémbel... csak az erkölcsi kissé szigorúak..

- Mit csinálnak a Birgulevszky kisasszonyok? Ugy-e, másnap már mindent tudnak...

Csengő, ezüstös hangon elkaczagta magát.

- Kegyed mindig csak gunyolódik, - felelt Kapitovics Jegor. - Egyébiránt, mikor is gunyolód-  
nék az ember, ha nem az ön korában?

- Jaj, lelkem, Kapitovics Jegor, ne haragudjék! Nagyon elfáradtam, engedjék meg, hogy le-  
üljek...

Alexejevna Nagyezsda leült egy karosszékbe és kaczerán a szemére huzta kalapját.

Ipatov odavezette hozzá Szergejics Vladimirt.

- Alexejevna Nagyezsda, engedje meg, hogy bemutassam a mi szomszédunkat, Asztachov  
urat, a kiről alkalmasint már sokat hallott.

Szergejics Vladimir meghajtotta magát, Alexejevna Nagyezsda azonban csak úgy a kalapja  
karimája alól pislantott rá.

- Veretyova Alexejevna Nagyezsda, a mi szomszédnőnk, - folytatta Ipatov, Szergejics  
Vladimirhez fordulva. - Itt lakik a bátyjával, Alexejevics Péterrel, a ki volt testőrhadnagy.  
Nagyon jó barátnője az én sógornőmnek és egyáltalában a házunknak.

- Valóságos ajánlólevél - szólt Alexejevna Nagyezsda, mint elébb rápislogva.

Szergejics Vladimir ezalatt azt gondolta magában: lám, ez is pompás egy teremés. És csak-  
ugyan, Alexejevna Nagyezsda nagyon kedves leány volt. Vékonyka és karcsu, miért is  
koránál sokkal fiatalabbnak látszott. Már pedig huszonkét éves elmúlt. Az arcza kerek, a feje  
picziny, szőke haja dus, az orra éles, mondhatni kihívóan hajlott, szemei vidámak és kissé  
ravaszok voltak. A gunyolódás kedve csak úgy ragyogott és szikrázott ki belőlük. Rendkívül  
élénk és mozgékony arcvonásai néha szinte mulatságos kifejezést öltöttek, olykor átvillogott  
rajtuk a humor. Néha, nagy ritkán, legtöbbször egészen váratlanul, a mélnázás árnya vonult át  
az arczán, - ilyenkor jóságos lett, de sohasem tudott sokáig elmélázni. Könnyedén fölfogta az  
emberek fonák vonásait és pompásan rajzolt torzképeket. A születése óta mindenki kényez-  
tette, s ez tüstént észrevehető volt is rajta. Azok, a kiket gyermekkorukban kényeztettek,  
életök végéig magukon viselik ennek a bélyegét. A testvére szerette őt, bár váltig erősítgette,  
hogy a huga nem úgy szur, mint a méh, hanem, mint a darázs, mert ha a méh szur, akkor  
belehal, a darázs szurásának pedig semmi ilyesféle következményei nincsenek. Ez a hasonlat  
boszantotta őt.

- Hosszabb ideig marad itt? - kérdezte Szergejics Vladimirtól, miközben lesütötte a szemeit s  
idestova forgatta kezei közt a lovaglőostorát.

- Nem. Holnap már el szándékozom menni innen.

- Hova?

- Haza.

- Haza? Minek, ha szabad kérdeznem?

- Hogy-hogy minek? Hát, mert halaszthatatlan dolgaim vannak otthon.

Alexejevna Nagyezsda ránézett.

- Ön tán... olyan pontos ember-féle?

- Iparkodom pontosnak lenni, - felelt Szergejics Vladimir. - A mi praktikus korszakunkban minden tisztességes embernek praktikusnak és pontosnak *kell* lennie.

- Ez tökéletesen úgy van, - jegyezte meg Ipatov. - Nemde, Ilyics Iván?

Ilyics Iván csak rápillantott Ipatovra, de Kapitovics Jegor így szólt:

- Bizony, úgy van.

- Sajnálom, - mondá Alexejevna Nagyezsda, - nekünk épen egy jeune premier-re volna szükségünk. Ön úgy e ért a színjátszáshoz?

- Soha még nem próbálkoztam meg ezen a téren.

- Meg vagyok róla győződve, hogy jól játszanék. A külseje valahogy olyan... előkelő, ez a mostani jeune premier-k elengedhetetlen kelléke. Mi a bátyámmal színházat készülünk alapítani. Egyébiránt nemcsak vígjátékot, de drámát, balletet, sőt tragédiát is fogunk adni. Vajjon Mara miért ne lehetne Kleopátra vagy Fedra? Nézze meg csak jól!

Szergejics Vladimir megfordult... Pavlovna Mária fejét az ajtóhoz támasztva, keresztbefont karokkal mélyzva bámult a távolba... Szabályos arcvonásai ebben a pillanatban valósággal a klasszikus kor szobraitra emlékeztettek. Alexejevna Nagyezsda utolsó szavait nem hallotta; de észrevéve, hogy a jelenvoltak pillantásai egyszerre mind részegeződtek, azonnal kitalálta, miben áll a dolog, elpirult és ki akart menni a szobából... Alexejevna Nagyezsda hirtelen megfogta a kezét, és a hizelgő macska kaczárságával odahuzta őt magához és megcsókolta azt a szinte férfias kezét, Pavlovna Mária erre még jobban megneheztelt.

- Nadja, te mindig csak pajkoskodol, - szólott.

- Talán bizony nem mondtam rólad igazat? Kész vagyok valamennyiükre hivatkozni... No, jól van, jól, nem teszem többet. De azért ismétlem, - folytatta Alexejevna Nagyezsda, Szergejics Vladimirhez fordulva, - sajnálom, hogy elmegy. Az igaz, hogy van egy jeune premierünk.

- Ki az, ha szabad tudnom?

- Bodrjakov, a költő! De hát hogy is volna költőember jó jeune premier! Először is úgy öltözködik, hogy rettenetes, másodsor epigrammokat ír, ezenkívül minden lánytól, képzelje csak, még tőlem is fél. Suttogva beszél, egyik keze állandóan a feje fölött van, s több eféle. Mondja csak kérem, moszjő Asztachov, a költők mind ilyenek?

Szergejics Vladimir kissé kihuzta magát.

- Egyet sem ismertem soha személyesen; sőt bevallom, nem is igen kerestem az ismeretségiüket.

- Hjah persze, hiszen ön praktikus ember. Kénytelenek leszünk beérni Bodrjakovval, mit csináljunk! Más jeune premier-k tán még rosszabbak. Ez legalább jól betanulja a szerepét. Mara, a tragikus szerepeken kívül, még primadonánk is lesz... Moszjő Asztachov, ön nem hallotta őt még énekelni?

- Nem, - felelt Szergejics Vladimir, - nem is tudtam, hogy...

- Mi van veled ma, Nadja? - szólalt meg duzzogva Pavlovna Mária.

Alexejevna Nagyezsda felugrott.

- Az istenért Mara, kérlek, énekelj nekünk valamit... Addig nem tágitok mellőled, míg nem énekelsz valamit, szivecském. Lásd, akár magam is énekelnék, hogy szórakoztassam a vendégeket, de hiszen tudod, hogy milyen csunya hangom van. E helyett majd meglásd, milyen pompásan foglak kísérni.

Pavlovna Mária elhallgatott.

- Tőled csakugyan nincs békessége az embernek, - mondta végre. - Te olyan vagy, mint az elkényeztetett gyerek, a ki megszokta, hogy minden szeszélyét kielégítsék. Nos hát, énekelek.

- Bravo, bravo, - kiáltott fel Alexejevna Nagyezsda, s örömeiben elkezdett tapsolni. - Uraim, menjünk a szalonba. A mi a szeszélyeket illeti, - tette hozzá mosolyogva - ezt még megemlegeted. Hát szabad az én gyöngeségeimet idegenek előtt elárulni? Kapitovics Jegor, mondja csak, Markovna Matrena idegenek előtt is így szokta magát pirongatni.

- Markovna Matrena, - mormogta Kapitovics Jegor: - igen tiszteletreméltó hölgy; csak erkölcsök dolgában...

- No jerünk, jerünk, - szakította félbe Alexejevna Nagyezsda, és bement a szalonba.

Mindannyian követték őt. Ledobta a kalapját és leült a zongorához. Pavlovna Mária ott állt a fal mellett, meglehetősen messze Alexejevna Nagyezsdatól.

- Mara, - szólalt meg némi gondolkodás után, - énekeld el nekünk a *Hlopec szeje zsito*-t.

Pavlovna Mária elkezdett énekelni. A hangja erőteljes és tiszta volt, és szépen énekelt, egyszerűen, minden cifrázás nélkül. Mindnyájan nagy figyelemmel hallgatták, Szergejics Vladimir pedig nem tudta leplezni álmélgódását. Mikor Pavlovna Mária befejezte, odalépett hozzá és elkezdte erősíteni, hogy nem is képzelte, hogy...

- Várjon csak, most jön a java! - vágott közbe Alexejevna Nagyezsda. - Mara, eszem a lelkedet, énekeld el nekünk most a *Gomin-gomin po dubrovi*-t...

- Kegyed tán kisorosz? - kérdezte tőle Szergejics Vladimir.

- Én kisoroszországi születésű vagyok, - felelte és elkezdte énekelni a *Gomin-gomin*-t...

Eleinte egykedvűen ejtette ki a szavakat, de e bánatosan szenvedélyes dal kissé felrázta a lényét, az arcza kipirult, a tekintete ragyogni kezdett és öblös lett a hangja. Elvégezte.

- Istenem! Beh szépen énekelted ezt, - szólt Alexejevna Nagyezsda, a billentyűkre hajolva. - Milyen kár, hogy a bátyám nem hallotta. - Pavlovna Mária tüstént lesütötte a szemét, és szokása szerint keserűen elmosolyodott.

- No rajta hát, még valamit, - jegyezte meg Ipatov.

- Bizony, ha olyan jó akarsz lenni, - tette hozzá Szergejics Vladimir.

- Bocsásson meg, de ma nem énekelek többet, - mondotta Pavlovna Mária és kiment a szobából.

Alexejevna Nagyezsda eleinte mélázva, majd mosolyogva nézett utána, s egy ujjal elkezdte játszani a *Hlopec szeje zsito*-t, majd egyszerre rákezdedt egy pompás polkát, de a nélkül, hogy befejezte volna, végigütött egy hatalmas akkordot, becsukta a zongorát és fölkelte.

- Kár, hogy nincs kivel táncolni, - kiáltott fel, - olyan pompás volna.

Szergejics Vladimir odament hozzá.

- Milyen csodaszép hangja van Pavlovna Máriának, - jegyezte meg - és milyen érzéssel énekel!

- Hát ön szereti a zenét?

- Igen... nagyon szeretem!

- Ilyen tudós ember, és szereti a zenét?

- Miért gondolja, hogy én tudós vagyok?

- Oh, persze; bocsásson meg, mindig megfélelkezem róla, hogy ön praktikus ember. Ugyan hova mehetett az a Mara? Várjon csak itt, elmegyek érte.

És Alexejevna Nagyezsda kiszaladt a szobából.

- A mint láthatja, - szólt Ipatov, Szergejics Vladimirhez lépve, - pompás szívü teremtés. És milyen a nevelése, nincs fogalma róla: minden nyelven beszél. Hja, természetes, gazdag emberek.

- Persze, - szólt Szergejics Vladimir szórakozottan - nagyon szeretetreméltó leány. De engedjen meg egy kérdést: az ön felesége is kisorosz eredetü volt?

- Az. Megboldogult feleségem kisorosz nő volt, éppen úgy, mint a leánya, Pavlovna Mária. A feleségemnek, az igazat megvallva, még a kiejtése sem volt egészen tiszta, bár tökéletesen beszélt oroszul, még sem voltak teljesen szabályosak a kifejezései; tudja *í-t* mondott *ü* helyett, *cho-t* *zsc* helyett; de Pavlovna Mária még kis korában került el a hazájától. De azért a kisorosz vér kitör belőle, nemde?

- Pavlovna Mária csodálatosan énekel, - jegyezte meg Szergejics Vladimir.

- Csakugyan nem rosszul énekel. No, de mi az, nem kapunk teát? Meg azután hova lettek azok a kisasszonyok? Ideje teázni.

A kisasszonyok nem egyhamar tértek vissza. Időközben behozták a szamovárt és megterítették a teához. Ipatov elküldött értök.

Egyszerre jöttek mindketten. Pavlovna Mária leült az asztalhoz teát töltögetni, Alexejevna Nagyezsda pedig kiült az erkély ajtajába és kinézett a kertbe. A verőfényes nyári napot tiszta és csöndes este követte: az alkony pirja égett az égen; a biborsugaraktól félig elárasztott széles tó, mint valami mozdulatlan tündér terült el előtte, mely mélységes ölének ezüstös tükörében fölségesen verte vissza úgy a levegős ég végtelenségét, mint a megfordított házat és a szinte fekete fákat. Mély csend volt köröskörül, sehol a legcsekélyebb zaj.

- Nézze csak milyen szép, - mondotta Alexejevna Nagyezsda Szergejics Vladimirnek, a ki odalépett hozzá. - Ott lenn a tóban kigyult egy csillag, a házbeli tűz felett; a tűz piros, a csillag aranyos. De ni, a nagymama is közeledik, - tette hozzá hangosan.

Az orgonacserjék közt felbukkant egy kis kocsi. Két ember tolta. Egy jól beburkolt, törődött öregasszony ült benne, a mellére horgasztott fejjel. Fehér főkötőjének fodra csaknem teljesen eltakarta száraz, összeaszott arcját. A kocsi megállt az erkély előtt. Ipatov kijött a szalonból, utána futottak a kis lányok is. Egész este, mint a kis egerek, egyik szobából a másikba futkostak.

- Jó estét kívánok, mamácskám - szólt Ipatov kissé hangosan, odalépve az öreghez. - Hogy érzi magát?

- Eljöttem, hogy megnézzek - felelt az öreg tompán és nagy megerőltetéssel. - Látjátok, milyen pompás este. Napközben aludtam, most meg szakgatás van a lábaimban. Oh, ezek az én lábaim. A helyett, hogy szolgálnának, fájnak.

- Engedje meg anyuskám, hogy bemutassam a mi szomszédunkat, Asztachov Szergejics Vladimirt.

- Nagyon örülök, - felelt az öregasszony, rápislogva nagy és fekete, de kissé már homályos szemével. - Kérem, szeresse az én fiamat. Jóraivaló ember; olyan jól neveltem, a milyen jól csak tudtam. Kislelküség, az ugyan még van benne, de ha isten úgy akarja, majd elmulik az is. - Maga az, Nadja? - tette hozzá az öreg asszony, rápillantva Alexejevna Nagyezsdára.

- Én vagyok, anyácska.
- Mara meg a téát töltögeti, ugy-e?
- Igen anyácska, a téát töltögeti.
- Ki van még ott?
- Ilyics Iván és Kapitovics Jegor.
- Markovna Matrena férje?
- Igen, ő, anyácska.

Az öregasszony összeszorította az ajkait.

- No, jól van. Igaz ni, Misa, sehogy sem tudok a falu vénjével beszélni, parancsold meg neki, hogy jöjjön el hozzám holnap korán reggel, sok dolgom lesz vele. Látom már, hogy nélkülem semmi sem megy nálatok. No, de elég volt, kifáradtam, vigyetek el innen... Isten vele batyuska, a nevére már nem emlékezem, - tette hozzá Szergejics Vladimir felé fordulva, - bocsássa meg az öregségemnek. Ti pedig, kis unokáim, ne kíséritek el engem. Nem szükséges. Ugyis mindig csak jártok, keltek. Üljetek inkább, üljetek és tanuljátok a leczkéteket. Mara elkényeztet benneteket. No, gyerünk.

Feje, melyet csak nagy nehezen tartott fenn eddig, megint lehanyatlott a mellére...

A kis kocsi elindult és csöndesen eltűnt.

- Hány éves az öreg asszony? - kérdezte Szergejics Vladimir.
- Mindössze hetvenhárom éves mult, de már huszonhat esztendeje, hogy rosszak a lábai, kevés boldogult édesapám halála után esett meg vele ez a baj. Pedig valósággal szép asszony volt.

Mind elhallgattak.

Egyszerre Alexejevna Nagyezsda összerendezte.

- Mi az... úgy látszik, denevér röpült erre? Jaj, de borzasztó.

És hirtelen befordult a szalonba.

- Ideje, hogy hazamenjek. Nikolajics Mihály nyergeltesse föl a lovamat.
- Nekem is mennem kell, - jegyezte meg Szergejics Vladimir.
- Ugyan hová siet? - szólt Ipatov. - Háljon itt nálunk. Alexejevna Nagyezsdának mindössze három versznyi utja van, de önnek teljes tizenkettő. De maga is, Alexejevna Nagyezsda, hova siet? Várja meg a holdat, mostanában hamar feljön. Még világosabb lesz az ut.
- Ám legyen, - mondta Alexejevna Nagyezsda, - ugyis rég nem mentem holdvilágnál.
- Nos hát ön itt marad éjszakára? - kérdezte Ipatov Szergejics Vladimirtól.
- Igazán nem tudom... Egyébiránt, ha nem vagyok terhükre...
- Legkevésebbé sem... tüstént rendbehozatom a szobáját.
- Csakugyan, roppant kellemes holdvilágnál lovagolni, - szólalt meg Alexejevna Nagyezsda, a mint felszolgálták a téát és Ipatov Kapitovics Jegorral elkezdett preferance-ot játszani, az *Ártatlan lélek* pedig szó nélkül leült melléjük, - különösen erdőben, a mogyoró-cserjék közt. Félelmes is meg kellemes is a fénynek és árnyak az a különös játéka... mindig úgy tetszik, mintha az ember mögött vagy előtt lopva járna valaki.

Szergejics Vladimir leereszkedően bólintgatott.

- Azután még valami, - folytatta Alexejevna Nagyezsda - ült-e már ön valaha langyos, sötét és csendes éjszakán erdő mellett?... Nekem olyankor mindig úgy rémlik, mintha mögöttem a közelben, mindjárt a fülem mellett ketten alig hallható suttogással hevesen pörlekednének.

- Ez csak a vér lüktetése, - mondá Ipatov.

- Kegyednek a leírásai rendkívül költőiek, - jegyezte meg Szergejics Vladimir.

Alexejevna Nagyezsda ránézett.

- Ugy találja?... Így aztán az én leírásaim Marának nem igen tetszenének.

- Miért? Talán bizony Pavlovna Mária nem szereti a költészetet?

- Nem, úgy találja, hogy az mind olyan csinált és hazug; innen van, hogy nem szereti.

- No ez furcsa kifogás! - kiáltott fel Szergejics Vladimir. - Csinált! Hát persze, hogy az! Mire valók volnának máskülönben a szerzők, az alkotók?

- No lám! Egyébiránt önnek sem kellene, hogy szeresse a költészetet.

- Ellenkezőleg, én szeretem a szép verseket, mikor igazán szépek és jóhangzásúak, és mikor... hogy is mondjam csak... van bennök eszme, gondolat...

Pavlovna Mária fölkel.

Alexejevna Nagyezsda hirtelen feléje fordult.

- Hova mégy, Mara?

- Lefektetem a gyermekeket. Mindjárt kilencz óra.

- Hát nélküled nem fehetnek le?

Pavlovna Mária kézenfogta a gyermekeket és velük együtt kiment.

- Ma rossz kedve van, - jegyezte meg Alexejevna Nagyezsda, - tudom is, hogy miért, - tette hozzá halkán. - No de majd elmulik.

- Ha szabad kérdezni, - szólalt meg Szergejics Vladimir, - a telet hol szándékozik tölteni?

- Lehet, hogy itt, lehet, hogy Péterváron. De azt hiszem, hogy Péterváron agyonunnám magamat.

- Péterváron? ugyan! Már hogy volna az lehetséges?

Szergejics Vladimir elkezdte leírni a fővárosi élet minden kényelmét, előnyeit és élvezeteit. Alexejevna Nagyezsda figyelemmel hallgatta és le sem vette róla a szemét. Valósággal tanulmányozta a vonásait és olykor-olykor lopva elmosolyodott.

- Ugy látom, hogy ön ékesen szóló - mondotta végre - nem lehetetlen, hogy Péterváron fogom tölteni a telet.

- Nem fogja megbánni, - jegyezte meg Szergejics Vladimir.

- Én sohasem szoktam megbánni semmit, nem érdemes. Ha az ember valami ostobaságot követett el, legyen rajta, hogy minél előbb elfeledje - ez a legokosabb.

- Ha szabad kérdenem, - szólalt meg rövid hallgatás után Szergejics Vladimir francziául - régen ismeri már Pavlovna Máriát?

- Ha szabad kérdenem, felelt Alexejevna Nagyezsda mosolyogva - miért kérdezte ezt tőlem francziául?

- Csak úgy... minden különös ok nélkül...

Alexejevna Nagyezsda megint elmosolyodott.

- Nem, nem valami régen ismerem. Nemde, figyelemre méltó egy leány?

- Nagyon eredeti, - szólt Szergejics Vladimir a fogai közt.

- Már most ez, az ön szájában, egy praktikus ember szájában... dicséret? Nem hiszem. Lehet, hogy én is eredetinek látszom ön előtt? No de, - tette hozzá, fölkelve és a nyitott ablakon kipillantva - a hold már feljött, ott süt a nyárfák fölött. Ideje, hogy menjek... Kimegyek és fölnyergeltetem Kraszavinkát.

- Már fölnyergelték, - szólt Alexejevna Nagyezsda kozákja, előlépve a kert homályából abba a világos sávba, mely a szobából az erkélyre esett.

- No ez derék! Mara, hol vagy? Jer ide, elbucsuzni tőlem.

Pavlovna Mária előkerült a szomszéd szobából. A férfiak fölkeltek a kártyaasztaltól.

- Hát már csakugyan megy? - kérdezte Ipatov.

- Megyek. Ideje.

Közeledett a kertajtóhoz.

- Milyen éjszaka! - kiáltott - jertek ide, s nézzétek; nem érzitek? Mintha csak lélekzenék. És milyen illat! A virágok mind most ébredtek fel. Ők fölébredtek, mi pedig aludni készülünk... Igaz, Mara, - tette hozzá - megmondtam Szergejics Vladimirnek, hogy nem szereted a költészetet. Most pedig, isten veled... lám, már hozzák is a lovamat.

Sietve lement az erkély lépcsőjén, könnyedén nyeregbe kapott, ezt mondta: a viszontlátásra, holnap! És lovagló ostorával a lova nyakát megsuhintva, felvágatott a töltésre... a kozák ügetve ment utána.

Mindnyájan utána néztek.

- Holnap! - hallatszott mégegyszer hangja a nyárfák mögül.

A lódobogás még sokáig hallatszott a nyári éjszaka csöndjében. Végre Ipatov szavára visszamentek a házba.

- Igazán pompás itt a levegő, - mondotta, - de a játszmánkat befejezzük.

Mindnyájan engedelmeskedtek neki. Szergejics Vladimir elkezdte kérdezgetni Pavlovna Máriát, hogy miért nem szereti a költészetet.

- Nem szeretem a verseket, - felelt immel-ámmal.

- Lehet, hogy tán kevés verset olvasott eddig?

- Én ugyan nem sokat olvastam, de eleget felolvastak.

- S lehetséges, hogy nem tetszettek?

- Egyetlenegy sem.

- Még Puskin versei se?

- Még azok se.

- Miért?

Pavlovna Mária nem felelt, de Ipatov a szék hátán megfordulva, jólelkű mosolylyal megjegyezte, hogy a sógornője nemcsak a verseket, de a cukrot sem szereti és egyáltalában semmiféle édességet se szenvedhet.

- De hiszen vannak versek, a melyek nem édesek, - felelte Szergejics Vladimir.

- Például? - kérdezte tőle Pavlovna Mária.

Szergejics Vladimir megvakarta a füle tövét... Nem valami sok verset tudott kívülről, különösen olyanokat nem, a melyek nem édesek.

- Megvan, - kiáltott fel végre - ismeri Puskin *Ancsor*-ját?<sup>1</sup> Nem? Ezt a verset már semmiképpen sem lehet édesnek mondani.

- Mondja el, - szólt Pavlovna Mária és elhallgatott.

Szergejics Vladimir először föl nézett a mennyezetre, összehuzta a szemöldökét, kissé maga elé bámészkodott és végre elmondta az *Ancsor*-t.

Az első négy sor után Pavlovna Mária fölemelte a szemeit és mikor Szergejics Vladimir befejezte, hirtelen így szólt:

- Kérem, mondja el még egyszer.

- Ilyenformán ezek a versek tetszenek kegyednek? - kérdezte Szergejics Vladimir.

- Mondja el még egyszer.

Szergejics Vladimir megismételte az *Ancsor*-t. Pavlovna Mária fölkel, kiment a másik szobába s egy darab papírral, tollal és tentával tért vissza.

- Kérem, írja le, - mondotta Szergejics Vladimirnek.

- A legnagyobb örömmel, - felelte Szergejics és elkezdett írni, - de bevallom, csudálkozom rajta, hogy ezek a versek annyira megtetszettek kegyednek. Én ezt főképpen csak azért mondtam el, hogy megmutassam, hogy nem minden vers édes.

- No, azt elismerem! - kiáltott fel Ipatov. - Mít tartasz ezekről a versekről, Ilyics Iván?

Ilyics Iván szokása szerint ránézett Ipatovra, de nem szólt egy szót sem.

- Ime, megvan, -, szólt Szergejics Vladimir, felkiáltó jelet téve az utolsó sor végére.

Pavlovna Mária megköszönte és elvitte magával a teleirt lapot.

Félóra mulva felszolgálták a vacsorát, egy óra mulva pedig mindenki visszavonult a szobájába. Szergejics Vladimir még egyszer odafordult Pavlovna Máriához, de beszédbe ereszkedni vele nagyon nehéz volt, az ő szavai pedig, úgy látszott, mintha nem nagyon érdekelték volna őt; tehát lefeküdt és alkalmasint hamarosan elaludt volna, ha nem zavarja a szomszédja, Kapitovics Jegor, Markovna Matrena férje, a ki már teljesen levetkőzve, az ágyban feküdt és még nagyon hosszú ideig beszélgetett az inasával, valóságos leczkét tartva neki. Minden szava tisztán áthallatszott Szergejics Vladimirhoz, mert csak egy vékonyka fal választotta el őket.

- Tartsd a gyertyát magad előtt, - szólt Kapitovics Jegor siránkozó hangon - úgy tartsd, hogy láthassam az arcodat. Megvénitettél te engem, megvénitettél, te lelkiismeretlen fráter, teljesen megvénitettél!

---

<sup>1</sup> *Ancsor* egy mérgesnedvű fa neve. *Ford.*

- Ugyan az istenért, mivel vénittem volna meg, Kapitovics Jegor? - hallatszott az inas tompa, álmos hangja.

- Mivel? No majd megmondom, mivel. Hányszor mondtam már neked Mityka - mondom - ha valahová vendégségbe mégy velem, mindig minden ruhadarabból kettőt végy magaddal, de különösen... tartsd magad elé a gyertyát!... különösen alsóruhából. S te meg mit csináltál velem!?

- Hogy-hogy?

- Hogy-hogy? Hát holnap mit veszek magamra?

- Hát ugyanazt, a mit ma.

- Megvénitettél te engem, te semmirekellő. Már ma sem tudtam, hogy hová legyek a forró-ságtól. Tartsd már magad elé a gyertyát, ha egyszer mondom; s ne aludjál, mikor a gazdád beszél veled.

- Markovna Matrena is azt mondta, instálom, hogy elég és hogy minek visz magával mindig annyi fölösleges lomot. Csak hiába kopik.

- Markovna Matrena... Hát ez tán az asszony dolga?... Megvénitettél te engem! Megvénitettetek.

- Meg aztán Jachim is ugyanazt mondta.

- Hogy mondtad?

- Azt mondom, hogy Jachim is ugyanazt mondta.

- Jachim! Jachim! - ismételte Kapitovics Jegor szemrehányólag, - eh, megvénitettetek, nyomorultak... még oroszul sem tudtok beszélni becsületesen. Jachim! miféle Jachim? Efim, no ezt még, isten neki, mondhatni, de az igazi görög név, az Evthimii, érted?... tartsd a gyertyát magad elé... szükség okáért hát lehet Efimet mondani, de Jachimot semmiesetre. Jachim! - tette hozzá Kapitovics Jegor, jól elnyujtva a *ját*. - Megvénitettetek semmirekellők. Tartsd magad elé a gyertyát.

És Kapitovics Jegor még jó darabig leczkértette ilyeténképpen az inasát, ügyet sem vetve a sóhajtásokra, köhécselésekre és Szergejics Vladimir türelmetlenségének egyéb jeleire.

Végre elnémitotta Mitykáját és elaludt, de Szergejics Vladimirnek ez sem volt könnyebbségére. Kapitovics Jegor olyan kellemetlenül és olyan hatalmasan hortyogott, oly művészi átmeneteket csinált a legmagasabb hangoktól a legalacsonyabbakig, s közbe olyanokat sipolt és nyögött, hogy szinte visszhangzott tőle a vékonyka fal, mely kettőjüket elválasztotta. Szegény Szergejics Vladimir csaknem sirva fakadt. A szobájában rendkívül nyomasztó volt a levegő és a tollas ágy, a melyben feküdt, valami türhetetlen melegséggel árasztotta el a testét.

Végső kétségbeesésében Szergejics Vladimir fölkel, kinyitotta az ablakot és mohón szivta be az illatos éjszakai levegőt. Ablaka a kertre nyílt; az ég tiszta volt, a teli hold kerek korongja majd tisztán tükröződött vissza a tó vizében, majd hosszú aranyos kalászsza nyulva, fürdött a csendes fényben. A kert egyik ösvényén Szergejics Vladimir női ruhában egy alakot pillantott meg; jól szemügyre vette. Pavlovna Mária volt, a holdfénynél arcza halaványnak látszott. Mozdulatlanul állt ott, mignem egyszerre megszólalt... Szergejics Vladimir óvatosan kidugta a fejét... s az *Ancsor* szakadozott sorait hallotta ajkairól...

- Hogyan, - gondolta magában - ezt mind a versek okozták?...

Kettőzött figyelemmel kezdett hallgatózni... De Pavlovna Mária csakhamar elnémult és arcát még teljesebben feléje fordította, úgy hogy tisztán megkülönböztethette nagy, sötét szemeit, szigoru szemöldökeit és ajkait...

Egyszerre összereszt, megfordult, meghuzódott az akácfák sűrű árnyékában és eltűnt. Szergejics Vladimir még sokáig állt az ablakban, azután mégis lefeküdt, de nem tudott egyhamar elaludni.

- Csodálatos egy teremtés - gondolta magában, ide-oda hánykolódva, - s még azt mondják, hogy e vidéken nincs semmi érdekes... Már hogyne volna. Különös egy teremtés! Holnap majd megkérdezem tőle, mit keresett a kertben?

Kapitovics Jegor pedig csak tovább hortyogott.

### III.

Másnap reggel Szergejics Vladimir elég későn ébredt fel és bármennyire tartóztatta is az öreg Ipatov, tüstént az ebédlőben elköltött közös reggeli után hazament, hogy elvégezze teendőit a gazdaságban.

A reggelinél Pavlovna Mária is jelen volt, de Szergejics Vladimir nem látta szükségét annak, hogy tegnapi késő sétája felől kikérdezze; ő is azok közé az emberek közé tartozott, a kik csak nagy nehezen tudják magukat két nap egymásután ugyanazoknak a szokatlan gondolatoknak vagy hangulatoknak átengedni. Versekről is kellett volna beszélnie és az ugynevezett poétikus hangulat nagyon hamar kimerítette. Az egész délelőttöt künn töltötte a földeken, pompás étvágygyal ebédelt, kissé szundikált és mikor felébredt, megint a számadások megvizsgálásához akart hozzálátni, de alig ért az első oldal végére, befogatott a tarantaszába és átment Ipatovkába. Ebből kitetszik, hogy a praktikus embereknek sincs a szívük kőből, és éppoly kevésbé szeretnek unatkozni, mint más közönséges emberek.

Felérve a töltésre, emberi hangok és zeneszó ütötték meg füleit. Ipatov házában, karban orosz dalokat énekeltek. Az egész társaságot, melyet reggel otthagyt, az erkélyen találta, köztük Alexejevna Nagyezsdát is. Körben ültek egy feketehaju és feketeszemű, napbarnított arczu, vagy harminczkét éves férfi körül, a ki bársonykabátban, a nyakán hanyagul megkötött piros kendővel s a kezében gitárral ült ott közöttük. Ez Veretyev Alexejevics Péter volt, Alexejevna Nagyezsda bátyja. Az öreg Ipatov, a mint Szergejics Vladimirt megpillantotta, örömteljes felkiáltással sietett elébe, odavezette őt Veretyevhez és kölcsönösen bemutatta őket egymásnak. Miután néhány banális szólásformát mondtak egymásnak, Asztachov tiszteletteljesen üdvözölte Alexejevna Nagyezsdát.

- Lássá, Szergejics Vladimir, - szólt Ipatov - mi ugy falusiasan nótákat dalolunk, - majd Veretyevre mutatva, hozzátette - Alexejevics Péter a mi karmesterünk, még pedig milyen! No, de majd meghallja.

- Ez nagyon kellemes dolog, - felelt Szergejics Vladimir.

- Nem akar belépni a karba? - kérdezte tőle Alexejevna Nagyezsda.

- Nagyon szivesen, de hangom nincs.

- Baj is az! Lássá, Kapitovics Jegor is énekel, no meg én is. Hiszen itt csak ugy dudolni kell. No, foglaljon helyet; te pedig rajta, kezd el!

- Milyen nótát énekeljünk most? - szólalt meg Veretyev, próbálgatva a gitár hurjait, majd egyszerre abbahagyta és ránézett Pavlovna Máriára, a ki ott ült mellette. - Azt hiszem, most magán a sor, - mondotta neki.

- Nem, csak énekeljen maga, - felelt Pavlovna Mária.

- Nos hát, itt ez a dal: Lefelé a Volgán, jó öreg anyuskám, - szólt Szergejics Vladimir méltóságteljesen.

- Oh nem, ezt a végére tartogatjuk, - felelt Veretyev és a húrokba markolva, elkezdte: Felkeltén a napnak...

Szépen, derekasan és vidáman énekelte. Különben is kifejezésteljes, férfias arcza énekközben még élénkebbé lett, néha-néha a vállát vonogatta, tenyerét hirtelen rászoritotta a húrokra, felemelte a kezét, végigsimitotta a fűrteit s sастekintettel nézett körül.

Moszkvában nem egyszer látta a hirneves Ilját s most őt utánozta. A kar jókedvvel segédkezett neki. Pavlovna Mária hangja édes csengéssel vált ki a többi hangok közül, valósággal vezette a többit maga után; de egyedül nem akart énekelni s így Veretyev maradt meg mindvégig előénekesnek.

Még sok más dalt is énekeltek...

E közben az esttel együtt vihar is közeledett. Már dél óta erősen tüzött a nap s a távolban minduntalan dörgött az ég; egyszerre az a nagy viharfelhő, mely már régóta, mint valami ólomtető nehezedett a szemhatárra, elkezdett nőni és mindjobban közeledett, a fák csucsai felett a nyomasztó levegő, melyet mind erősebben és erősebben megrázkódtatott a közeledő dörgés, elkezdett morogni, szél támadt és szakgatottan zugott át a lombok közt, majd elhallgatott, újra rákezdte erősebben, vadabbul; félelmes sötétség borult a földre, gyorsan elűzte az alkony utolsó viszfényét; a sűrű felhők, mintha szerteszét szakadoztak volna, elkezdtek vándorutjokat az égen, megeredt az eső, piros tűzben villogott a villám s mélyen és boszusan dörgött az ég.

- Gyerünk be, - szólt az öreg Ipatov.

Mind fölálltak.

- Tüstént, - kiáltott fel Veretyev, - még az utolsó dalt. Figyeljetek:

Oh kastélyom, én kastélyom,  
Oh én új kastélyom...

kezdte rá erőteljes hangon, teljes kézzel belemarkolva a gitár hurjaiba. Új kastélyom, jávor-fakastélyom... folytatta a kar szinte önkéntelenül fellelkesülve. Csaknem ebben a pillanatban elkezdett szakadni az eső, de Veretyev elénekelte a dalt végig. Az elszánt dalocska, melyet csak olykor némitott el az ég dörgése, még elszántabban hangzott a zuhogó eső és a zugó ég zajában. Végre elhangzott a kar utolsó akkordja, - s az egész társaság kaczagva sietett be a szalonba. Különösen hangosan kaczagtak a leányok, Ipatov leánykái, törülgetve ruhájukról az esőcseppeket. Ipatov óvatosságból becsukta az ajtót és az ablakot, a miért Kapitovics Jegor meg is dicsérte, megjegyezvén, hogy Markovna Matrena zivatar idején szintén mindig becsukatja az ablakokat, mert a villamosság sokkal könnyebben hat a puszta térben. Bodrjakov ránézett, félrelépett és feldöntött egy széket. Ilyen apró szerencsétlenségek azonban szüntelenül történtek vele.

A zivatar nagyon hamar elhúzódott. Az ajtót s az ablakokat újra kinyitották s a szobák megteltek üde, friss illattal. Felszolgálták a teát. Tea után az öregek megint kártyához ültek. Ilyics Iván szokása szerint hozzájuk csatlakozott. Szergejics Vladimir oda akart menni Pavlovna Máriához, a ki ott ült az ablakban Veretyevvel, de Alexejevna Nagyezsda odahívta magához és tüstént élénk társalgást kezdett vele Pétervárról és a pétervári életről. Ő támadta, Szergejics Vladimir meg védelmére kelt. Ugy látszott, mintha Alexejevna Nagyezsda mindenáron ott akarta volna őt tartani maga mellett.

- Ugyan miről vitatkoztok? - kérdezte Veretyev, fölkelve és feléjük közeledve.

Járásközben lomhán imbolygott, minden mozdulatáról leritt egyrészt a fesztelenség és hanyagság, másrészt a kimerültség.

- Mindig csak Pétervárról, - felelt Alexejevna Nagyezsda. - Szergejics Vladimir nem tud betelni a magasztalásával.

- Szép város, - jegyezte meg Veretyev, - de szerintem mindenütt szép. Isten bizony! Csak legyen ott két-három asszony, meg - bocsásson meg őszinteségemért, - egy kis jó bor... és csakugyan az ember nem kívánhat többet.

- Ez meglep engem, - felelt Szergejics Vladimir - hát lehetséges az, hogy ön csakugyan abban a nézetben van, hogy művelt ember számára nincsen...

- Hiszen lehet... csakugyan... egyetértek önnel, - szakította félbe Veretyev, a kinek minden udvariassága mellett is megvolt az a szokása, hogy nem hallgatta meg senkinek az ellenvetéseit, - de részemről így van; én nem vagyok filozófus.

- Hiszen én sem vagyok filozófus, - felelt Szergejics Vladimir - és nem is akarok az lenni, de itt egészen másról van szó.

Veretyev szórakozottan nézett a hugára, ez pedig könnyedén elmosolyodva odahajolt hozzá és halkán a fülébe sugta:

- Petrusa lelkem, mutasd be nekünk Kapitovics Jegort, - légy oly szives.

Veretyev arcza egy pillanat alatt elváltozott és isten tudja, miféle csoda útján, rendkívül hasonlított Kapitovics Jegor arczához, bár kettőjük arcvonásai egy cseppet sem ütöttek egymásra, Veretyev meg mindössze csak az orrát huzta fel s az ajkai sarkát eresztette le kissé.

- Annyi bizonyos, - szólalt meg teljesen a Kapitovics Jegor hangján - Markovna Matrena szigorú erkölcsű asszony, de viszont példás feleség. Az igaz, hogy bármint mondják is, én...

- A Birjulevszky kisasszonyok mindent megtudnak, - egészítette ki Alexejevna Nagyeczda alig bírva elfojtani a kacagást.

- Másnap már mindent tudnak, - felelt Veretyev, olyan furcsa arccal és olyan zavart és kandzsi tekintettel, hogy még Szergejics Vladimir is elnevette magát.

- Önnek, úgy látom, nagy tehetsége van az utánzásra, - jegyezte meg.

Veretyev végigsimitotta az arcát és vonásai egyszerre a régiékké lettek, Alexejevna Nagyeczda pedig felkiáltott:

- Oh igen! Ő mindenkit ki tud figurázni, a kit csak akar. Ebben ő mester.

- Például engem is? - kérdezte Szergejics Vladimir.

- De még hogy! - felelt Alexejevna Nagyeczda.

- Ugyan, tegye meg nekem ezt a szivességet, - szólt Asztachov Veretyevhez fordulva. - Lássá, minden teketória nélkül kérem.

- És ön hisz neki? - felelt Veretyev, alig-alig összehuzva az egyik szemét és Asztachov hangját utánozva, de oly óvatosan és finoman, hogy egyedül Alexejevna Nagyeczda vette észre, és az ajkába harapott; - az Istenért kérem, ne higgyen neki, mert ki tudja, még miket fog beszélni rólam.

- És milyen színész, hogyha tudná? - folytató Alexejevna Nagyeczda; - minden képzelhető szerepet eljátszik. Valóságos csoda! Ő a mi rendezőnk és sugónk. Kár, hogy ön olyan hamar távozik.

- Hugom, téged elvakít a szenvedély, - szólt Veretyev komolyan, de még mindig az előbbi modorban. - Mit fog rólad gondolni Asztachov ur? Vidéki libának fog tartani.

- No de kérem, - szólalt meg Szergejics Vladimir...

- Petrova, tudod mit, - szólt Alexejevna Nagyeczda - mutasd be kérlek, a mint a részeg ember sehogy sem tudja a zsebéből kivenni a kendőjét, vagy nem, inkább azt, a mint egy gyerek legyet üldöz az ablakon s a légy ott zümmög a tenyere alatt.

- Valóságos gyerek vagy - felelt Veretyev.

De azért fölkel és odalépve az ablakhoz, a melynél Pavlovna Mária ült, elkezdett a kezével az ablakon babrálni és bemutatta, hogy üldözi a gyereket a legyet. Az a hűség, a melylyel a légy kétségbeesett könyörgését utánozta, meglepő volt. Mintha csak valódi, eleven légy vergődött volna a tenyere alatt. Alexejevna Nagyezsda elmosolyodott, s csakhamar valamennyien elkezdtek kacagni, csak Pavlovna Mária arcza nem változott s még az ajkai sem mozdultak meg. Lesütött szemekkel ült ott, majd komolyan ránézett Veretyevre és a fogai közt morgta:

- Ugyan miféle kedvtelés az, bolondot csinálni magából.

Veretyev tüstént elfordult az ablaktól s pár perczig a szoba közepén állva, csakhamar kiment az erkélyre, onnan pedig az immár teljesen sötét kertbe.

- Mulatságos egy ember ez az Alexejevics Péter! - kiáltott fel Kapitovics Jegor, lelkesen leütve ágyu hetesével az ágyu ászt. Igazán mulatságos ember.

Alexejevna Nagyezsda fölkel és sietve odalépve Pavlovna Máriaéhoz, halkán megkérdezte tőle:

- Mit mondtál a bátyámnak?

- Semmit! felelt Pavlovna Mária.

- Semmit...? Az lehetetlen.

Majd kevés vártatva így szólt: »gyerünk«! - Kézen fogta Pavlovna Máriaát és kényszerítette, hogy fölkeljen és vele együtt lemenjen a kertbe.

Szergejics Vladimir nem minden meglepetés nélkül nézett a két leány után. Egyébiránt a távollétük nem soká tartott; egy negyedóra múlva visszatértek, s velük jött Alexejevics Péter is.

- Milyen gyönyörű éjszaka! - kiáltott fel Alexejevna Nagyezsda, a mint belépett. - Milyen pompás künn a kertben.

- Oh... igaz, - szólt Szergejics Vladimir: - mondja csak Pavlovna Mária, kegyed volt az, a kit én tegnap éjjel a kertben láttam?

Pavlovna Mária hirtelen a szeme közé nézett.

- És még hozzá, a mennyire kivehettem, Puskin *Ancsor*-ját szavalta.

Veretyev kissé elkomolyodott és szintén ránézett Asztachovra.

- Csakugyan én voltam, - szólt Pavlovna Mária - azzal a különbséggel, hogy semmit sem szavaltam; én sohasem szoktam szavalni.

- Lehet, hogy csak úgy képzeltem, - mondotta Szergejics Vladimir - de...

- Csak úgy képzelte... - szólt hidegen Pavlovna Mária.

- Mi az az Ancsor? - kérdezte Alexejevna Nagyezsda.

- Hát kegyed nem ismeri? - felelt Asztachov - Puskin verse: Gyarló és sovány talajban... lehetséges volna, hogy nem emlékeznek rá?

- Nem emlékszem... Ez az Ancsor valami mérges fa?

- Igen.

- Olyan mint a datura... Emlékszel Mara, holdvilágnál milyen szépek voltak a mi erkélyünkön a daturák, hosszú fehér virágaikkal. Emlékszel, milyen édes, kábító és megvesztegető illat áradt szét belőlük.

- Megvesztegető illat! - kiáltott fel Szergejics Vladimir.
  - Igen, megvesztegető. Miért csodálkozik? Azt mondják, hogy veszedelmes, de megvesztegeti az embert. De mivel vesztegeti meg az embert a rossz? Hiszen a mi rossz, annak nem kellene hogy szép legyen.
  - Ohó! Milyen okoskodás! - jegyezte meg Alexejevics Péter; - hova jutottunk a versektől.
  - Ezt a verset én tegnap elmondtam Pavlovna Máriának, - szólt Szergejics Vladimir - és rendkívül tetszett neki.
  - Ugyan kérem, mondja el még egyszer, - mondotta Alexejevna Nagyezsda.
  - Ha úgy tetszik.
- És Asztachov elmondta az *Ancsor*-t.
- Nagyon dagályos, - szólalt meg Veretyev immel-ámmal, a mint Szergejics Vladimir befejezte.
  - A vers nagyon dagályos?
  - Nem, nem a vers... Bocsásson meg, de nekem úgy tetszik, hogy ön nem adta elő elég egyszerűen. Itt a vers maga beszél, egyébiránt lehet, hogy tévedek.
  - Nem, nem tévedsz, - szólt kis vártatva Alexejevna Nagyezsda.
  - No persze, tudtam! Én a te szemedben a legtehetségesebb ember, valóságos lángész vagyok, a ki mindent tud, a ki mindenre képes, de a kit a lustasága lekötve tart: nemde?
- Alexejevna Nagyezsda csak a fejével bólintott.
- Én önnel nem vitatkozom, önnek ezt jobban kell tudnia - jegyezte meg Szergejics Vladimir és kissé felfujta magát. - Ez nem az én mesterségem.
  - Tévedtem, bocsásson meg - szólt sietve Veretyev.
- Eközben a játszma véget ért.
- A propos, - szólt Ipatov, felállva, - Szergejics Vladimir, egy itteni barátom - pompás és tiszteletre méltó ember, - Akilin Sztepanyov Gavriila megbízott, kérdezzem meg öntől, nem tisztelné-e meg őt azzal, hogy eljön a báljára, azaz, hát csak úgy mondom, hogy bál: egyszerű vacsora, táncczal? Ő maga ment volna el önt meghívni, de attól tartott, hogy terhére lesz...
  - Nagyon hálás vagyok a szives meghívásért, - felelt Szergejics Vladimir, - de okvetlenül haza kell mennem.
  - Hát mit gondol, mikor van az a bál? Csak holnap. Holnap van Sztepanyov Gavriila nevénapja. Egy nap ide vagy oda... és nagy örömet okozna neki. Mindössze tíz versztnyire van ide. Ha parancsolja, majd elviszszük magunkkal.
  - Igazán nem tudom, - kezdte Szergejics Vladimir. - Hát önök elmennek?
  - Családostól. Alexejevna Nagyezsda, Alexejevics Péter... mind ott lesznek.
  - Ha tetszik, már most fölkerhet engem az ötödik négyesre, - jegyezte meg Alexejevna Nagyezsda. - Az első négyet már lefoglalták.
  - Kegyed nagyon szeretetre méltó; hát a mazurkára már szintén foglalkozva van?
  - Én? Lássuk csak... nem, még nem.
  - No hát akkor, ha lesz olyan jó, adja nekem...
  - Tehát eljön? Pompás... Az öné.

- Bravo! - kiáltott fel Ipatov. - No Szergejics Vladimir, ezzel csakugyan lekötelezett. Sztepanyov Gavriła egyszerűen el lesz ragadtatva. Ugy-e Ilyics Iván...

Ilyics Iván, megrögzött szokásához híven, szeretett volna hallgatni, de ezuttal jónak látta helyeslőleg mormogni.

- Ugyan hogy volt kedved - szólt vagy egy óra múlva Alexejics Péter a hugához, a mint mellette ült a könnyű tarantászbán, melyet maga hajtott: - hogy volt kedved ezzel a savanykás emberrel táncolni a mazurkát?

- Erre vonatkozólag megvannak a magam tervei, - felelt Alexejevna Nagyezsda.

- Melyek azok, ha szabad tudnom?

- Ez az én titkom.

- Ohó!

Könnyedén meglegyintette ostorával a lovat, mely elkezdte a füleit hegyezni, horkolni és ágaskodni. Megijedt egy bozót árnyékától, melyet homályosan vetett az utra a holdvilág.

- Hát te Marával táncolsz? - kérdezte Alexejevna Nagyezsda a bátyját.

- Igen, - felelt az egykedvűen.

- Igen! Igen! - ismételte Alexejevna Nagyezsda szemrehányólag. - Ti férfiak, - tette hozzá rövid szünet után, - határozottan nem érdemlitek meg, hogy tisztességes nők szeressenek benneteket.

- Ugy gondolod? - Nos, és ez a kákabélü pétervári megérdemli?

- Inkább, mint te!

- No lám!

És Alexejics Péter felsóhajtva, így szólt:

Istenem beh nagy feladat,  
Felnőtt lánynak bátyja lenni!

Alexejevna Nagyezsda elmosolyodott.

- Az igaz, hogy sok bajt okozok is én neked! Inkább nekem van bajom te veled!

- Ugyan ugy-e? - No ezt nem is sejtettem volna.

- Én nem Maráról beszélek.

- Hát ugyan kiról?

Alexejevna Nagyezsda arcza kissé elkomolyodott.

- Te tudod legjobban, - mondotta halkan.

- Oh, értem!... De hát mit tegyek, Alexejevna Nagyezsda, szeretek jó barátokkal kissé elidőgálni,... isten bűnül ne vegye, szeretek.

- Elég, bátyám, kérlek, ne beszélj így... Ez nem tréfádolog.

- Tram-tram-tam-pum, - mormogta Alexejics Péter a fogai közt.

- Ez lesz a veszted, te meg tréfára fogod a dolgot...

- Hlopecz szjeje zsito, zsinka kazse mak,<sup>2</sup> - dudolta Alexejics Péter, rávágva a lóra, mely gyorsan tova ügetett.

---

<sup>2</sup> Egy orosz dal első sora.

#### IV.

Hazaérkezve, Veretyev nem vetkezett le és két óra múlva, alig hogy pitymallani kezdett, már nem volt otthon.

Feleutján az ő birtoka és Ipatovka közt, egy széles szakadék lejtőjén volt egy kis nyirfaiskola. A fiatal fák sűrűn nőttek egymás mellett, senki szekerczéje nem érintette még karcsu törzseit; nem sűrű, de csaknem teljes árnyék vetődött az apró levelekről a puha, fiatal fűre, mely egészen tarka volt a sárga virágok fejecskéitől, a fehér harangvirágoktól s a vadszegfű sötét-piros keresztcskéitől. A nemrég fölkelte nap, erőteljes, habár nem is ragyogó fényvel árasztotta el az egész erdőt, mindenfelé harmatcseppek csillogtak, s néhol piros fényben izzottak a hatalmas cseppek; minden üdéséget, életet és a hajnal első percének azt az ártatlan mámorát lehelte, amikor még minden olyan derült és néma. Csak olykor hallatszott a távoli földekről a pacsirta szakgatott hangja, magában az erdőben pedig két-három madárka csicssergett, szinte maga is csodálkozva a saját hangján. A nyirkos földből erős, egészséges illat s a tiszta, könnyű levegő hűvös hullámokban hömpölygött idestova. A reggel, a pompás nyári reggel áradt szét mindenhol, minden csak a reggelre mosolygott, mely épp oly piros volt, mint az imént felébredt gyermek frissen megmosdott arcza.

Nem messze a szakadéktól egy tisztáson kiterített köpenyen hevert Veretyev. Pavlovna Mária egy nyírfához támaszkodott s a kezeit hátratéve ott ált mellette.

Pavlovna Mária mozdulatlanul nézett a távolba; fehér kendője a fejről lecsuszott a vállaira, a libegő szellő felkapta és gyöngéden megtépte hamarosan összetüzött fürtjeit. Veretyev a térdére támaszkodott s egy ágacskával piszkálta a fűvet.

- Mondja csak, - szólalt meg végre: - maga haragszik rám?

Pavlovna Mária nem felelt.

Veretyev ránézett.

- Mara, haragszik? - ismételte.

Pavlovna Mária egy futó pillantást vetett rá, könnyedén elfordult és így szólt:

- Igen.

- Miért? - kérdezte Veretyev és eldobta az ágacskát.

Pavlovna Mária megint nem felelt.

- Egyébiránt hiszen joggal haragszik reám, - kezdte Veretyev rövid hallgatás után. - Mara kell, hogy engem ne csak könnyelmű embernek, de...

- Maga nem ért engem, - szakította félbe Pavlovna Mária. - Én éppenséggel nem magamért haragszom magára.

- Hát kiért?

- Maga magáért.

Veretyev fölemelte a fejét és elmosolyodott.

- Ah! Értem már - szólalt meg. - Hát már megint! Már megint elkezd gyötörni az a gondolat, hogy én nem faragok magamból semmit? Tudja mit, Mara: maga bizony isten csodálatos egy teremtés. Maga annyit törődik mással, magával semmit. No már az igaz, hogy önzés nincs magában egy csepp sem. Nincs a világon még egy olyan leány, mint maga. Csak egy esik

rosszul nekem, hogy én határozottan nem vagyok érdemes a maga ragaszkodására; ezt nem tréfából mondom.

- Annál rosszabb magára nézve. Érti... és még sem tesz semmit.

Veretyev ismét elmosolyodott.

- Mara, ne forduljon el tőlem, nyujtsa ide a kezét, - szólt gyöngéd, behizelgő hangon.

Pavlovna Mária csak a vállát vonogatta.

- Adja ide azt a szép, becsületes kezét, úgy szeretném gyöngéden és tiszteletteljesen megcsókolni. Így csókolgatja a könnyelmű diák annak a kezét, aki őt leereszkedőleg megpirongatja.

És Veretyev Pavlovna Mária felé tartott.

- Elég! - szólt a leány. - Maga mindig csak nevet és tréfál, és ilyenformán eltréfálja az egész életét.

- Hm! Eltréfálni az életet! Uj kifejezés! Lássá, Pavlovna Mária, maga, remélem, a tréfálni igét cselekvő alakban alkalmazta?

Pavlovna Mária összeráncolta a szemöldökeit.

- Elég, Veretyev, - ismételte.

- Eltréfálni az életet... folytatta Veretyev és fölkel - maga pedig még rosszabbat cselekszik, maga elkomolykodik az egész életét. Lássá Mara, maga Puskin »Don Juan«-jából juttat eszembe egy jelenetet. Nem olvasta Puskin »Don Juan«-ját?

- Nem.

- Igaz, el is felejtettem, hogy maga nem olvas verseket. Ott valami Laurához vendégek jönnek, de ő valamennyiüket kikergeti és egyedül marad valami Karlosz-szal. Mindketten kilépnek az erkélyre, a csodálatos éjszakába. Laura szerelmeskedik, Karlosz pedig egyszerre elkezd neki bizonyítgatni, hogy idővel majd ő is megvénül. - Nos és - felel Laura, - lehet, hogy Párisban most hideg van és esik az eső, itt minálunk pedig a »czitromtól és babértól illatos az éj«. Mit találgassuk a jövőt? Nézzen körül Mara, hát nem gyönyörűség-e itten lenni? Nézze, hogy örül minden az életnek, milyen üde és fiatal minden. És mi magunk,... nem vagyunk-e mi is fiatalok?

Veretyev közelebb huzódott Pavlovna Máriához; a leány nem távolodott el tőle, de nem fordította felé a fejét.

- Mosolyogjon egy kicsit, Mara - folytatta Veretyev, - de kedvesen és ne olyan gunyosan, mint rendszeren szokott. Én úgy szeretem a maga kedves mosolyát. Emelje fel büszke és sugárzó szemeit... Mi az, elfordul tőlem? Nyujtsa ide legalább a kezét.

- Oh, Veretyev, - kezdte Mara, - hiszen tudja, hogy én nem tudok beszélni. Maga mesélt itt nekem arról a Lauráról. De lássa, az asszony volt... Az asszonynak megbocsátható, ha nem gondol a jövőre.

- Mikor maga beszél, Mara, - felelt Veretyev - mindig úgy elpirul, s a vér szinte elárasztja az orcáját... ezt én rettenetesen szeretem magában.

Pavlovna Mária Veretyev szeme közé nézett.

- Isten vele, - szólott, és a kendőjét ráhuzta a fejére. Veretyev tartóztatta.

- Elég, elég... várjon még! - kiáltott fel. Mondja hát, mit akar? Parancsoljon. Akarja, hogy hivatalt vállaljak, vagy gazdálkodjam? Akarja, hogy románczokat adjak ki gitárkiséréttel,

vagy verseket, rajzokat csináljak, fessek, legyenek szobrász vagy kötél tánccos? Mindent, mindent megteszek, a mit csak kíván, csak hogy meg legyen elégedve velem. Igazán mondom Mara, higgyen nekem.

Pavlovna Mária ismét ránézett.

- Ezt mind csak úgy mondja. Váltig azt erősítgeti, hogy engedelmeskedik nekem...

- Persze, hogy engedelmeskedem.

- Engedelmeskedik,... és lássa, hányszor kértem már...

- Mire?

Pavlovna Mária felsóhajtott.

- Hogy ne igyék bort, - mondotta végre.

Veretyev elmosolyodott.

- Hejh, Mara, Mara! Hát maga is! A hugom is folyton ezt hajtja. De lássa, először is én éppen-séggel nem vagyok iszákos ember, azután meg, tudja-e, hogy miért iszom én. Nézze csak ott azt a fecskét... Lássa, milyen biztosan uralkodik kis teste felett, oda repül, a hova akar! Ni, most felrepült... most meg lecsapott, még meg is szólalt az örömtől, hallotta? Ime, azért iszom én, hogy ugyanazt a gyönyörűséget élvezzem, a mit ez a kis fecske... Menj a hova akarsz, repülj a hova kedved tartja.

- De hát mire való ez? - vágott közbe Mara.

- Hogy mire való? - s még kérdezheti?

- De hát bor nélkül nem lehet ezt elérni?

- Nem, mert mindnyájan meg vagyunk rontva, ki vagyunk facsarva. Lám a szenvedélynek... ilyen a hatása. Azért szeretem is én magát.

- Mint a bort... nagyon szépen köszönöm.

- Nem, Mara, én magát nem úgy szeretem, mint a bort. Várjon csak, majd bebizonyítom én azt valamikor, majd ha férj és feleség leszünk és együtt elmegyünk külföldre. Tudja, már előre, úgy gondolom, hogy fogom magát odavezetni a milói Vénusz elé. Akkor majd igazán elmondhatjuk:

Ime némán, ámuló szemekkel  
Állanak Vénusz szobránál,  
És a márvány, mintha sértve volna...

-----

Mi az, hogy én ma folyton versekben beszélek? Alkalmasint a szép reggel hatása. Micsoda levegő!... mintha csak bort innék az ember.

- Már megint a bor, - jegyezte meg Pavlovna Mária.

- Nos, és? Ilyen reggel és maga velem, s az ember ne érezze magát mámorosnak! Ámuló szemekkel... Igen, - folytatta Veretyev, merően nézve Pavlovna Máriára: - így van ez... És lássa, én emlékszem,... bár ritkán, de láttam ezeket a sötét, kerek szemeket,... láttam őket gyöngédeknek! És milyen bűbajosak olyankor. No, ne forduljon el Mara... Legalább mosolyogjon, ha már nem akar gyöngéd tekintetével boldogítani.

- Hagyja el, Veretyev - szólta Pavlovna Mária. - Bocsásson, ideje hogy hazamenjek.

- Várjon, mindjárt megnevettem én magát, - vágott közbe Veretyev - istenemre, megnevettem. Nézze csak, egy nyul fut ott...

- Hol? - kérdezte Pavlovna Mária.

- Ott az árok mögött, a zabföldön. Alkalmasint felzavarta valaki, mert reggel nem igen szoktak szaladgálni. Akarja, tüstént megállítom.

És Veretyev hangosan füttyölt. A nyul tüstént leült, hegyezte a fülét, kiegyenesedett, elkezdett rágcsálni, körülszimatolta a levegőt, majd újra rágcsált. Veretyev óvatosan leguggolt, a mint a nyul szokott és szintén elkezdett rágcsálni és szimatolni. A nyul még kétszer végigsimitotta a pofáját első lábával, melyek alkalmasint nedvesek voltak a harmattól... lehorgasztotta a füleit s újra futásnak eredt. Veretyev azt is utána csinálta... Pavlovna Mária nem tudta tovább visszatartani a kaczagást.

- Brávó! - kiáltott fel Veretyev és felugrott - brávó! No, azt látom, hogy magában nincsen kaczérság. Tudja-e, hogyha valami nagyvilági kisasszonynak olyan fogai volnának, mint magának, örökké kacagna. De hisz' éppen azért szeretem én annyira, Mara, hogy maga nem nagyvilági kisasszony, nem kaczag ok nélkül, nem visel keztyüt a kezein, melyeket éppen azért érdemes megcsókolni, mert úgy le vannak süelve, és olyan erő érzik ki belőlük... Én szeretem magát azért, mert nem okoskodik, mert büszke és szótlan, mert nem olvas könyveket és nem szereti a verseket...

- Akarja, hogy verset olvassak fel magának? - szakította félbe Pavlovna Mária valami különös kifejezéssel az arcán.

- Verset? - kérdezte Veretyev csodálkozva.

- Igen, verset, ugyanazt, melyet tegnap az a pétervári ur elmondott nekem.

- Már megint az *Ancsor*-t?... Igy hát csakugyan szavalta ezt a verset akkor éjjel ott a kertben? Kitelik magától... De hát csakugyan annyira szépnek találja?

- Igen.

- No olvassa el.

Pavlovna Mária elszégyelte magát.

- Olvassa, olvassa, - ismételte Veretyev.

Pavlovna Mária elkezdte olvasni. Veretyev ott állt előtte keresztbefont karokkal és figyelt. Az első versszak után Pavlovna Mária lassan fölemelte szemeit az égre; nem akart találkozni Veretyev tekintetével. Olvasta tovább az ő egyenletes, lágy hangján, mely a gordonka hangjára emlékeztetett; de mikor ezekhez a sorokhoz ért:

És a szegény rabszolga ott halt meg  
Győzhetetlen ura lábainál...

a hangja elkezdett reszketni, mozdulatlan szemöldökei vadul felhuzódtak, mint valami kis lánynál és szemei önkéntelen megadással tapadtak Veretyevre...

Veretyev egyszerre a lábai elé vetette magát és átölelte a térdeit.

- A te rabod vagyok, - kiáltott fel - itt vagyok a lábaidnál, te vagy az én asszonyom, az én istennőm, az én Hérám, az én Medeám...

Pavlovna Mária el akarta őt tolni magától, de a kezei bennakadtak bozontos hajában, mire zavarodott mosolylyal a keblére vonta fejét...

## V.

Akilin Sztepanyov Gavrila, a kinél a bál volt, azok közé a földbirtokosok közé tartozott, a kik magukra vonták szomszédaik bámulatát azzal, hogy aránylag csekély eszközökkel nyílt házat vittek és pompásan éltek. Ámbár nem volt több, mint négyszáz jobbágya, mégis az egész kormányzóságot asztalánál látta kőből épült oszlopos, bástyás kastélyában, melyet ő maga épített s melynek bástyáin folyton zászló lengett. Ez a birtok apjáról maradt rá és bizony sohasem volt valami nagyon jól berendezve; Sztepanyov Gavrila sokáig távol volt, Péterváron szolgált; végre vagy tizenöt évvel azelőtt visszatért hazájába, mint kollégiumi aszesszor a feleségével és három leányával s tüstént hozzálátott az átalakításokhoz és az építkezésekhez; később zenekart szervezett és elkezdett ebédek adni. Kezdetben mindenki gyors és elkerülhetetlen tönkrejutást jóstolt neki; nem egyszer beszéltek arról is, hogy Sztepanyov Gavrila birtoka legközelebb újra kerül; de az évek multak, az ebédek, bálók, lakomák és hangversenyek egymást érték, új épületek gombamódra nőttek ki a földből és Sztepanyov Gavrila birtoka mégsem került újra, ő maga pedig úgy élt, mint azelőtt, sőt az utóbbi időben még is poczakosodott. Akkor azután a szomszédok pletykái más irányt vettek; kezdtek czélozgatni holmi tekintélyes elszikkasztott összegekre, kincsekről beszéltek... »És bár pompás házigazda volt« - mondogatták az emberek egymás közt - »mégis... szinte hihetetlen! Igazán csodálatos és érthetetlen«. Bármint állt is a dolog, Sztepanyov Gavrilához szívesen járt el mindenki: rendkívül szívesen fogadta a vendégeket és kártyázott velük, a mily nagy összegekben csak akarták. Ő maga alacsony, őszbevegyült emberke volt, éles arczéllel, sárga arczczal és szemekkel, mindig gondosan meg volt borotválva és behintve kölni vízzel; hétköznap úgy mint ünnepkor nyakig begombolt bő kék frakkot és hatalmas nyakkendővel viselt, melybe az állat szokta elrejtegetni és különösen sokat tartott a fehéreneműjére; összehunyorította a szeméit és felbigyesztette ajkait, mikor burnótozott s nagyon udvariasan és lágyan beszélt, sűrűn használta az indulatszókat. Ugy kívülről Sztepanyov Gavrila nem mutatott valami sokat és egyáltalában a külsejével sem hódított s nem tette valami nagyon okos ember benyomását, bár a szemében időnkint felcsillant a körültekintő furfang szikrája. Az idősebb két lányát szerencsésen férjhez adta, a legfiatalabb még otthon volt. Sztepanyov Gavrila felesége jelentéktelen és korlátolt volt.

Szergejics Vladimir este hét órakor jelent meg Ipatovéknál frakkban és fehér keztyűvel: Már az egész családot teljesen felöltözve találta; a leánykák negédesen ültek a pamlagon, attól tartva, hogy összegyürik keményített fehér ruhácskájokat; az öreg Ipatov, mikor megpillantotta Szergejics Vladimirt frakkban, szelid szemrehányással nézett rá és rámutatott a saját kabátjára; Pavlovna Mária sötét rózsaszínű muszlinruha volt, mely pompásan állt neki. Szergejics Vladimir néhány bókot mondott neki. Pavlovna Mária szépsége nagy hatással volt reá, bár jól tudta, hogy a leány nem rokonszenvezett vele; Alexejevna Nagyezsda is tetszett neki, bár viselkedésének fesztelensége kissé bántotta. Ezenfelül szavaiban, pillantásaiban, sőt mosolyaiban is gyakran kifejezésre jutott a gúny s ez nyugtalanította az ő fővárosi és jól nevelt lelkét. Ő ugyan szívesen elcsufolódott volna vele mások rovására, de kellemetlen volt neki a gondolat, hogy a lánytól kitelhetnék az is, hogy ő rajta gúnyolódjék.

A bál már elkezdődött; elég sok vendég verődött össze és a házi-zenekar pazarul harsogott, zengett és czinczogott, mikor az Ipatov-család Szergejics Vladimirrrel a kastély termébe lépett. A házigazda mindjárt az ajtóban fogadta őket, Szergejics Vladimirnek megköszönte, hogy oly szíves volt őt ebben a kedves meglepetésben részesíteni, - így fejezte ki magát, - és Ipatovot a karjára fűzve, bevezette a mellékterembe a kártyaasztalokhoz. Sztepanyov Gavrila nem részesült valami finom nevelésben, s így a házában minden: a zene, a butorzat, az étel és a bor, nemcsak hogy nem volt elsőrangú, de bizony még másodrangúnak is alig-alig vált be.

Viszont azonban nagy bőségben volt minden, és ő maga nem volt kérkedő, képzelődő, - a vendégei pedig nem is kívántak többet és teljesen meg voltak elégedve az ő vendéglátásával. Vacsora előtt például apró darabokban rettenetesen elsózott halikrát szolgáltak fel; de azért mindenki derekasán hozzálátott, mert volt mivel leöblögetni: az igaz, hogy olcsó, de azért mégis legalább tiszta borral, nem pedig valami egyéb kotyvalékkal. Sztepanyov Gavriła butoraiban a rugók, az igaz, kissé kényelmetlenek, merevek és kemények voltak, de nem is szólva arról, hogy több pamlagban és karosszékben rugóknak egyáltalában nyoma sem volt, bárki is maga alá rakhatott egy-egy teveszőr párnát, a melyekből Sztepanyov Gavriła feleségének a jóvoltából nagy készlet hevert szanaszét mindenfelé, - s akkor azután nem lehetett többé panasza senkinek.

Szóval Sztepanyov Gavriła háza, az ...i kerület lakosainak fesztelen társadalmi felfogása mellett a lehető legderekasabban megállta a helyét és egyedül csak Akilin szokásos szerénysége volt az oka annak, hogy nemesi összejövetelek alkalmával rendszerint nem őt, hanem Podpekin nyugalmazott őrnagyot választották meg elnöknek, a ki daczára annak, hogy a haját a bal fülétől a jobb halántékára fésülte, a bajuszát lilaszínre festette és asztmában szenvedén, ebédután rendesen buskomorságba esett, nagyon érdemes és tiszteletreméltó ember volt.

Igy hát a bál már elkezdődött volt. Vagy tiz pár tánczolta a franczia négyest. A gavallérok a közelben állomásozó ezred tisztjeiből, fiatal és már nem egészen fiatal földbirtokosokból és néhány városi tisztviselőből teltek ki. Minden pompásan és a maga rendén ment. A kerületi előljáró egy valóságos államtanácsossal és egy gazdag urral kártyázott, a kinek vagy három-ezer jobbágya volt. A zaborugi államtanácsos gyémántgyűrűt viselt a mutatóján, nagyon halkán beszélt, a viláért szét nem vette volna összeszorított sarkait, melyek a hajdani tánczosok első figurája szerint voltak elhelyezve és nem mozdította meg a fejét, mely félig pompás bársonygallérjába volt betemetve; a gazdag ur ellenkezőleg folyton mosolygott valamin, felhuzta a szemöldökeit és csillogtatta a szeme fehérét. Bodrjakov, a költő egy ügyetlen és vad kinézésű ember, valamelyik szegletben Evszjukovval, a tudós törtéényszszel beszélgetett; kölcsönösen egymás gombjaiba kapaszkodtak. Mellettük állt egy szokatlanul karcsu uriember, a ki valami merész dolgot magyarázgatott egy másiknak, elszántan a szeme közé nézve. A fal mellett tarka főkötőkben ültek a mamák, az ajtóban alsóbb rendű és rangú emberek tolongtak, fiatalok kissé zavart, idősebbek pedig békességes ábrázattal. De hiszen mindezt leírni lehetetlen! Ismételjük, minden a maga rendén ment.

Alexejevna Nagyezsdá még Ipatovék előtt érkezett meg. Szergejics Vladimir éppen akkor pillantotta meg, a mikor egy szépkülsejű, divatos frakkba öltözött fiatal emberrel tánczolt, a kinek kifejező szemei, finom fekete bajusza és csillogó fogai voltak; a mellén, félkör alakban, aranyláncz függött. Alexejevna Nagyezsdán fehér virágos kék ruha volt; fürtös fejét hasonló virágokból készült koronácska övezte; mosolygott, a legyezőjével játszott és vidáman nézett körül; érezte, hogy ő a bál királynéja. Szergejics Vladimir odalépett hozzá, meghajtotta magát és szeretetre méltóan a szeme közé nézve, megkérdezte tőle, emlékszik-e még tegnapi ígére-tére?

- Miféle ígéretemre?

- Nos hát arra, hogy velem tánczolja a mazurkát.

- Igen, persze hogy magával.

Erre egy fiatal ember, a ki ott állt Alexejevna Nagyezsdá mellett, hirtelen elpirult.

- Kegyed, mademoiselle, alkalmasint elfelejtette, - szólalt meg, - hogy már elébb nekem ígérte oda a mai mazurkát.

Alexejevna Nagyezsda zavarba jött:

- Jaj istenem, mit csináljak most? - szólott - bocsásson meg moszjő Sztelycsinszky, olyan szórakozott vagyok... igazán nagyon röstellem...

Moszjő Sztelycsinszky nem felelt semmit, csak lesütötte a szemeit, Szergejics Vladimir kissé kihuzta magát.

- Legyen olyan jó, moszjő Sztelycsinszky, folytatta Alexejevna Nagyezsda - lássa, mi már régi ismerősök vagyunk, moszjő Asztachov pedig idegenebb hozzánk: mentse ki ebből a kényes helyzetből s engedje meg, hogy vele táncoljak.

- A mint tetszik - felelt a fiatal ember.

- Nagyon köszönöm, - mondotta Alexejevna Nagyezsda, és könnyedén libegett a vis-a-vis-ja felé.

Sztelycsinszky utána nézett, azután rápillantott Szergejics Vladimirre.

Szergejics Vladimir a maga részéről szintén ránézett s azután tovább ment.

A négyes csakhamar véget ért. Szergejics Vladimir kissé le s fel járt a teremben, azután be ment az ebédlőbe és megállt az egyik kártyaasztal mellett. Egyszerre érezte, hogy hátulról valaki megérintette a vállát, megfordult - Sztelycsinszky állt előtte.

- Szabadna kérem pár szóra a szomszédszobába - szólt francia nyelven nagyon udvariasan és nem oroszos kiejtéssel.

Szergejics Vladimir követte őt.

Sztelycsinszky megállt az ablakban.

- A hölgyek jelenlétében - szólalt meg ugyanazon a nyelven - mást nem mondhattam, mint a mit mondtam, de remélem, hogy ön nem gondolja, hogy csakugyan hajlandó vagyok Veretyev kisasszonnyal szemben a mazurkáról lemondani.

Szergejics Vladimir meglepődött.

- Hogy, hogy? - kérdezte.

- Hát csak úgy - felelte Sztelycsinszky, nyugodtan a mellényzsebébe dugva a kezét és felbigyesztette az ajkát. - Nem mondok le, és vége.

Szergejics Vladimir is a mellénye zsebébe dugta a kezét, de nem bigyesztette fel az ajkát.

- Engedje megjegyeznem, kedves uram, - szólalt meg, - ezáltal ön esetleg kellemetlenséget okozhatna Veretyev kisasszonynak, és fölteszem, hogy...

- Nekem magamnak is rendkívül kellemetlen volna, de hiszen senki sem akadályozza önt, hogy lemondjon,... ha másként nem, mondja magát betegnek és távozzék el...

- Ezt nem cselekedhetem. Minek tart ön engem?

- Ilyen körülmények közt kénytelen leszek öntől elégtételt követelni.

- Hogy érti ezt,... elégtételt?

- Azt ön nagyon jól tudja, hogy hogy értem.

- Kihív párbajra?

- Ugy van uram, ha nem mond le a mazurkáról.

Sztelycsinszky iparkodott ezeket a szavakat a lehető legnagyobb egykedvűséggel kimondani. Szergejics Vladimirnak összeszorult a szive. Merően a szeme közé nézett váratlan ellenfelének. »Tyüh, terringettét, micsoda ostobaság!« - gondolta magában.

- Nem tréfál? - kérdezte hangosan.

- Nem szokásom tréfálni, - felelt Sztelycsinszky méltóságteljesen - különösen ismeretlen emberekkel. Tehát nem mond le a mazurkáról? - tette hozzá rövid hallgatás után.

- Nem mondok le, - felelt Szergejics Vladimir kissé habozva.

- Pompás! Akkor holnap verekszünk.

- Nagyon jól van.

- Holnap reggel önnél lesz a segédem.

Ezzel udvariasan meghajtotta magát és önelégülten eltávozott.

Szergejics Vladimir még pár pillanatig ott maradt az ablaknál.

»Nesze neked! - gondolta magában - tessék uj ismeretség! Érdemes volt eljönni! Pompás! Nagyszerű!«

De végre magához tért és bement a terembe.

A teremben már a polkát tánczolták. Szergejics Vladimir szemei előtt egy pillanatra feltűnt Pavlovna Mária Alexejics Péterrel, a kit eddig nem is vett észre; Pavlovna Mária sápadtnak és szomorúnak látszott; azután Alexejevna Nagyezsda suhant el előtte vidáman és ragyogó arczczal, valami kis görbelábu, de tüzes tiszttel: a második tour-t Sztelycsinszkyvel tánczolta. Sztelycsinszky tour közben folyton rázta a fejét.

- No batyuska, - hangzott fel egyszerre Szergejics Vladimir háta mögött Ipatov hangja, - csak néz és maga nem tánczol? De vallja be, hogy a mi kis zugunkban nem rossz élet folyik, ugy-e?

- No hiszen az ördögbe is, pompás egy zug! - gondolta magában Szergejics Vladimir, és valamit mormogva válaszul Ipatovnak, átment a terem másik sarkába.

- Segédet kell keresnem, - füzte tovább gondolatait, - de hol az ördögbe talállok? Veretyevet csak nem kérhetem fel; mást meg senkit sem ismerek, az ördög tudja, mittévő legyenek?

Szergejics Vladimir, mikor bosszankodott, szerette az ördögöt emlegetni.

Ebben a pillanatban Szergejics Vladimir tekintete ráesett az ártatlan lélekre, Ilyics Ivánra, a ki tétlenül állt ott az ablakban.

- Ne kérjem fel őt? - gondolta magában, és vállat vonva csaknem hangosan hozzátette: kénytelen leszek.

Szergejics Vladimir odalépett hozzá.

- Éppen most egy nagyon furcsa dolog történt velem, szólalt meg hősünk elkényszeredett mosolylyal; - képzelje csak, valami ismeretlen fiatal ember párbajra hívott, nincs mód benne, hogy visszautasítsam; okvetlenül segédre van szükségem, nem volna-e hajlandó?

Ámbátor Ilyics Iván, mint tudjuk, mesés közönyösségéről volt ismeretes, mégis egy ilyen szokatlan ajánlat még őt is kihozta a sodrából. Mély megdöbbenéssel bámult Szergejics Vladimira.

- Igen - ismételte Szergejics Vladimir - nagyon lekötelezne, - én itt senkit sem ismerek. Ön az egyetlen...

- Nem lehet, - szólt Ilyics Iván, mintha csak most ébredt volna fel - teljesen lehetetlen.

- Miért? Kellemetlenségektől tart? Remélem, hogy mindez titokban marad...

Szergejics Vladimir, mikor ezeket a szavakat kimondta, maga is érezte, hogy elpirult és zavarba jött.

- Milyen ostobaság! Milyen rettenetes ostobaság? - ismételte magában eltűnődve.

- Bocsásson meg, de nem tehetem, - ismételte Ilyics Iván, megrázta a fejét és hátrálás közben megint felfordított egy széket.

Világéletében először esett meg vele, hogy meg kellett tagadnia valami kérést; de hát micsoda kérés is volt ez!

- Legalább hát, - folytatta Szergejics Vladimir izgatott hangon, kézen fogta őt - tegye meg azt a szivességet és ne szóljon senkinek arról, a mit itt mondtam, a legalázatosabban kérem erre.

- Ezt már megtehetem, ezt megtehetem, - felelt Ilyics Iván sietve. - De azt, beláthatja, határozottan képtelen vagyok.

- No jól van, jól, - szólt Szergejics Vladimir - de ne feledje, bizom a diszkréciójában... Holnap kijelentem annak az urnak, - mormogta boszusan maga elé, - hogy képtelen voltam segídet találni, azután hadd intézkedjék ő, a hogy tud, én itt idegen ember vagyok. Az ördög is vitt rá, hogy éppen ehhez az urhoz fordultam! De hát mit volt mit tennem?

Szergejics Vladimir nagyon, de nagyon kellemetlenül érezte magát.

E közben a bál tovább folyt. Szergejics Vladimir nagyon szeretett volna tüstént elutazni, de a mazurka végéig gondolnia sem lehetett a távozásra. Csak nem engedhette diadalmaskodni az ellenfelét? Szergejics Vladimir szerencsétlenségére a tánczosokat egy hosszú haju és beesett mellű, de fürgé fiatal ember rendezte, a kinek a nyakából, mint valami kis vizesés, omlott alá egy fekete atlasz nyakkendő, a közepén hatalmas aranytűvel átdőfve.

Ez a fiatal ember az egész kormányzóságban híres volt arról, hogy betéve tudta az előkelő világ minden szokását és szabályát, bár mindössze csak hat hónapig élt Péterváron és Szandovszki kollégiumi tanácsos meg a sógora, Kosztandavaki kormánytanácsos házánál tovább nem jutott el. Minden bálon ő rendezte a tánczokat, tapsszóval ő adta a jelt a zenészeknek, a trombiták harsogása s a hegedűk czinczogása közt ő kiáltotta: En avant deux! vagy Grande chaine! vagy: A vous, mademoiselle! s minduntalan sápadtan és izzadtan suhant tova csuszva és csoszogva a párok előtt. A mazurkát soha sem rendezte éjfél előtt. Ezt a kegyet is - mondogatta mindig - Péterváron, két óra előtt nem igen tenném meg! Rettenetes hosszúnak tetszett ez a bál Szergejics Vladimir előtt. Mint valami szellem járt-kelt a teremből az ebédlőbe meg vissza, időnkint hideg pillantásokat váltott ellenfelével, a ki egy tánczot sem mulasztott el, fölkerlte Pavlovna Máriát franczianégyesre, de már le volt foglalva - és vagy kétszer kemény szóharczot vívott a gondos házigazdával, a kit szemmel láthatólag bántott az az unalom, mely új vendégének arczáról leritt. Végre felhangzott a várva-várt mazurka. Szergejics Vladimir előkereste hölgyét, hozott két széket és leült az utolsó párok közé csaknem szemben Sztelycsinszkyvel.

Első párnak, a mint előrelátható volt, a rendező állt. Hogy milyen arczczal kezdte meg a mazurkát, hogy vonszolta maga után tánczosnőjét, hogy dobogott a lábával és bólingatott a fejével, ezt gyarló emberi tollal leírni szinte lehetetlen.

- De ön moszjő Asztachov, ugy látszik, unatkozik? - szólalt meg Alexejevna Nagyezsda, hirtelen Szergejics Vladimirhez fordulva.

- Én? Oh legkevésbé sem. Honnan gondolja?

- Csak úgy az arczkifejezése után... Azóta, hogy itt van, egyetlen egyszer sem mosolygott. Ezt nem vártam öntől. Önökhöz, praktikus emberekhez nem illik a vadóczkodás és az à la Byron világfájdalmaskodás. Engedjék át azt az alkotó embereknek.

- Én úgy veszem észre, Alexejevna Nagyezsda, hogy kegyed csupa merő gúnyból, nagyon gyakran praktikus embernek nevez. Valószínűleg kegyed engem a világ legridegebb és legszámítóbb emberének képzelt, a ki minden egyébre képtelen... De tudja-e, mit mondok én kegyednek? A praktikus embernek is gyakran nehéz a szíve, de nem tartja szükségesnek mások előtt is elárulni, hogy mi megy végbe belsejében, inkább hallgat.

- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte Alexejevna Nagyezsda, futó pillantást vetve rá.

- Semmit, - felelte Szergejics Vladimir tettetett egykedvűséggel, s titokzatos arcot csinált.

- De mégis?

- Igazán, semmit... Valamikor később ugyis megtudja.

Alexejevna Nagyezsda szerette volna a vallatást folytatni, de ebben a perczben egy kis leány, a házikisasszony, odavezette elé Sztelycsinszkyt és egy kék szemüveges másik gavallért.

- Élet vagy halál? - kérdezte tőle az utóbbi francziául.

- Élet, - kiáltott fel Alexejevna Nagyezsda, - a halált még nem kívánom.

Sztelycsinszky meghajtotta magát; Alexejevna Nagyezsda elment vele.

A kékszemüveges gavallér, a kit Bhalálnak hívtak, a házikisasszonyt vitte tánczra. Mindkét elnevezést Sztelycsinszky eszelte ki.

- Mondja csak kérem, ki ez a Sztelycsinszky ur? - kérdezte Szergejics Vladimir, Alexejevna Nagyezsdától, alighogy ez visszatért a helyére.

- A kormányzóságnál tisztviselő, nagyon kedves fiatal ember. Nem idevaló. Kissé üres, de ez már valamennyiöknek a vérében van. Remélem, nem volt vele semmiféle kellemetlensége a mazurka miatt?

- Dehogy, semmi, - felelt Szergejics Vladimir.

- Olyan feledékeny vagyok! Nincs fogalma róla.

- Én csak örülhetek a feledékenységének: ez szerezte nekem azt az örömet, hogy ma kegyeddel tánczolhassak.

Alexejevna Nagyezsda ránézett és kissé elkomolyodott.

- Valóban? Hát kegyednek kellemes velem tánczolni?

Szergejics Vladimir bókokkal felelt neki. Lassankint megeredt a nyelve. Alexejevna Nagyezsda mindig, de különösen akkor este nagyon kedves volt; Szergejics Vladimir elragadónak találta. A holnapi párviadal gondolata kissé felrázta az idegeit és csillogást, élénkséget kölcsönzött a szavainak, ennek a hatása alatt érzelmeinek nyilvánításában gyöngéd tulzásokra ragadtatta magát... Manó vigye! - gondolta magában. Minden szavában, elfojtott sóhajtásában, hirtelen elkomolyodó pillantásában volt valami titokzatosság, valami önkénytelen bánat, valami reménytelenség. Végre annyira belejött a fecsegésbe, hogy elkezdett beszélni a szerelemről, az asszonyokról, a jövőjéről és arról, hogy fogja ő fel a boldogságot és mit vár a sorstól... Más szóval, célzásokban valóságos vallomást tett. Az esetleges halál előestéjén Szergejics Vladimir kaczerkodott Alexejevna Nagyezsdával.

A leány figyelmesen hallgatta, olykor elmosolyodott, a fejét csóválta, majd évődött vele, majd ismét hitetlenséget színlelt... A beszélgetés, melyet minduntalan félbeszakítottak a sűrűn forgó

hölgyek és gavallérok, végre furcsa irányt vett. Szergejics Vladimir már annyira ment, hogy elkezdte vallatni Alexejevna Nagyezsdát maga magáról, a jelleme és hajlamai felől... Alexejevna Nagyezsda eleinte tréfával ütötte el a dolgot, azután egyszerre, Szergejics Vladimirre nézve, teljesen váratlanul, megkérdezte tőle, mikor utazik el?

- Hová? - szólt ő meglepetve.

- Haza.

- Sztanovba?

- Nem, haza a birtokára, vagy husz versztnyire ide.

Szergejics Vladimir lesütötte a szemét.

- Szeretnék mielőbb, - mondotta gondteljes arczczal. - Azt hiszem holnap, ha ugyan még élek. Sok dolgom van! De hogy jutott eszébe egyszerre ez a kérdés?

- Csak úgy! - felelt Alexejevna Nagyezsda.

- De mégis, hogyan?

- Csak úgy! - ismételte. - Bámulatba ejt egy embernek a kíváncsisága, a ki holnap elutazik, és ma meg akarja ismerni az én jellememet.

- De bocsásson meg... hebegte Szergejics Vladimir...

- Ah igaz,... olvassa csak, - szakította félbe Alexejevna Nagyezsda, mosolyogva s egy papirba burkolt csokrocskát nyújtott felé, melyet az imént vett el a szomszédasztalról, s maga pedig Pavlovna Mária felé sietett, a ki ott állott nem messze tőle egy másik hölgygyel.

Pavlovna Mária Alexejics Péterrel tánczolt. Az arcza piros lett, kigyult, de nem vidult fel.

Szergejics Vladimir megnézte a csokrocskát - gyarló francia betűkkel ez volt rányomtatva:

Qui me negligé, me perd.

Felpillantott és tekintete találkozott a Sztelycsinszkyével, mely egyenesen rá volt szegezve. Szergejics Vladimir kelleetlenül elmosolyodott, rákönyökölt egy szék hátára és egymásra rakta a lábait.

- Nos hát, tessék!

A tüzesvérü tüértiszt odalibbent Alexejevna Nagyezsdához a székhez, könnyedén megfordult vele, meghajtotta magát, összeverte a sarkantyuit és elment. A leány leült.

- Mondja csak, kérem, - kezdte rövid szünet után Szergejics Vladimir, - hogy értsem ezt a felírást...

- Mi is van rajta? - szólt Alexejevna Nagyezsda. - Ah igen! Qui me negligé, me perd. Nos! Ez pompás életszabály, melyet lépten-nyomon igazolva látunk. Ha bármiben is sikert akarunk elérni, nem szabad azt elhanyagolnunk... Mindenért küzdeni kell: ha csak valamihez is hozzá akarunk jutni. No de ez eredeti: én... én magyarázok önnek, a gyakorlati embernek életszabályokat...

Alexejevna Nagyezsda elmosolyodott és Szergejics Vladimir most már a mazurka végéig hasztalan próbálta meg az előbbi beszélgetést felújítani. Alexejevna Nagyezsda a szeszélyes gyermek durczásságával fordult el tőle. Szergejics Vladimir beszélt neki az evésről-ivásról, de ő meg egyáltalában nem felelt neki, vagy az asszonyok ruháira, egyik-másik férfi finom ábrázatára, a bátyja ügyes tánczára, meg Pavlovna Mária szépségére terelte a figyelmét, beszélt a zenéről, a tegnapi napról, Kapitovics Jegorról és a feleségéről, Markovna Matréná-

ról... s csak a mazurka végén, mikor Szergejics Vladimir elkezdett hajlongani előtte, ironikus mosolyal az ajkán és a szemében megjegyezte:

- Tehát ön holnap határozottan utazik.

- Igen, még pedig lehet, hogy nagyon messzire, - felelt Szergejics Vladimir jelentőségteljesen.

- Szerencsés utat kívánok.

És Alexejevna Nagyvezsda hirtelen odalépett a bátyjához, naivan a fülébe sugott valamit, azután hangosan megkérdezte:

- No, hálás vagy irántam, ugy-e? Nemde? Máskülönben őt kérte volna fel a mazurkára.

Alexeijcs Péter vállat vont és így szólt:

- És mégis, nem lesz az egészből semmi.

Mindaketten bementek az ebédlőbe.

- Kaczer teremtés! - gondolta magában Szergejics Vladimir, fogta a kalapját, észrevétlenül kisurrant a teremből, fölkereste az inasát, a kinek már előbb megparancsolta volt, hogy legyen készen, s már a felsőkabátját is felhuzta volt, mikor egyszerre az inasa, legnagyobb meglepetésére jelentette neki, hogy nem indulhatnak, mert a kocsis nem tudni hogyan, de a sárgaföldig leitta magát, úgy, hogy teljes lehetetlenség felkölteni.

Miután szokatlan rövidséggel, de rendkívül alaposan leszidta a kocsist (a dolog az előszobában történt s tanui is voltak) és kijelentette az inasának, hogyha másnap hajnalban a kocsis nem lesz utrakészen, senkinek fogalma nincs róla, hogy mi fog történni, Szergejics Vladimir visszatért a terembe, be sem várva az ebédlőben már feltálat vacsorát, egy inastól szobát kért a maga számára. Egyszerre a házigazda, mintha csak a földből nőtt volna ki, ott termett Szergejics Vladimir mellett (Sztepanics Gavriła sarok nélkül való czipőket viselt és azért járhatott minden zaj nélkül) és elkezdte őt tartóztatni, biztosítván róla, hogy elsőrangú halikrát fognak felszolgálni, de Szergejics Vladimir főfájással mentette ki magát. Félóra múlva már ott feküdt az ágyban valami rövid kis takaró alatt, és próbált aludni.

De nem birt elaludni. Bárhogy fészkelődött is egyik oldalról a másikra, bármennyire iparkodott is valami másra gondolni, Sztelycsinszky alakja elháríthatatlanul és folyton ott lebegett előtte... ime, most czéloz... most lött... Asztachov találva! - szól valaki; Szergejics Vladimir nem volt bátor ember, de gyáva sem; hanem maga a párbaj gondolata, bárkivel is a világon, sehogyan sem ment a fejébe soha... Verekedni! az ő józanságával, békés hajlamaival, tisztességszeretetével, a jövő jólétről és előnyös házasságról szőtt ábrándjaival! Ha nem ő róla magáról volna szó, hangosan felkaczagott volna, olyan ostobának és számárnak látszott előtte az egész história! Verekedni! Kivel és miért?

- Tyüh! Az ördögbe is, micsoda ostobaság! - kiáltott fel szinte önkéntelenül. - De ha csakugyan agyon lő engem, - füzte tovább tépelődéseit - mégis csak elő kell készülni, el kell rendezkedni... Valaki csak szánakozik majd rajtam?

Bosszusan lehunyta szemeit, a fejére huzta a takarót, de aludni azért még sem tudott.

Az égen már pirkadt a hajnal és a lázas álmatlanságtól kimerült Szergejics Vladimir elkezdett szenderegni, a mikor egyszerre valami súlyt érzett a lábain... Ott ült az ágyán Veretyev.

Szergejics Vladimir rendkívül meg volt lepve, különösen mikor észrevette, hogy Veretyeven nem volt nadrág, s hogy kigombolt ingén át látszott a meztelen melle, haja a homlokába csüngött, s mintha még az arcza is elváltozott volna. Szergejics Vladimir felült az ágyában...

- Ha szabad kérdezniem... - kezdte el a kezét fölemelve...

- Én azért jöttem önhöz, - szólalt meg Veretyev nyafogó hangon - bocsásson meg, hogy így jöttem... Egy kicsit iddoggáltunk... Meg akartam önt nyugtatni. Azt mondtam magamban: ott fekszik egy gavallér, a ki aligha tud most aludni. Segítsünk rajta. Vegye hát tudomásul: ön nem fog holnap verekedni; nyugodtan alhatik...

Szergejics Vladimir még jobban elbámult.

- Mit mondott? - morogta.

- Igen, minden el van intézve, - folytatta Veretyev, - ez az ur a Visztula partjáról... Sztelycsinszky... bocsánatot fog kérni öntől... holnapra megkapja a levelét. Ismétlem: be van fejezve az egész... Aludjék.

E szavakkal Veretyev fölkelt és biztos léptekkel indult az ajtó felé.

- De kérem, kérem - kezdte Szergejics Vladimir. - Hogy tudta ön meg... és hogy higyjem én...

- Ah! Ön azt hiszi, hogy én... ott... Mondom önnek, hogy holnap levelet fog kapni... Én ugyan nem valami nagyon rokonszenvezek önnel, de a nagylelkűség, - gyenge oldalam. Mit mondjak többet... Hisz ostobaság az egész... De vallja be, - tette hozzá szeméit hunyorítva - kissé meg volt szépenve, mi?

Szergejics Vladimir bosszus lett.

- Tisztelt uram, engedje meg végre... - mondotta.

- Na jól van, jól - szakította félbe Veretyev jólelkű mosolylyal. - Ne berzenkedjék. Lássá, önnek tudnia kell, hogy nálunk nem lehet bál ilyesmi nélkül... Ez már nálunk szokás. De azért az ilyeneknek rendszerint semmiféle következésük sem szokott lenni. Ugyan kinek van kedve golyó elé állani? Viszont miért ne adná az ember a bátrat? Például egy-egy idegennel szemben? In vino veritas. Egyébiránt azt hiszem, sem ön, sem én nem tudunk latinul. No de látom az arcán, hogy aludni szeretne. Kivánok önnek nyugodalmas jó éjszakát, tisztelt gyakorlati ember uram, tisztelt jólelkű halandó uram. Fogadja ezt a jó kívánságot egy másik halandótól, a ki egy fagarast sem ér. Adio, mio caro.

Ezzel Veretyev kiment.

- Tudja az ördög' hogy mi ez! - kiáltott fel kevés vártatva Szergejics Vladimir és öklével rácsapott a párnájára - ez egyszerűen hallatlan!... Ezt tisztába kell hozni. Ezt én nem fogom tűrni.

Mégis alig öt percz mulva erőteljes és édes álomba merült. Megkönnyebbült a szive... Az elhárított veszedelem tudata ellágyítja és édes örömmel tölti meg az ember lelkét.

Veretyev és Szergejics Vladimir váratlan éjszakai találkozására előtt pedig ez történt:

Sztepanyics Gavrila házában élt egy harmadágbeli unokatestvére, a kinek a ház földszintjén volt a legény-lakása. Bálok alkalmával a tánczok közt ő hozzá szoktak betérni a fiatal emberek egy-egy cigaretára, vacsora után pedig nála szoktak összeverődni egy kis barátságos poharazásra. Akkor éjszaka is elég sok vendége akadt. Köztük voltak Sztelycsinszky és Veretyev is: a többiekkel együtt valahogyan Ilyics Iván is betévedt közéjük. Puncsot főztek. Ámbátor Ilyics Iván megígérte Asztachovnak, hogy szót sem említ a küszöbön álló párbajról, mégis mikor Veretyev úgy véletlenségből megkérdezte tőle, hogy miről tárgyalt azzal a kákabélivel (Veretyev másként nem is hívta Asztachovot), az *ártatlan lélek* nem bírta tovább, és szóról-szóra ismételte Szergejics Vladimirrel folytatott beszélgetését.

Veretyev elmosolyodott, majd elgondolkozott.

- De hát kivel verekszik? - kérdezte.

- Azt már nem mondhatom meg, - felelt Ilyics Iván.
- De legalább hát kivel beszélgetett?
- Sokakkal... Kapitovics Jegorral. Talán csak nem ő velem?

Veretyev otthagya Ilyics Ivánt.

Tehát puncsot főztek s elkezdtek iddogálni, Veretyev ült a főhelyen, vidámságban, széles jókedvben ő volt az első, a fiatalok társaságában. Ledobta a kabátját és a nyakkendőjét. Megkérték, hogy énekeljen, fogta a gitárt és elénekelt néhány dalt; a fiatalság elkezdett tósztolni. Egyszer Sztelycsinszky egészen kipirulva felugrott az asztalra s poharát magasan a feje fölé emelve, hangosan felkiáltott:

- Egészségére... hogy kinek azt én tudom, - tette hozzá sietve, kiitta a bort, földhözvágta a poharat és így szólt: - adja isten, hogy holnap így darabokra verjen az ellenfelem.

Veretyev, a ki már régóta figyelte őt, hirtelen felkapta a fejét.

- Sztelycsinszky, - szólt - először is szállj le az asztalról, ez nem illik, de meg a cipőid is nagyon piszkosak; másodszor pedig jöjj ide, mondok neked valamit.

Félrehívta őt.

- Hallod-e én tudom, hogy te holnap verekszel azzal a pétervári gavallérral.

Sztelycsinszky összerezgett.

- Hogyan... ki mondta neked?

- Én mondom neked. Sőt azt is tudom, hogy kiért verekszel.

- És pedig? Ezt csakugyan szeretném hallani.

- Oh te kis Talleyrand. Nos hát az én hugoméért. No no, csak ne add a meglepettet. Ez nagyon ostoba külsőt kölcsönöz neked. Hogyan esett meg a dolog köztetek, azt nem tudom, de a mit mondtam, az úgy van. Elég pajtás, - folytatta Veretyev - mit alakoskodol tovább? Hiszen tudom, hogy már régóta forgolódsz körülötte.

- No de ez még nem bizonyít semmit...

- Hadd el kérlek. De hallgasd meg, a mit most mondok. Én azt a párbajt semmi szín alatt sem engedem meg. Értetted? Ez az egész ostobaság csak a hugomra hárul vissza. Bocsáss meg, de a míg én élek, ebből nem lesz semmi. Mi te veled tönkremehetünk... s már azon az uton is vagyunk, de neki még sokáig kell élnie, még pedig boldogan. Igen, esküszöm, - tette hozzá hirtelen felindulással: - mindenkit kiszolgáltatok neked, még azokat is, a kik készek volnának érettem mindenüket feláldozni, de ő neki még a hajszáját sem engedem meggörbiteni senki által.

Sztelycsinszky elkényszeredetten felkaczagott.

- Te részeg vagy édesem és félrebeszél... ennyi az egész.

- És te talán nem? De akár részeg vagyok, akár nem, az tökéletesen mindegy. A földolog, a mit mondok. Nem fogsz verekedni azzal az urral, jótállok. Mi a manó is vitt rá, hogy beléköss! Féltékenykedtél vagy mi? No már az igaz, hogy a szerelmes emberek vakok! Még hozzá az, hogy ő csak azért táncolt vele, nehogy eszébe jusson. No de ez nem tartozik rád. De a párbajból nem lesz semmi.

- Hm! Szeretném látni, hogy akarod ezt megakadályozni?

- Hát egyszerűen úgy, hogyha most tüstént szavadat nem adod, hogy a párbajról lemondasz, elébb velem fogsz megverekedni.

- Ugyan úgy-e?

- Ebben ne is kételkedjél. Ugy megsértlek itt barátocskám tüstént mindenki jelenlétében a legfantasztikusabb módon,... azután nem bánom akár zsebkendővégről... De én azt hiszem, hogy ez rád nézve különféle okokból kellemetlen lenne, úgy-e?

Sztelycsinszky megharagudott és kijelentette, hogy ez megfélemlítés, ő senkinek sem engedi meg, hogy az ő dolgaiba avatkozzék, hogy ő nem néz semmire... s azzal végezte, hogy beadta a derekát és lemondott arról, hogy bármi módon is törjön Szergejics Vladimir életére. Veretyev megölelte s nem telt bele egy félóra, már vagy tizedszer itták meg a baráti poharat, vagyis ittak kart karba fonva... A tánczrendező urfi is baráti poharat ivott velük és eleinte nem tágitott mellőlük, de csakhamar a legnagyobb ártatlansággal elállott és sokáig hevert a hátán teljesen öntudatlanul... Picziny, sáppadt arcocskájának a kifejezése mulatságos is volt, meg szájalmas is... Istenem, mit mondtak volna a nagyvilági hölgyek, az ismerősei, ha így megsemmisülve látták volna! De szerencséjére egyetlen egy nagyvilági hölgyet sem ismert.

Akkor éjszaka Ilyics Iván is kitüntette magát. Először ejtett bámulatba mindenkit, mikor egyszerre rákezdte: Volt egy báró a faluban!

- A pirók! Megszólalt a pirók! - kiáltott föl mindannyi. - Ki hallott már ilyet, hogy a pirók éjszaka énekeljen!

- Persze, mintha bizony csak egy nótát tudnék, - felelt Ilyics Iván a bortól fölhevülve - tudok én mást is.

- Rajta no, lássuk a művészetét!

Ilyics Iván elhallgatott, majd egyszerre rákezdte mély basszus hangon: Krampampuli, ősök ivadéka... de olyan különösen, hogy az általános hahota tüstént elnyomta a hangját, mire ő elhallgatott.

Mikor szétozlottak, Veretyev elment Szergejics Vladimirhez s akkor folyt le köztük az a rövid beszélgetés, a melyről már fönnebb említést tettünk.

Másnap reggel Szergejics Vladimir már korán hazament Szaszovoba. Nagyon izgatott volt és már-már egy utazó kereskedőt kért fel segédnek, mikor az inas behozta neki Sztelycsinszky levelét. Szergejics Vladimir egymásután többször elolvasta ezt a levelet, melyet Sztelycsinszky nagyon ügyesen így kezdett: ...la nuit porte conseil, Monsieur - esze ágában sem volt bocsánatot kérni, mert, szerinte, ő semmivel sem sértette meg ellenfelét; egyébiránt beismerte, hogy előtte való este tulságosan heves volt és azzal a kijelentéssel végezte, hogy teljesen rendelkezésére áll Asztachov urnak, de ő a maga részéről nem kíván elégtételt. Szergejics Vladimir, miután megírta és elküldte a választ, s így egy csapással eleget tett az udvariasság követelményeinek és a kérkedés nélkül való önérzetnek, leült ebédelni s ebéd után tüstént elindult a birtoka felé. Az ut, a melyen ment, vagy négy versztnyire huzódott el Ipatov portájától... Szergejics Vladimir arra nézett.

- Isten veled, te csöndes zug! szólt mosolyogva.

Egy pillanatra Alexejevna Nagyezsda és Pavlovna Mária megjelentek képzeletében; intett a kezével, elfordult és hosszasan eltűnődött.

## VI.

Elmult vagy három hónap. Már régen beköszöntött az ősz; kopasz lett a sárguló erdő, czinegék repdestek idestova s a közelgő tél csalhatatlan jelül füttyült, zugott a szél. De nagy esőzések még nem voltak s az utakon még nem volt nagy a sár. Szergejics Vladimir felhasználta ezt az alkalmat s bement a kormányzósági városba, hogy dolgait elintézzze. A délelőttöt járás-keléssel töltötte, este pedig elment a klubba. A klub egy tágas, komor termében néhány ismerőssel találkozott, köztük Flics nyugalmazott kapitánnyal, a kit mint nagy kópét, kártyást és pletykázót ismertek. Szergejics Vladimir beszédbe ereszkedett vele.

- Ohó, jó hogy itt van, - kiáltott fel a nyugalmazott kapitány - a napokban átutazott itt önnek egy ismerősnője, s megbizott, hogy adjam át üdvözlését.

- Ki volt az?

- Sztelycsinszkaja.

- Én semmiféle Sztelycsinszkáját nem ismerem.

- Még mint leányt ismerte... Született Veretyeva... Alexejevna Nagyezsda. Az ura a mi kormányzóknál volt tisztviselő. Ön biztosan ismerte... Olyan kis bajszos, eleven fiu... Pompás falatot kapott és még hozzá gazdagot.

- No lám - szólalt meg Szergejics Vladimir. - Hát csakugyan hozzáment!... Hm! És ugyan hová utaztak?

- Pétervárra. Az asszonyka még azt is a lelkemre kötötte, hogy emlékeztessen valami czukrocskának a felírására... Ugyan miféle felírás volt az, ha szabad tudnom?

És az öreg pletykázó előre nyújtotta éles metszésü orrát.

- Igazán nem emlékszem, valami tréfa lehetett, - felelt Szergejics Vladimir. - De hova lett a bátyja?

- Péter? No az rosszul járt.

Flics uram ravaszul pislantott és felsóhajtott.

- Hogy-hogy? - kérdezte Szergejics Vladimir.

- Elzüllött! Nyoma veszett.

- De hát hol van most?

- Azt senki se tudja. Annyi biztos, hogy valami cigány lány után ment el valahova. Itt a kormányzóságban nincs, arról kezeskedem.

- Hát az öreg Ipatov még mindig ott lakik.

- Nikolajevics Mihály? Az a különöz? Ott hát.

- És otthon minden úgy van, mint régen?

- No persze! Lássa, maga... nem akarná elvenni a sógornőjét? Ez nem is asszony, ez egy valóságos élő szobor. He, he! Itt már kezdték is suttogni, hogy hát...

- Ugyan! - szólt Szergejics Vladimir összeránczolva a szemöldökét.

Ebben a pillanatban játszmat ajánlottak Flicsnek és a beszélgetés félbeszakadt.

Szergejics Vladimir mielőbb szeretett volna hazatérni, de sürgős levelet kapott a sztárosztától, hogy Szaszovoban hat ház leégett, elhatározta tehát, hogy odamegy. Szaszovo vagy hatvan vesztnyire volt a kormányzósági várostól. Szergejics Vladimir estére érkezett meg az olvasó előtt már ismeretes szárnyépületbe, tüstént maga elé idéztette a sztárosztát és a jegyzőt, megdorgálta őket, a mint illik, reggel megnézte a tűz színhelyét, megtette a szükséges intézkedéseket és miután megebédelt, némi habozás után átment Ipatovékhoz látogatóba. Szergejics Vladimir otthon maradt volna, ha nem hallja Flicstől, hogy Alexejevna Nagyezsda elutazott; nem szeretett volna vele találkozni; de azért nem volt ellenére még egyszer látni Pavlovna Máriát.

Szergejics Vladimir, mint első látogatásakor is, Ipatovot az Ártatlan lélekkel malmozva találta. Az öreg nagyon megörült neki; de Szergejics Vladimirnek úgy tetszett, mintha az arcza gondteljes lett volna, a szó pedig nem ömlött oly szívesen és szabadon az ajkáról, mint annak előtte.

Szergejics Vladimir és Ilyics Iván némán végignéztek egymáson; mindketten kissé kijöttek a sodrukából, de csakhamar megnyugodtak.

- Mindannyian egészségesek? - kérdezte Szergejics Vladimir, azután leült.

- Mind, hála istennek, köszönöm a kérdését, - felelt Ipatov. - Csak Pavlovna Mária nem...

- Meghütötte magát?

- Nem... dehogy. A teához lejön.

- Hát Kapitovics Jegor mit csinál?

- Oh, Kapitovics Jegor egészen oda van. Meghalt a felesége.

- Lehetetlen!

- Pár nap előtt halt meg kolerában. Rá sem ismerne most, annyira megváltozott. Markovna Matrena nélkül - ugymond - terhemre van az élet. Meghalok - azt mondja - és hála istennek, - azt mondja, - mert nem akarok élni. Bizony, oda van a szegény.

- Jaj istenem, de borzasztó! - kiáltott fel Szergejics Vladimir. - Szegény Kapitovics Jegor!

Mind elhallgattak.

- A maga szomszédja, a mint hallom, férjhez ment, - mondotta Szergejics Vladimir, kissé elpirulva.

- Alexejevna Nagyezsda? Igenis férjhez ment. - Ipatov lopva rátekintett Szergejics Vladimirra.

- Persze, persze, hogy férjhez ment, s már el is utazott.

- Pétervárra?

- Szentpétervárra.

- Képzem, hogy unja most magát Pavlovna Mária? Ugy emlékszem, hogy nagyon jó barátságban voltak.

- Bizony, unja magát. De hát mit csináljon. Egyébiránt a mi a barátságot illeti, én azt mondom önnek, hogy nők közt a barátság még rosszabb, mint férfiak közt. A mig egymás közelében vannak, addig jó, de azután még egymás nevét is elfelejtik.

- Azt hiszi?

- Azt én, isten bizony! Itt van mindjárt Alexejevna Nagyezsda. A mióta elment, egyetlen egy levelet sem irt, pedig hogy megigérte, szinte esküdözött. Az igaz, hogy most egyéb dolga is van.

- És régen elment már?

- Bizony, lesz már vagy hat hete.

- Azt beszélnek, hogy a bátyja is eltűnt innét - mondotta Szergejics Vladimir kevés vártatva.

- Igen, az is. Hja, ezek városi emberek; majd ők falun élnek!

- És nem tudni, hova ment?

- Nem tudni... Nos és ön, Szergejics Vladimir, mi jót művelt? - tette hozzá, a székén megfordulva.

Szergejics Vladimir elkezdett beszélni magáról, Ipatov hallgatta, csak hallgatta, míg végre felkiáltott:

- De mi az, hát Mara nem jön? Ilyics Iván, elmehetnél érte.

Ilyics Iván kiment a szobából, de csakhamar visszatért és jelentette, hogy Pavlovna Mária tüstént itt lesz.

- Talán fáj a feje? - kérdezte Ipatov halkán.

- Fáj - felelt Ilyics Iván.

Kinyílt az ajtó és belépett Pavlovna Mária. Szergejics Vladimir fölkelt, meghajtotta magát s a bámulattól egy szót sem tudott szólni. Pavlovna Mária nagyon megváltozott, a mióta nem látta! A pirosság eltűnt beesett arczáról, széles fekete gyűrűk övezték a szemeit, ajkai keserűen összeszorultak, egész mozdulatlan és sötét arcza olyan volt, mintha megkövesült volna.

Fölemelte a szemeit, de nyoma sem volt bennük többé a fénynek, ragyogásnak.

- Hogy érzed magadat ma? - kérdezte tőle Ipatov.

- Egészséges vagyok - felelt és leült az asztalhoz, melyen már duruzsolt a szamovár.

Szergejics Vladimir egész este buskomoran üldögélt. Mindannyian rosszkedvűek voltak, s a beszélgetés is folytonosan olyan szomorú irányban folyt.

- Lám, lám - szólt egyebek közt Ipatov, a mint a szél zugását hallgatta - micsoda hangok! A nyár már réges-régen elmúlt, beköszöntött az ősz, sőt már a tél is a nyakunkon van. Köröskörül tele leszünk majd megint hóbuczkákkal. Csak már leesne az első hó. Így ha kimegy az ember a kertbe, úgy elfogja a szomorúság... Valóságos pusztulás. Csak úgy zörögnek a fák... Bizony, vége a szép napoknak!

- Vége - ismételte Ilyics Iván.

Pavlovna Mária szótlánul nézett ki az ablakon.

- Ha isten adja, majd visszatérnek - jegyezte meg Ipatov.

Senki sem czáfolt rá.

- Emlékszik, milyen szép nótákat énekeltek itt? - mondotta Szergejics Vladimir.

- Emlékszem-e? - felelt az öreg felsóhajtva.

- De kegyed most is megtehetné, - folytatta Szergejics Vladimir Pavlovna Máriaéhoz fordulva.

- Kegyednek olyan gyönyörű hangja van.

A lány nem is felelt neki.

- És az ön édesanyja? - kérdezte Szergejics Vladimir Ipatovtól, már alig tudva, mit beszéljen.

- Hála istennek, csak megvan a sok baja közepett. Még ma is kocsikázott. Olyan a szegény, mint az aláfűrészelt fa, recseg, recseg, de ha az ember megnézi, hogy más fiatalok is kidőlnek, ő még mindig ott áll! He, he, he!

Pavlovna Mária a térdeire rakta kezét és lehorgasztotta a fejét.

- De azért mégis csak nyomoruság az élete, - szólalt meg ismét Ipatov - nem hiába szokták mondani: az öregség kész betegség.

- A fiatalság is az, - mondotta Pavlovna Mária magában.

Szergejics Vladimir még akkor éjszaka szeretett volna hazamenni, de olyan sötét volt künn, hogy nem tudta rászánni magát az indulásra. Fölvezették ugyanabba a szobába, a melyben három hónappal azelőtt, Kapitovics Jegor jóvoltából, azt a nyugtalan éjszakát töltötte.

- Vajjon hortyog-e még most is? - tündött Szergejics Vladimir s eszébe jutott az a lecke, a mit akkor az inasának tartott, és eszébe jutott Pavlovna Mária hirtelen megjelenése a kertben...

Szergejics Vladimir az ablakhoz ment és homlokát a hideg üveghez szoritotta. Kivülről homályosan bámult rá a saját arcza, mintha valami fekete függönyről néztek volna rá a szemei. Csak jó idő múlva tudta a csillagtalan égen megkülönböztetni a homályban szaggatottan recsegő, ropogó fák ágait. Az erős szél tépázta őket.

Egyszerre Szergejics Vladimirnak úgy tetszett, mintha valami fehérség csillant volna fel a földön... Rábámult, elmosolyodva vállat vont és halkán felkiáltott: Lám, mit nem tesz a képzelődés! S azzal lefeküdt.

Nagyon hamar elaludt, de a sors könyvében megirták, hogy nyugodt éjszakája ne legyen. Egyszerre lótás-futás zaja riasztotta fel... Fölemelkedett a párnáról... Elfojtott hangokat, felkiáltásokat, gyors lépteket és ajtócsapdosást hallott; egyszerre asszonyi sirás ütötte meg a fülét, kiáltások hallatszottak a kertben, majd mások feleltek még távolabbról... A házban a zürzavar nőttön nőtt és pillanatról pillanatra zajosabbá váltak... Tűz! - villant meg Szergejics Vladimir fejében. Felugrott az ágyból s az ablakhoz rohant, de tűznek nyoma se volt, csak a kert utain, a fák közt apró piros tüzek csillogtak - emberek siettek lámpákkal. Szergejics Vladimir gyorsan az ajtóhoz futott, kinyitotta és rohant egyenesen Ilyics Ivánhoz. Ez sápadtan, magából kikelve, félig felöltözve jött vele szembe, maga sem tudta, hova.

- Mi az? Mi történt? - kérdezte Szergejics Vladimir, izgatottan megkapva a kezét.

- Eltűnt, megfulladt, a vízbe ugrott - felelt Ilyics Iván elfulladó hangon.

- Ki ugrott a vízbe, ki tűnt el?

- Pavlovna Mária. Hát ki más, mint Pavlovna Mária? Vesztébe kergette őt az a... Segítség! Gyerünk... siessünk! Édeseim csak gyorsan!

S Ilyics Iván lerohant a lépcsőn.

Szergejics Vladimir úgy a hogy felhuzta a czipőit, a vállára vetette a köpenyét és rohant utána.

A házban már nem talált senkit, mindenki künn volt a kertben, egyedül csak a kis lánykákkal, Ipatov leányaival találkozott a folyosón, az előszoba előtt; halálos félelemben álltak ott fehér ingecskékben, összetett kezekkel és mezitláb a földön álló éjjeli lámpa mellett. Szergejics Vladimir az ebédlőn keresztül, egy felborított asztalon át kijutott az erkélyre. A bozót közt, a töltés irányában fényes pontok és árnyékok imbolyogtak...

- Kampós rudakat, gyorsan kampós rudakat! - hangzott Ipatov szava.

- Hálót, hálót, ladikot! - kiabáltak mások.

Szergejics Vladimir a hangok irányában futott.

Ott találta Ipatovot a tó partján; egy czölöpre akasztott lámpa fényesen megvilágította az öreg szürke fejét. A kezét tördelte és tánczolt, mint a részeg; mellette egy asszony hevert a pázson és zokogva hánykolódott; köröskörül emberek sűrögtek, forogtak. Ilyics Iván már térdig benn volt a vízben és egy ruddal tapogatózott a fenekén; a kocsis levetkőzött s egész testében remegett; két ember meg a part mentén egy ladikot taszigált előre; a falu utcájáról erős lódobogás hallatszott... A zugó szélvész mindenáron el akarta oltani a lámpákat; a tó pedig félelmesen feketélve habzott és zajongott.

- Lehetséges-e, - kiáltott Szergejics Vladimir odalépve Ipatovhoz - a mit hallottam?

- Kampós rudat, adjatok kampós rudakat - sóhajtott az öreg válasz helyett...

- De az istenért, Nikolajevics Mihály, talán téved...

- Nem! Ugyan már hogy tévedhetne! - szólalt meg siró hangon a pázson hempergő asszony, Pavlovna Mária komornája - hiszen én, szerencsétlen, magam hallottam, a mint az én drágám a vízbe ugrott, a mint vergődött és a mint segítségért kiáltott... azután még egyetlen egyszer: segítség!

- De hát miért nem akadályozta meg, az istenért!

- Hogyan akadályozhattam volna meg batyuskám, édes jó uracskám? Hiszen mire én körülnéztem, már nem volt a szobában... de hiszen én ezt előre éreztem... az utóbbi időben folyton szomorkodott és nem szólt egy szót sem; én már tudtam és egyenesen idéfutottam, mintha csak valaki megsugta volna; egyszer egy loccsanást hallok a vízben: segítség - hallom - segítség... Oh, édes galambom! Jaj te édes mindenségem.

- De hátha csak úgy rémlik előtted?

- Ugyan már,... rémlik! Hát hol van? Hová lett?

- Lám, ez volt hát az a fehérség, a mit ott, a sötétben láttam, - gondolta magában Szergejics Vladimir...

Eközben az emberek kampós rudakat hoztak, előránczigáltak egy hálót, és kiterítették a füre; tömérdek nép verődött össze, s rettenetes lótás-futás és zür-zavar támadt... a kocsis az egyik kampós rudat fogta, a sztarosza a másikat, mindketten beleugrottak a ladikba, ellökték magukat a parttól, s elkezdtek tapogatózni a rudakkal; a partról világítottak nekik. Furcsáknak és borzalmasaknak látszottak árnyékaik mozdulatai a homályban, a háborgó tavon, a lámpák gyér és bizonytalan világánál.

- No most... ráakadtam, kiáltott fel egyszerre a kocsis.

Odahuzta magához a rudat és lehajolt... Valami fekete és ágas-bogas jószág bukkant elő a vízből...

- Fatörzs - szólt a kocsis és újra a vízbe mártotta a rudat.

- Vissza, vissza - kiáltottak a partról - rudakkal semmire se mentek; hálóval kísértétek meg.

- Igen, igen, hálóval - mondogatták a többiek.

- Megálljatok - szólt a sztarosza, én is ráakadtam valamire, valami puhára,... - tette hozzá kevés vártatva.

Egy fehér folt látszott a ladik alján...

- A kisasszony! - kiáltott fel a sztarosztja. - Ő az!

Nem tévedt... A rud végén fennakadt Pavlovna Mária, a ruhája ujjánál fogva. A kocsis tüstént felnyalábolta, kihuzták a vízből s két erőteljes lökés után a ladik a parthoz ütődött... Ipatov, Ilyics Iván, Szergejics Vladimir, mind odarohantak Pavlovna Máriához, fölemelték, elvitték haza, tüstént levetkőztették s elkezdték őt rázni, dörzsölni, melegíteni... De minden erőlködésük, minden iparkodásuk hasztalan volt...

Pavlovna Mária nem tért magához... Az élet már elköltözött belőle.

Szergejics Vladimir másnap már korán reggel elhagyta Ipatovkát és távozása előtt bement elbucsuzni az elhunytól. Ott feküdt a szalonban az asztalon, fehér ruhában... Dus haja még nem száradt volt ki teljesen, valami bánatos csodálkozás kifejezése ült halvány arcán, mely csak kissé változott el; nyitott ajkai mintha szólni és valamit kérdezni iparkodtak volna... Keresztbefont karjai görcsösen szorultak a keblére... De bármily fájdalmas gondolattal mult is ki a szegény vízbefult, a halál reányomta halvány arcára örök békességének a bélyegét... s vajjon ki érti meg, mit fejez ki a halott arcza abban a pár pillanatban, a mikor utolszor találkozik az élők tekintetével, mielőtt örökre kialszik és leszáll a sirba?

Szergejics Vladimir a szokásos meghatottsággal állott Pavlovna Mária holtteste mellett, háromszor keresztet vetett magára és kiment, észre sem véve Ilyics Ivánt, a ki csendesen sirt egy szögletben... És nemcsak ő sirt azon a napon, hanem keservesen zokogott az egész háznép: Pavlovna Mária jó emléket hagyott maga után.

Egy hét múlva az öreg Ipatov, válaszul Alexejevna Nagyezsda végre megérkezett levelére, ezt írta:

Ezelőtt egy héttel, tisztelt Alexejevna Nagyezsda kisasszony, Pavlovna Mária, az én szerencsétlen sógornóm s a kegyed barátnője, önként vetett véget az életének, éjjel beleugorván a tóba. Testét már vissza is adtuk az anyaföldnek. Rászánta magát erre a különös és borzasztó lépésre, a nélkül hogy tölem elbucsuzott volna; a nélkül, hogy csak egy levelet, avagy pár sort is hagyott volna hátra, hogy közölje velem végső akaratát. De hiszen kegyed, Alexejevna Nagyezsda, mindenkéül jobban tudja, hogy kinek a lelkén szárad ez a nagy, ez a halálos bűn! Az isten legyen irgalmas a kegyed bátyjának, de az én sógornóm nem birt a szerelmével s az elválást sem birta túlélni...

Alexejevna Nagyezsda ezt a levelet már Olaszországban kapta meg, a hova az urával, Sztelycsinszky gróffal utazott, mint a hogy a fogadóknak czimezték. Sokszor látták őt játékházakban és fürdőhelyek gyógytermeiben is... Eleinte sok pénzt vesztett, aztán megszűnt vesztetni és valami különös elszántság ült arcán, mint az olyan emberén, a kivel teljesen váratlanul kezd történni valami... A feleségét csak nagyritkán látta. Egyébiránt Alexejevna Nagyezsda távollétében nem unatkozott. Szenvedélyes hajlandósága támadt művészetek iránt. Mind többet és többet ismerkedett művészekkel és nagyon szeretett fiatal emberekkel a szépről vitatkozni. Ipatov levele rendkívül elkeserítette, de azért nem akadályozta meg abban, hogy még aznap elmenjen a peczérhez és végig ne nézze, hogy kinlódnak a szegény állatok a kengőzben.

Nem egyedül ment. Különféle gavallérok kísérték. Köztük a legszeretreméltóbbak egyike, valami Popelen, egy pályatévesztett francia festő volt, rövid szakállal és koczkás zekével. Éles tenorhangján a legujabb románczokat énekelte, nagyon erős élczekeket mondott és bár beteges külsejű volt, mégis rettenetesen sokat evett.

## VII.

Napos, zuzmarás januári nap volt; a Nevszkyn temérdek ember sétált. A bástyán az óra hármat mutatott. A sárga homokkal behintett széles uton mások közt ott ment a mi régi ismerősünk, Asztachov Szergejics Vladimir is. Nagyon megférriasodott azóta, hogy utolszor láttuk. Szakált eresztett, egész testében meghizott, de azért nem vénült meg. Ment a tömeg után, csöppet sem sietve, nagy ritkán körülnézett; a feleségét várta; az anyjával együtt kellett neki kocsin arra jönnie. Szergejics Vladimir már öt éve, hogy megházasodott, még pedig úgy, a mint mindig óhajtotta: a felesége gazdag volt s a legpompásabb összeköttetései voltak. Szergejics Vladimir udvariasan megemelte gondosan kivasalt kalapját a szembejövő ismerősök előtt, a sorsával elégedett ember fesztelen lépteivel haladt tovább, midőn egyszerre, éppen a Passázs közelében, csaknem beleütközött egy kopott ruhájú sipkás ember, kiélt arczzal, festett bajuszzal, s nagy, könnyedén vérrel aláfutott szemekkel. Szergejics Vladimir méltósággal kitért előle, de a sipkás ur ránézett és egyszerre felkiáltott:

- Aá, Asztachov ur! Isten hozta!

Szergejics Vladimir nem felelt és csodálkozva megállt. El nem tudta képzelni, hogy lehet az, hogy valaki, a ki nem áttal a Nevszkyn sipkában végigmenni, tudja a nevét.

- Ön, úgy látszik, nem ismer rám, - folytatta a sipkás ur, - nyolcz évvel ezelőtt találkoztam önnel a t...i kormányzóságban egy faluban, Ipatovéknál. Én Veretyev vagyok.

- Oh! Istenem! Bocsásson meg! - kiáltott Szergejics Vladimir - de mennyire megváltozott azóta...

- Bizony, megvénültem, - felelt Alexejevics Péter és keztyütlen kézzel végigsimitotta az arczát, - de ön nem változott.

Veretyev nem annyira megvénült, mint inkább elfonnyadt és kiélte magát. Apró, finom ránczok borították az arczát és mikor beszélt, az ajkai és az arcza reszkettek. Mindebből az látszott, hogy sokat élt ez az ember.

- Hol élt eddig, hogy sehol sem volt látható? - kérdezte tőle Szergejics Vladimir.

- Tengődtem valahol. És ön mindig Péterváron volt?

- Legnagyobbbrészt Péterváron.

- Nős?

- Az vagyok.

És Szergejics Vladimir kissé szigoru arczot öltött, mintha csak azt akarta volna mondani Veretyevnek: »barátocskám, nehogy eszedbe jusson engem arra kérni, hogy bemutassalak a feleségemnek.«

Veretyev, úgy látszott, elérte a dolgot. Alig érezhető közönyös mosoly vonult végig az ajkán.

- Hát a huga? - kérdezte Szergejics Vladimir. - Hol van?

- Azt egész bizonyossággal nem mondhatom meg önnek. Alkalmasint Moszkvában. Már rég nem kaptam tőle levelet.

- A férje él még?

- Él.

- Hát Ipatov ur?

- Nem tudom, alkalmasint ő is él, de az is lehet, hogy meghalt.

- Hát az az ur,... hogy is hívják... Bodrjakov vagy mi? - Az, a kit segédjének kért fel, emlékszik, mikor úgy szepegett? Tudja a manó!

Szergejics Vladimir méltóságteljes arczkifejezéssel hallgatta.

- Mindig örömmel gondoltam vissza arra az estére, - folytatta - a mikor alkalmam volt (csaknem azt mondta: szerencsém volt) megismerkedni a hugával és önnel. A huga igen kedves teremtés. Hát ön még mindig olyan szépen énekel?

- Nem, elvesztettem a hangomat... Bizony, szép idők voltak azok!

- Én azóta még egyszer voltam Ipatovkában, - tette hozzá Szergejics Vladimir, szomoruan felhuzva a szemöldökét, - azt hiszem, úgy hívták azt a falut?... éppen egy boszantó csapás napján...

- Igen, igen, az boszantó, az boszantó, - szakította félbe sebesen Veretyev. - Igen, igen. Emlékszik rá, hogy ön kevés hija, hogy megverekedett az én mostani sógorommal?

- Hm! Emlékszem! - felelt Szergejics Vladimir szaggatottan. - Egyébiránt, őszintén bevallva, azóta oly sok idő mult el, hogy néha úgy tűnik fel előttem az egész, mint valami álom...

- Mint valami álom, - ismételte Veretyev és halvány arcza kipirult: - mint valami álom... nem, ez nem volt álom, legalább én reám nézve nem. Ez az ifjuság, a vidámság és a boldogság kora, a határtalan reménységek és győzhetetlen erő időszaka volt és ha álom volt is, gyönyörűséges álom volt. Inkább az, hogy mi most önnel úgy megrémültünk, elborzadtunk, hogy a bajszunkat festjük és a Nevszkyn kószálunk, hogy semmire sem vagyunk valók, mint a letört ló, megrokkantunk, elhasználódtunk, de azért pöffeszkedünk és nagyozolunk, bolondokat mivelünk és bánatunkat borral öblögetjük le, - inkább ez az álom, még pedig a legrutabb álom. Életünket leéltük és leéltük hiábavalóan, csunyán, aljasul, - ez a keserű! Ha ezt úgy le lehetne rázni, mint az álmot, ha ebből úgy föl lehetne ébredni!... Egyébiránt, - adjon Isten!

Veretyev elsietett, de a mint odaért a Nevszky egyik legelsőrangu czukrosboltjának az ajtajához, megállt, majd bement s miután egy pohárka narancspálinkát lehörpintett, a dohányfüsttől homályos és ködös billiárdtermen át bement a hátsó szobába. Ott találta néhány ismerősét, volt czimboráit: Latniv Petyát, Kovrovszky Kontyát, Szergyukov hercezet és még két urat, a kiket egyszerűen Baszjuknak és Filat-nak hívtak. Mindannyian már nem egészen fiatal, bár legényemberek voltak; némelyiküknek kihullott volt a haja, mások öszülni kezdtek, arcukat ellepték a ránczok, szóval ezek az urak, mint mondani szokás, már régen tul voltak a virágzás korszakán. De azért Veretyevet rendkívüli embernek tartották, a ki arra van hivatva, hogy egyszerre csak meglepje valamivel az egész világot, pedig ő csak annyiban volt okosabb náluknál, hogy ő maga nagyon jól felismerte a maga teljes és javithatatlan semmirevalóságát. Még az ő körén kívül is akadtak olyanok, a kik szentül hitték róla, hogy ha önként nem rohant volna a vesztébe, a manó tudja, mi lehetett volna belőle... De ezek az emberek tévedtek: a Veretyev-féle emberekből soha sem lesz semmi.

Alexejevics Pétert a barátai szokásuk szerint üdvözltek. Ő eleinte megdöbbenette őket sötét tekintetével, epés mondásaival, de csakhamar lecsillapult, felvidult és minden belejutott a rendes kerékvágásba.

Szergejics Vladimir, a mint Veretyev eltávozott mellőle, elkomolyodott és kiegyenesedett. Alexejevics Péter váratlan kitörése megdöbbenette, sértette őt.

- Ki a manó az, akivel most beszélt? - hallatszott a háta mögött egy erőteljes és önérzetes hang.

Szergejics Vladimir megfordult és megpillantotta egyik jó ismerősét, valami Pomponszky urat. Ez a Pomponszky ur magas termetű, köpczös ember volt, elég szép állást foglalt el és kora gyermekéje óta egyetlen egyszer sem kételkedett önmagában.

- Eh... valami furcsa fráter, - szólt Szergejics Vladimir Pomponszkyhoz.

- Bocsásson meg, Szergejics Vladimir, de tisztességes ember csak nem állhat szóba az utcán olyanokkal, a kiknek sapka van a fejükön? Ez illetlenség! Igazán csudálkozom rajta! De hol is ismerkedett meg ezzel a fráterrel?

- Falun.

- Falun... Falusi szomszédait az ember a városban egyszerűen nem ismeri... ce n'est pas comme il faut. A gentlemannek mindig annak kell maradnia, ha azt akarja, hogy...

- Ime, ott a feleségem, - sietett Szergejics Vladimir közbevágni. - Menjünk oda hozzá.

És mind a két gentleman odalépett egy elegáns kis kocsihoz, melynek ablakából egy még fiatal, de már elvirágzott asszony sáppadt, kimerült, de azért öntelt arcocskája nézett ki.

Mögötte egy másik asszony látszott, az édes anyja. Szergejics Vladimir kinyitotta a koci aajtáját és karját nyújtotta feleségének. Pomponszky odalépett az anyósához és mindkét pár elindult a Nevszkyre, mögöttük egy alacsony, feketehaju inas sárga czipőben és nagy kokárdával a kalapján.

(Vége.)

**PASZINKOV JAKOV**

**ELBESZÉLÉS**

**IRTA  
TURGENYEV IVÁN**

**OROSZ EREDETIBŐL FORDITOTTA  
AMBROZOVICS DEZSŐ**

## I.

Péterváron történt, télen, a nagybőjt első napján. Meghívott ebédre egy volt iskolatársam, a ki fiatal korában valóságos szüzlány hírében állott, később azonban éppenséggel nem bizonyult valami nagyon szemérmetesnek. Azóta meghalt, mint iskolatársaim legnagyobb része. Kivülem még megígérték, hogy eljönnek az ebédre: Aszanov Alexandrovics Konstantin és egy akkori irodalmi híresség. Ez az irodalmi híresség jó ideig váratott magára, végre megírta, hogy nem jön és helyette megjelent egy kis szőke ur, egyike azoknak az örökös hivatlan vendégeknek, a kikben Pétervár annyira bővelkedik.

Az ebéd sokáig tartott; a házigazda nem kimélte a bort, úgy hogy a fejünk bizony kissé megkötyagosodott. Mindaz, a mit csak a lelkünk fenekén rejtegettünk - s vajjon kinek nincs ilyen titka? - napfényre került. A házigazdánk arczáról egyszerre eltűnt az a szégyenlős és tartózkodó kifejezés; a szemei kihívóan fölsillantak és visszataszító mosoly torzította el az ajkait; a szőke ur buta vinnyogással utálatosan kaczagott; de legjobban meglepett Aszanov. Ez az ember mindig feltűnt nagy illemtudásával, most pedig egyszerre elkezdett a fejéhez kapkodni, negédeskedni, szerelmi viszonyaival kérkedni, és szüntelenül valami nagybácsiját emlegette, a ki nagyon tekintélyes ember volt... Valóságosan rá nem ismertem; leplezetlenül paczkázott velünk és szinte leszólta a társaságunkat. Aszanov magaviselete fölboszantott.

- Hallja-e, - mondtam neki - ha mi olyan hitványak vagyunk az ön szemében, akkor menjen el ahoz a sokat emlegetett nagybácsijához. De tán nem is bocsátja önt maga elé?

Aszanov semmit sem felelt s tovább kapkodott a fejéhez.

- És miféle emberek ezek! - szólalt meg ismét, - egyetlen tisztességes társaságban nem fordulnak meg, egyetlen tisztességes asszonyt nem ismernek, nekem pedig (kiáltott föl, hirtelen előszedte az oldalzsebéből a bugyellárisát és rácsapott a kezével) egész csomó levelem van egy olyan leánytól, a kinek nincsen párja az egész világon!

A házigazda és a szőke ur figyelmét elkerülték Aszanovnak ezek a szavai; ők mind a ketten a kabátjuk gombjánál fogva tartották egymást és meséltek egymásnak, de én hegyeztem a füleimet.

- Tisztelt unokaöcscse egy kiváló embernek, ön már megint adja a bankot! - mondtam, odalépve Aszanovhoz - nincsenek önnek semmiféle levelei!

- Azt hiszi? - felelt, úgy félvállról nézve le rám, - hát ez mi? - kinyitotta a bugyellárisát és odamutatott vagy tiz, az ő nevére czimzett levelet...

»Ismerős irás!« gondoltam magamban...

Érzem, hogy a szégyen pirja futja el arcomat... önérzetemet nagyon sérti a dolog... Ugyan ki ösmeri be szívesen valami csunya cselekedetét?... De nem tehetek róla: mikor belekezdtem az elbeszélésbe, már tudtam, hogy fülig el kell pirulnom. Így hát minden erőmet összeszedve be kell vallanom, hogy...

A dolog így áll: felhasználva Aszanov kapatosságát, a ki ott felejtette a leveleit a pezsgővel áztatott abroszon (az én fejem is meglehetősen nehéz volt), gyorsan átfutottam az egyik levelet...

Összeszorult a szívem... Oh jaj! Magam is szerelmes voltam abba a leányba, a ki Aszanovnak a leveleket írta, s most már semmi kétség sem volt az iránt, hogy szereti is őt. A franczia nyelven irt levél teli volt gyöngédséggel és ragaszkodással.

»Mon cher ami Constantin!« - így kezdődött a levél... s ezekkel a szavakkal végződött: »legyen óvatos továbbra is, én másé, mint az öné, nem leszek«.

Mintha mennykőcsapás ért volna, pár pillanatig mozdulatlanul ültem ott, végre azonban magamhoz tértem, felugrottam és kirohantam a szobából.

Fertály óra múlva már a lakásomon voltam.

\*

A Zlatniczkij család egyike volt az elsőknak, amelyekkel Moszkvából Pétervárra költözésem után megismerkedtem. Apából, anyából, két leányból és egy fiuból állott. Az apa kissé már őszbevegyült, de azért friss kinézésű ember, volt katona, eléggé fontos állást foglalt el, dél-előtt a hivatalában volt, ebéd után aludt, este pedig a klubban kártyázott... Nagyon ritkán volt otthon, keveset és kelletlenül beszélt, mogorván és közömbösen nézett mindenre, földrajzon és utleírásokon kívül semmit sem olvasott, s a mikor gyöngélt, bezárkózott a szobájába és vagy kártyát vetett, vagy pedig Popkát, a vén szürke papagályt boszantotta. A felesége, egy beesett feketeszemű és nyergesorru, beteges, tüdővész asszony, egész nap föl nem kelt a pamlagról és állandóan párnákat himezett; amennyire én láttam, félt az urától, mintha csak valamikor valamit vétett volna ellene. Az idősebb leány, Varvara, egy telt és pirosarcu, vöröshaju, vagy tizenhétéves leány, állandóan az ablaknál ült és nézte a járókelőket. A fiu intézetben nevelkedett, csak vasárnaponként került haza és szintén nem volt valami nagy barátja a szószaporításnak; még Szofja is, a legfiatalabb lány, a kibe én is szerelmes voltam, tulajdonképpen szóvalan természetű volt. Zlatniczkijék házában állandóan csönd uralkodott; egyedül Popka átható hangjai szakították meg olykor a csöndet, de a vendégek csakhamar ezt is megszokták, s újra rájuk nehezedett a csöndesség nyomasztó érzése. Egyébiránt vendégek vajmi ritkán fordultak meg Zlatniczkijéknál: unalmas volt náluk. Maguk a butorok, a sárgás mustrával ékesített piros kárpitok a szalonban, az a tömérdek fonott nádszék az ebédlőben, a leányokkal és kutyákkal diszitett kopott teveszőrpárnák a pamlagokon, a csillárok és arczképek a falakon - mindez valami elsavanyodott hidegséget árasztott ki magából.

Pétervárra érkeve, kötelességemnek tartottam fölkeresni Zlatniczkijeket: rokonságot tartottak az édesanyámmal. Nagy nehezen ott ültem náluk egy órahosszat és hosszú ideig nem mutatkoztam újra; lassankint azonban mind gyakrabban és gyakrabban kezdtem járni hozzájuk. Szofja vonzott oda, a ki eleinte nem tetszett nekem, de a kibe végül beleszerettem.

Ez egy alacsonytermetű, karcsu, szinte sovány leány volt, arcza sápadt, sűrű haja fekete, s nagy és szürke szemei állandóan félig behunyva. Szigoru és éles vonásai, különösen összeszorított ajkai határozottságra és akaraterőre mutattak. Otthon erős jellemű leánynak ismerték... Az idősebb hugára, Katerinára ütött, - mondotta egy izben Zlatniczkájja, mikor egyedül ültünk (az ura előtt nem merte emlegetni ezt a Katerinát). - »Ön nem ismeri őt; a Kaukázusban van férjnél. Képzelve csak, tizenhárom éves volt, mikor a mostani férjébe beleszeretett, s már akkor kijelentette nekünk, hogy máshoz nem megy hozzá soha. Bármit kezdtünk vele - hasztalan volt! Huszonhárom éves koráig várt, megharagította az apját és férjhez ment a bálványához. Szonyecskának is közelit az ideje! Csak az Isten óvja meg őt ilyen makacsságtól! Pedig nagyon féltém: hiszen még alig mult tizenhat éves és máris alig lehet vele birni...«

Belépett Zlatniczkij ur; a felesége tüstént elhallgatott.

Szofjában nekem tulajdonképpen nem az akaraterő tetszett, nem; az élénkség és a képzelet minden hiánya, minden szárazsága mellett megvolt benne az egyeneslelkűség, a becsületes őszinteség és a tisztalelkűség bája. Épp annyira becsültem, mint amennyire szerettem őt... Ugy tetszett, hogy ő is jó szívvvel volt irántam; s így nagyon fájt ragaszkodásában csalatkozni és más iránt való szerelméről meggyőződni.

A váratlan fölfedezés annál inkább meglepett, mert Aszanov nem gyakran, nálamnál sokkal ritkábban fordult meg Zlatniczkijék házában és semmi különös előszeretettel nem mutatott Szonyecska iránt. Szép barna fiú volt, kifejezésteljes, bár kissé nehézkes arcvonásokkal, kidülledt, csillogó szemekkel, nagy, fehér homlokkal s finom bajusza alatt lágy és piros ajkakkal. Nagyon szerényen, de szigorúan viselkedett, önérzetesen beszélt és méltóságteljesen hallgatott. Látszott rajta, hogy sokat tart magáról. Aszanov ritkán s akkor is csak a fogain keresztül mosolygott és soha sem tánczolt. A termete elég nehézkes volt. Valamikor a ...i ezredben szolgált és nagyon használható tiszt hírében állott.

»Különös dolog! - tünődtem magamban a pamlagon heverve: - hogy van az, hogy én nem vettem észre semmit?«... »Legyen óvatos ezentul is«, hirtelen eszembe jutottak Szofja levelének ezek a szavai. »Áá! - gondoltam magamban. - No lám! Milyen furfangos kis leány! Én meg nyiltnak és őszintének tartottam őt... No megállj csak, majd megmutatom én neked«...

Itt azonban, amennyire emlékszem, keserűen sirva fakadtam s reggelig nem tudtam elaludni.

\*

Másnap délután két órakor elmentem Zlatniczkijékhez. Az öreg nem volt otthon, a felesége meg nem ült ott a szokott helyén: a sok fáinktól megfájult a feje s így bement a hálószobájába lefeküdni. Varvara az ablaknál állt és kinézett az utcára; Szofja keresztbefont karokkal járt föl s alá a szobában; Popka rikácsolt.

- Áá! Isten hozta! - szólt Varvara kelletlenül, a mint a szobába léptem és tüstént hozzátette halkán: - ni, ott megy egy paraszt, szakajtó van a fején... (Szokása volt, hogy halkán apró megjegyzéseket tett magának olykor a járókelőkről.)

- Van szerencsém, - feleltem én: - van szerencsém Nikolajevna Szofja. De hol van Vaszilijevna Tatjana?

- Elment pihenni, - felelt Szofja, föl és alá járva a szobában.

- Fánkot ettünk ma, - jegyezte meg Varvara anélkül, hogy hátrafordult volna. - Mért nem jött el?... Vajjon hova megy ez az irnok?

- Nem értem rá. - (»Segítség!« - kiáltott fel élesen a papagály.) - Popka hogy rikácsol ma!

- Azt mindig megteszi - szólt Szofja.

Mindannyian elhallgattunk.

- Jöjjön a kapuhoz, - mondotta Varvara, fölállt az ablakpárkányra és kinyitotta a látókát.

- Mi az? - kérdezte Szofja.

- Egy koldus, - felelt Varvara, kihajolt, fölvelt az ablakról egy ötkopekes rézdarabot, a melyen még rajta volt a füstölő hamuja, ledobta az utcára, becsukta a látókát és nehézkesen leugrott a padlóra...

- Tegnap nagyon kellemesen töltöttem az időt, - kezdtem el, egy karosszékbe ülve: - egy barátomnál ebédeltem; Alexandrics Konstantin is ott volt... (Szofjára néztem, még csak a szemöldöke sem mozdult meg.) - És be kell ösmernem - folytattam - valóságos kis dorbézolást csaptunk: négyen megittunk vagy nyolcz palaczk bort.

- No lám! - szólt Szofja nyugodtan és megcsóválta a fejét.

- Igen, - folytattam én, kissé fölháborodva az egykedvüségén, - és tudja-e Nikolajevna Szofja?... nem hiába tartja ám a közmondás, hogy: borban az igazság!

- Mért?

- Alexandrics Konstantin igazán megkaczagtatott bennünket. Képzelve csak: egyszerre elkezdett a fejéhez kapkodni és váltig ismételtette: »milyen derék legény vagyok is én! van egy nagybátyám, nagyon tekintélyes ember!«...

- Ha-ha! - hallatszott Varvara rövid és szaggatott kacagása... »Popka! Popka! Popka!« felelt neki a papagály.

Szofja ott állt előttem s a szemembe nézett.

- És ön mit mondott, - kérdezte - arra nem emlékszik?

Önkéntelenül elpirultam.

- Nem emlékszem! Alkalmasint én is jól el voltam látva. A borivás - tettem hozzá jelentőségteljes szünet után - csakugyan veszedelmes dolog: az ember elszólja magát és olyan dolgokat is mond, a melyeket senkinek sem volna szabad tudni. Csak azután bánja meg, a mikor már késő.

- Hát ön talán elszólta magát? - kérdezte Szofja.

- Nem magamról beszélek.

Szofja elfordult és megint elkezdett föl és alá járni. Ránéztem és magamban dühöngtem. »No lám, - gondoltam magamban - még ugyszólván gyermek és hogy tud uralkodni magán! Olyan, mint a szikla. De megállj csak!?!...«

- Nikolajevna Szofja... - mondtam hangosan.

Szofja megállt.

- Mit akar?

- Nem zongorázna valamit? Igazság... valamit kell mondanom önnek, - tettem hozzá kissé halkabban.

Szofja egy szót sem szólt és bement a szalonba; én követtem. Megállt a zongora mellett.

- Mit játszszam? - kérdezte.

- A mit akar... Chopin egyik nocturne-jét.

Szofja elkezdett játszani. Elég gyöngén, de érzéssel játszott. A nénye csak polkákat és kerिंगőket játszott, azt is ritkán. Rendesen úgy történt, hogy szokott lomha járásával odament a zongorához, leült, lecsusztatta a vállairól a kendőt (kendő nélkül soha sem láttam), nagy erővel elkezdett játszani egy polkát, be sem fejezte, máris ujba kezdett, majd hirtelen fölsóhajtott, fölkelte és megint odament az ablakhoz. Furcsa egy teremés volt ez a Varvara.

Odaültem Szofja mellé.

- Nikolajevna Szofja, - kezdtem el, s merően néztem rá: - egy reám nézve kellemetlen ujságot kell, hogy közöljek önnel.

- Ujságot! Ugyan mit?

- A következőt... Én mindedig nagyon, de nagyon tévedtem önben.

- Hogy-hogy? - felelt ő tovább játszva s az ujjaira szegezve tekintetét.

- Azt hittem, hogy ön őszinte; azt hittem, hogy ön nem tud alakoskodni, nem tudja az érzelmeit palástolni, nem tud ravaszkodni...

Szofja közelebb hajolt a hangjegyekhez.

- Nem értem önt.

- S a mi a fő, - folytattam - el sem tudtam volna képzelni, hogy ön az ön korában már oly mesterien tud valami szerepet eljátszani...

Szofja kezei kissé megrezzentek a billentyűkön.

- Miért mondja ezt nekem? - szólott, még mindig nem is pillantva reám: - én, szerepet játszom?

- Igen, ön. (Elmosolyodott... Elöntött az epe...) Ön közömbösnek mutatja magát egy ember iránt s a mellett leveleket ír neki, - tettem hozzá szinte sugva.

Szofja orczái elsápadtak, de azért nem fordult felém, végigjátszotta a nocturne-t, fölkelt és lecsukta a zongorát.

- Hová megy? - kérdeztem tőle zavartan. - Nem is felel nekem?

- Mit feleljek? Nem tudom miről beszél... De alakoskodni, azt nem tudok.

Kezdte összeszedni a kottákat...

A vér a fejembe szállott.

- Nem, ön nagyon jól tudja, hogy miről beszélek, - mondtam szintén fölállva - s ha kívánja, tüstént emlékezetébe idézem egyik levelének néhány kifejezését: »legyen óvatos ezentul is«...

Szofja könnyedén összerezzent.

- Ilyesmit igazán nem vártam volna öntől, - mondotta végre.

- Én sem vártam ám, - szólottam: - hogy ön, ön, Nikolajevna Szofja, egy olyan embert méltasson a figyelmére, a ki...

Szofja hirtelen odafordult hozzám; önkéntelenül meghátráltam előle: szemei, melyek rendszeren félig le voltak zárva, annyira kinyíltak, hogy óriásiaknak látszottak és dühösen szikráztak felém.

- Nos, ha így vagyunk, - mondotta: - tudja meg, hogy én azt az embert szeretem, s hogy nekem tökéletesen mindegy, vajjon ön mint vélekedik ő róla és iránta való szerelmemről. De vajjon honnan vette ezt?... Minő jogon beszél velem így? S ha valamire én elszántam magamat...

Elhallgatott és gyorsan kiment a szobából.

Egyedül maradtam. Egyszerre olyan kellemetlenül éreztem magamat és annyira bántott a dolog, hogy kezembe tettem az arcomat. Teljesen beláttam viselkedésemnek illetlenségét és hitványságát s a szégyentől és megbánástól lihegve, úgy álltam ott, mint a kit meggyaláztak. »Istenem«, - gondoltam magamban: »mit tettem!«

- Nikitics Anton, - hallatszott a szobaleány hangja az előszobában - hamar egy pohár vizet Nikolajevna Szofjának.

- Mi történt? - kérdezte az inas.

- Hamar... rosszul van...

Összerezzentem és bementem a szalonba a kalapomért.

- Miről beszéltek Szonyeckával? - kérdezte Varvara közömbösen, majd halkán hozzátette - már megint jön az az irnok.

Elkezdtem bucsuzni.

- Hová siet? Maradjon még, tüstént kijön a mama.

- Nem, lehetetlen maradnom, - feleltem: - inkább majd máskor eljövök.

Ebben a pillanatban, legnagyobb rémületemre, Szofja szilárd léptekkel bejött a szalonba. Az arcza a szokottnál halványabb volt, csak a szemei voltak kissé pirosak. Rám se pillantott.

- Nézd csak Szonya, - mondotta Varvara - valami irnok kerülgeti itt szüntelenül a házunkat.

- Valami spion lesz... jegyezte meg Szofja hideg megvetéssel.

Ez már több volt a soknál. Kimentem és igazán nem tudom, hogyan kerültem haza.

Olyan nyomasztó hangulat és olyan keserűség fogott el, hogy ki sem mondhatom. Huszon-négy óra alatt két ilyen kegyetlen csapás! Megtudtam, hogy Szofja mást szeret és örökre elvesztettem becsülését. Annyira megszegyenülve és megsemmisülve éreztem magamat, hogy még boszankodni sem tudtam magamra. A pamlagon fekve és arczczal a fal felé fordulva, valami gyötrelmes gyönyörűséggel engedtem át magamat a kétségbeesett fájdalom első rohamának, a mikor egyszerre lépteket hallottam a szobában. Fölnéztem s ott láttam egyik legbizalmasabb barátomat - Paszinkov Jakovot.

Éppen ezen a napon kész lettem volna mindenkire megharagudni, a ki belép a szobámba, de Paszinkovra soha sem tudtam haragudni, ellenkezőleg, minden emésztő fájdalommal mellett is bensőleg örültem a jövetelének s a fejemmel bólintottam felé. Szokása szerint köhécseelve és hosszú lábait kinyújtva vagy kétszer végigment a szobán, megállt előttem, végül szótlánul leült a szögletbe.

Paszinkovot nagyon régen, csaknem gyermekkorra óta ismertem. Egy Winterkeller nevű német embernek ugyanabban az intézetében nevelkedett, a melyben magam is három esztendő tölöttem. Jakov apja, egy szegény nyugalmazott őrnagy, a ki rendkívül becsületes, de kissé zavart elméjű ember volt, hétéves korában hozta be őt az intézetbe, egy évre előre lefizette érte a díjat, elment Moszkvából és azóta teljesen nyoma veszett... Olykor homályos és különös hírek keltek róla szárnyra. Csak nyolcz esztendő múlva derült ki teljes bizonyossággal, hogy az Irtiszen való átkelés közben belefulladt a megáradt folyóba. Hogy került Szibériába, azt az Isten tudja. Jakovnak más rokonai nem voltak; az édesanyja már régesrég meghalt. Így maradt azután Winterkellernél. Az igaz, hogy volt Jakovnak egy távoli rokona, egy nénje, ez azonban annyira szegény volt, hogy eleinte nem is merte meglátogatni az unokaöccsét, nehogy esetleg a nyakába varrják. De félelme nem bizonyult alaposnak. A jólelkű német ott tartotta magánál Jakovot, megengedte, hogy a többi növendékkel együtt hallgassa az előadásokat, adott neki enni, s ruhát is varratott neki az édesanyja - egy öreg, de azért nagyon friss és eleven livlandi asszony - viseltes (rendszerint tubákszinü) köpenyeiből.

Minde körülmények, de különösen amaz alárendelt helyzet következtében, a melyet Jakov az intézetben elfoglalt, a társai úgy félvállról vették őt, lóhátról beszéltek vele és hol vénasszonyok köpönyegének, hol a főkötő unokaöccsének (a nénje ugyanis állandóan egy rendkívül furcsa, fölfelé álló, sárga szalagokkal diszitett, árticsókához hasonló, ócska főkötőt viselt), hol pedig Jermak fiának (mert az apja az Irtiszbe fulladt bele) nevezték el őt. De e gunynevek s furcsa ruházata és rendkívül nagy szegénysége mellett is valamennyien szerették, a mint hogy nem is lehetett őt nem szeretni; nálánál jobb és nemesebb lélek, azt hiszem, nem lehetett a világon. Emellett kitűnő tanuló is volt.

Mikor először találkoztam vele, lehetett úgy tizenhat éves, míg én alig multam tizenhárom. Én nagyon hiu és elkényeztetett fiu voltam, eléggé jómódu házban nevelkedtem s így az intézetbe kerülve siettem egy kis hercegecskének, - a kire Winterkellernek különösen nagy gondja volt, - és még két-három arisztokrata fiunak a közelébe férközni, míg a többiekkel szemben nagyon tartózkodó voltam. Paszinkovra még csak rá sem hederitettem. Ez a hórihorgas és idomtalan fiu az ő formátlan kabátjában, rövid nadrágjában, a mely alól durva kötött haris-

nyák kandikáltak ki, valami nemesi házból való inasgyerekeknek, vagy polgári családból való fiúnak látszott. Paszinkov mindenkivel igen udvarias és bizalmas volt, bár soha sem kereste senkinek a társaságát; ha valaki elutasította, ő nem is duzzogott, hanem mintegy sajnálkozva és várakozó álláspontra helyezkedve félreállott. Így tett én velem is. Elmult vagy két hónap. Egy izben egy derült nyári napon, zajos lapdázás után az udvarból a kertbe menve, megláttam Paszinkovot, a mint egy magas orgonabokor tövében üldögélt. Valami könyvet olvasott. Mellette elmenve rápillantottam a könyvre és Schiller neve ötlött a szemembe: »Schiller's Werke.« Megálltam.

- Hát ön tud németül? - kérdeztem tőle...

Még most is bánt, ha visszagondolok rá, hogy mennyi lenézés volt a szavaimnak már a hangjában is... Paszinkov csöndesen rám emelte nem nagy, de kifejezésteljes szeméit és így felelt:

- Igen tudok; és ön?

- Hogyne tudnék! - feleltem szinte sértődötten s tovább akartam menni, de valami ott tartóztatott.

- S vajjon mit olvas Schillertől? - kérdeztem az előbbeni büszkeséggel.

- Most éppen a »Resignation«-t olvasom; gyönyörű egy költemény. Akarja, fölolvassom! Üljön le ide mellém a padra.

Kissé haboztam, de mégis leültem. Paszinkov elkezdett olvasni. Sokkal jobban tudott németül, mint én, úgy, hogy néhány verssort meg kellett magyaráznia nekem; de én nem szégyeltem sem a tudatlanságomat, sem azt, hogy ő többet tud mint én. Ettől a naptól fogva, hogy ott a kertben az orgonabokor árnyékában fölolvasson nekem, egész lelkemmel megszerettem Paszinkovot, bizalmassá lettem vele s teljesen alárendeltem magamat neki.

Élénken emlékezem akkori külsejére. Egyébiránt később is csak kevéssé változott meg. Hórihorgas termetű, sovány és meglehetősen ügyetlen volt. Keskeny vállai és beesett melle beteges külsőt kölcsönöztek neki, bár nem igen volt oka az egészségére panaszkodni. Nagy és felül kerek feje kissé oldalvást hajolt és lágú, barna haja sűrű csomókban csüggött le vékony nyakára. Az arcza nem volt szép, sőt kissé tán furcsa, mert hosszú, duzzadt és pirosas orra szinte ráhajolt széles és egyenes ajkaira; de nyílt homloka különösen szép volt és mikor mosolygott, olyan benső és gyöngéd jólelkűség áradt szét apró, szürke szeméből, hogy valami örömteljes melegség járta át az ember szívét, ha ránézett. Még a hangjára is emlékezem, mely halk és egyenletes volt, a rekedtségnek valami igen kellemes árnyalatával. Általában keveset és szemellátható megerőltetéssel beszélt; de mikor elfogta a lelkesedés, szabadon folyt ajkairól a szó, és - különös dolog! - a hangja még halkabbá lett, a tekintete mintha befelé fordult volna, s az arcza is kissé kipirult. Az ő ajkairól ezek a szavak: »jó«, »igazság«, »élet«, »tudomány«, »szerelem« - bármily lelkesedéssel mondta is ki őket, mindig őszintének hangzottak. Minden megerőltetés nélkül járt az ideálok világában; az ő szüzies lelke bármikor kész volt megállni a »szép szentélyében«; csak egy másik rokonlélek visszhangja, érintése volt szükséges hozzá... Paszinkov romantikus volt, egyike az utolsó romantikusoknak, akikkel alkalmam volt találkozni. A romantikusok ma már, tudvalevőleg, csaknem teljesen kivesztek; a mai fiatalság körében nem találhatók föl. Annál rosszabb a mai fiatalságra nézve!

Körülbelül három évet töltöttem Paszinkovval - mint mondani szokták - testi-lelki jó barátságban. Be voltam avatva első szerelmébe is. Milyen hálás figyelemmel és részvétellel hallgattam a vallomását! Szerelme tárgya, Winterkeller unokahuga, egy kedves kis szösze német leány volt, pufók, szinte gyermekes arczocskával és bizalmat gerjesztő szelid kék szemekkel. Rendkívül jó és értelmes teremtés volt, szerette Mathisont, Uhlandot és Schillert és nagyon kellemesen szavalta verseiket félénk és csengő hangocskájával. Paszinkov szerelme a lehető

legplátóibb volt; csak vasárnaponkint látta a szerelmesét (zálogosdit jött játszani Winterkeller gyermekeivel) s akkor is alig beszélgethetett vele; egy izben, mikor a lány így szólította őt: »Mein lieber, lieber Herr Jacob!« egész éjjel nem tudott elaludni a tuláradó boldogságtól. Eszébe sem jutott akkor, hogy a többi társait is csak így szólította. A fájdalmára és szomorúságára is emlékszem akkor, a mikor egyszerre hire terjedt, hogy Fräulein Friderika (így hívták) férjhez megy Herr Kniphtus-hoz, egy nagyon szép és a mellett művelt mészároshoz, még pedig nem pusztán a szülei iránt való engedelmességből, hanem szerelemből. Paszinkov akkoriban nagyon le volt sujtva és különösen szenvedett a fiatalok első látogatásakor. A volt Fräulein s most már Frau Friderika, megint »lieber Herr Jacob« megszólítással, bemutatta őt az urának, a kinek mindene ragyogott: a szeme, fürtökben lecsüggő fekete haja, a homloka, a fogai, frakkjának a gombjai, mellényén az aranyláncz, sőt még a czipői is. Paszinkov kezét nyújtott Kniphtus urnak s teljes és tartós boldogságot (még pedig őszintén - erről meg vagyok győződve) kívánt neki. Ez a jelenlétemben történt. Emlékszem, milyen csodálkozással és milyen részvétellel néztem én akkor Jakovra. Valóságos hősnek tetszett előttem!... De utána milyen szomorú beszélgetések folytak közöttünk! - »Keress vigasztalást a művészetben« - mondtam én neki. - »Igen - felelt ő - és a költészetben«. - »S a barátságban« - tettem hozzá. - »És a barátságban« - ismételte ő. Oh, boldog napok!...

Nagyon nehezemre esett megválni Paszinkovtól! Közvetlenül az elutazásom előtt, hosszú utánjárás és nem egyszer mulatságos levelezések után végre össze tudta szedni az iratait és beiratkozott az egyetemre. Továbbra is Winterkeller költségén élt, de most már ócska zekék és nadrágok helyett, jutalmul azokért az órákért, a melyeket különféle tárgyakból a kisebb növendékeknek adott, rendes ruhát kapott. Paszinkov az intézetben való tartózkodásom utolsó pillanatáig nem változtatta meg irántam való viselkedését, bár a köztünk való korkülömbőség most már kezdett érezhetőbbé válni s én, jól emlékszem, kezdtem az intézet néhány újabb növendékére féltékenykedni. Jakov a lehető legáldásosabb befolyással volt reám és sajnos, hogy ez a befolyás nem állandósulhatott. Csak egyetlen példát hozok föl. Gyermekkoromban én hozzászóltam volt a hazudozáshoz. Különösen nagy örömet okozott nekem az, ha vele kettesben sétálhathattam, vagy le s föl járhattam vele a szobában, hallgatva, a mint halk és egyenletes hangján, rám sem pillantva, verseket szavalt nekem. Ilyenkor csakugyan úgy tetszett, mintha vele együtt lassan-lassan elszakadtunk volna a földről s elszállottunk volna valami azurszinü, rejtelmesen bűbájos világba... Emlékszem egy éjszakára. Ott ültünk ketten ugyanaz alatt az orgonabokor alatt: nagyon megszerettük ezt a helyet. A társaink mind aludtak, de mi csendesen fölkelünk, a sötétben felöltöztünk és titkon kiosontunk »ábrándozni«. Elég meleg volt odakünn, de hűvös szellő fujdogált, úgy hogy közelebb huzódtunk egymáshoz. Beszélgettünk, sokat és tüzzel beszélgettünk, úgy, hogy bár nem kaptunk össze, de meg lehetőszen heveskedtünk egymással. Töménytelen csillag ragyogott az égen. Jakov fölneézett az égre s a kezemet megszorítva halkan fölkiáltott:

Fölöttünk az ég azurja  
Teli örök csillagokkal...  
És fölöttük... a Teremtő...

Áhítatos érzés fogott el; egészen megdermedtem s a keblére borultam... Csordultig tele volt a szívem.

Hol van ez az elragadtatás? Oh jaj! Ugyanott, ahol... az ifjúság.

Vagy nyolcz esztendővel ezután Péterváron találkoztam Jakovval. Éppen akkor léptem volt hivatalba s neki is szerzett valaki valami kis állást. Találkozásunk a lehető legörömteljesebb volt. Soha sem felejttem el azt a pillanatot, mikor egyszer, otthon ülve, meghallottam a hangját az előszobában... Hogy összerezzenem, milyen szívdobogással ugrottam föl és borultam a nyakába s még arra sem adtam időt neki, hogy a kabátját és a kendőjét levesse. A meghatott-

ság önkéntelen és tiszta könyein keresztül milyen mohósággal néztem rá! Az utóbbi hét esztendő alatt kissé megöregedett; itt-ott, mint a túkarczolás, olyan finom ránczok mutatkoztak a homlokán, az arcza kissé beesett, a haja megritkult, de a szakálla alig lett sűrűbb s a mosolygása is ugyanaz maradt, ugyszintén kedves, őszinte kaczagása is...

Istenem! Mi mindenről beszéltünk is ezen a napon... Mennyi verset olvastunk föl egymásnak! Rá akartam őt beszélni, hogy jöjjön hozzám lakni, de nem állott rá, viszont azonban megígérte, hogy mindennap eljön hozzám, s az ígérte meg is tartotta.

Paszinkov bensőleg sem változott meg. Éppen olyan romantikus volt, mint a minőnek annakelőtte ismertem. Bármennyire körülfogta az élet hidege, a tapasztalás keserű hidegsége, az a gyöngéd virág, mely oly korán kinyilott barátom szívében, most is ott állott előttem érintetlen szépségében. Még szomorúságot és eltűnődést sem vettem észre rajta: csöndes volt, mint azelőtt, de azért mindig derült és vig.

Péterváron úgy élt, mint valami pusztaságon, nem foglalkozott a jövővel s alig érintkezett valakivel. Én vezettem el őt Zlatniczkijékhöz. Elég gyakran járt hozzájuk. Nem lévén hiu, tartózkodó sem volt: náluk is, mint mindenhol, keveset beszélt, de azért meg tudta magát szerettetni. Az a nehézkes öreg, a Vaszilijevna Tatjana ura, még az is szívélyes volt iránta, a két szótalán leány pedig szintén nagyon gyorsan megszokta őt.

Nem egyszer eljött, elhozott magával a kabátja hátsó zsebében valami ujonnan megjelent könyvet, de jó darabig nem tudta rászáni magát az olvasásra, folyton csak oldalvást szegve a fejét, nézett maga körül: vajjon szabad-e? Végre elhelyezkedett a szögletben (általában szeretett a szögletben ülni), elővette a könyvet s elkezdett olvasni, eleinte suttogva, majd hangosabban és hangosabban, olykor rövid megjegyzésekkel, vagy fölkiáltásokkal szakítván félbe magát. Észrevettem, hogy Varvara sokkal szivesebben ült mellé és hallgatta, mint a huga, bár nem sokat értett belőle: nem igen foglalkozott az irodalommal. Néha ott ült Paszinkov mellett, állával a kezeire támaszkodva s belenézett, nem a szemébe, hanem úgy... az egész arczába s egy árva szót sem szólva... hirtelen felsőhajtott. Esténként, különösen vasárnapokon és ünnepnapokon, zálogosdit játszottunk. Ilyenkor Zlatniczkijéknak két távoli rokona, két alacsony termetű, gömbölyded és nagyon nevetős kisasszony, néhány kadét és junker is volt ott, csupa derék és csöndes fiu. Paszinkov mindig Vaszilijevna Tatjana mellett ült és vele együtt eszelte ki, hogy mit csináljon az, a kinek a zálogát kihuzzák.

Szofja nem szerette az enyelgéseket és csókokat, a melyekkel a zálogokat rendszerint ki szokták váltani, Varvara pedig mindig bosszankodott, ha valamit ki kellett találnia, vagy valamit meg kellett keresnie. A kisasszonyok rettenetesen kaczagtak - ugyan honnan vették ezt az örökös kaczagást! - úgy, hogy néha igazán boszankodtam, ha reájuk néztem, de Paszinkov csak mosolygott és csóválta, a fejét. Az öreg Zlatniczkij nem vett részt a játékban, sőt nem is éppen valami nagy jóakarattal nézett bennünket a nyitott ajtón át a szobájából. Csak egyetlen egyszer történt, teljesen váratlanul, hogy kijött közénk és azt indítványozta, hogy az, a kinek a zálogát kihuzzák, tánczoljon vele egy keringőt; mi természetesen beleegyeztünk. Vaszilijevna Tatjana zálogát húzták ki: egészen elpirult, zavarba jött és elszégyelte magát, mint egy tizenöt éves leány - de az ura tüstént ráparancsolt Szofjára, hogy üljön a zongorához, odament a feleségéhez és tánczolt vele két tourt. Jól emlékszem, a mint epés és sötét arcza, mogorva szemei hol fölbukkantak, hol megint eltűntek, a nélkül, hogy szigorú kifejezésüket csak egy pillanatra is megváltoztatták volna. Keringő közben nagyokat lépett és ugrott, a felesége meg gyorsan aprózta a lépéseket és szinte rémülten szoritotta oda az arczát a melléhez. Az öreg visszavezette őt a helyére, meghajtotta magát előtte, azután kiment és bezárkózott a szobájába.

Szofja föl akart kelni. De Varvara megkérte, hogy folytassa a keringőt, azután odament Paszinkovhoz és kezet nyújtva felé, furcsa mosolylyal mondotta: Akar? Paszinkov elcso-

dálkozott, de azért felugrott - mindig rendkívül előzékeny volt, - átkarolta Varvara derekát, de mindjárt az első lépésnél megcsuszott és gyorsan elbocsátva a tánczosnőjét, odament az alá a kis asztalka alá, a melyen a papagály kalitkája állott... A kalitka leesett, a papagály megijedt és elkezdett rikácsolni: Segítség! - Óriási kaczagás támadt... Zlatniczkij is megjelent a szobája küszöbén, szigorú pillantást vetett a szobába és becsapta az ajtót. Ettől fogva Varvara előtt ha csak egy szóval is említették ezt a jelenetet, elkezdett kacagni és olyan kifejezéssel nézett Paszinkovra, mintha annál okosabbat, mint a mit akkor megcselekedett, el sem lehetne gondolni.

Paszinkov nagyon szerette a zenét. Sokszor megkérte Szofját, hogy játszszen neki valamit, odaült a közelébe és hallgatta, néha-néha utána dudolva egy-egy érzelmesebb kótát. Különösen szerette Schubert egy dalát. Azt állította, hogy a mikor ezt a dalt hallja, mindig úgy rémlik neki, mintha a hangokkal együtt hosszú kékes sugarak áradnának a magasból egyenesen a mellére. Nekem még most is, valahányszor a némán ragyogó csillagokkal behintett égboltozatot nézem, eszembe jut Schubert melódiája és Paszinkov...

Eszembe jut még egy kirándulás is, melyet a városon kívül tettünk. Egész társasággal két négyülékes bérkocsin kimentünk Pargalovóba. Emlékszem, a kocsikat a Vladimirszkáján fogadtuk föl; két nagyon ócska, kékre mázolt batár volt, kerek rugókon állott, elöl magas bakkal, hátul pedig szénakötegekkel; nehézkes ügetésben elcsigázott és biczegő sötétpejgebék húztak bennünket. Csodaszép volt az idő. Varvara nem szeretett sokat járni, nagyon hamar elfáradt; de ezuttal nem tágitott mellőlünk. Levette a kalapját, a haja összekuszálódott, arcvonásai megélénkültek s az orczái kipirultak. Az erdőben két parasztleánnyal találkoztunk... leült a földre és odaültette őket maga mellé. Szofja a távolból hideg mosolylyal nézte őket, de nem ment oda hozzájuk. Aszanovval ballagott tovább, Zlatniczkij pedig megjegyezte, hogy Varvara olyan, mint a kotlóstyuk. Varvara is fölkelt és tovább ment. Sétáközben több ízben odament Paszinkovhoz és így szólt hozzá: »Ivanics Jakov, valamit akarok mondani magának«, de hogy mit akart neki mondani, - azt nem tudta meg senki.

Egyébiránt ideje, hogy visszatérjek az elbeszélésemhez.

\*

Nagyon megörültem Paszinkov jövetelének; de mikor eszembe jutott, hogy előtte való napon mit cselekedtem, kimondhatatlanul kezdett bántani a lelkiismeret és sietve megint a fal felé fordultam. Kevés vártatva Jakov megkérdezte, nem vagyok-e beteg.

- Nem - feleltem a fogaim közt; - csak a fejem fáj.

Jakov semmit sem felelt és fogott egy könyvet. Elmúlt több mint egy óra; már-már be akartam vallani Jakovnak mindent... egyszerre csöngettek az előszobában.

A lépcsőházra szóló ajtó kinyílott... hallgatóztam... Aszanov kérdezte a cselédemet, vajjon itthon vagyok-e.

Paszinkov fölkelt; nem szerette Aszanovot s miután halkán odasugta nekem, hogy elmegy és ledől az ágyamra, bement a hálószobámba.

A következő pillanatban belépett Aszanov.

Már kipirult arcza, rövid és száraz köszönése elég lett volna ahhoz, hogy rájöjsek, hogy nem pusztán látogatóba jön hozzám. » Vajjon mi lesz ebből?« - gondoltam magamban.

- Tisztelt uram, - kezdette, hamarosan leülve egy karosszékre - azért jöttem el önhöz, hogy egy kételyemet eloszlassa.

- És pedig?

- És pedig: azt szeretném tudni, tisztességes ember-e ön?

Fölpattantam.

- Mit jelentsen ez? - kérdeztem.

- Majd meglássa, hogy mit jelent... - felelt, minden szót külön hangsúlyozva: - tegnap én megmutattam önnek a bugyellárisomat, egy valakinek a hozzám intézett leveleivel... Ma ön célzatosan - értse meg jól, célzatosan - elmondott ezekből a levelekből néhány kifejezést annak a valakinek, a nélkül, hogy erre legkevésbé is fel lett volna jogositva. Tudni akarom, mivel magyarázza ezt meg énnekem?

- Én pedig tudni akarom, vajjon *ön* mi joron von engem kérdőre? - feleltem én egész testemben remegve a dühtől és a szégyentől. - Önnek tetszett kérkedni a nagybátyjával és a levelezéseivel... mit tehetek én róla? Talán csak megvannak a levelei?

- A leveleim megvannak; de én tegnap olyan állapotban voltam, hogy ön nagyon könnyen...

- Szó a mi szó, tisztelt uram, - mondtam szándékosan minél hangosabban - most arra kérem, hagyjon nekem békét, hallotta? - Nem akarok tudni semmiről és nem fogok önnek magyarázni semmit. Forduljon fölvilágosításért ahhoz a valakihez! (Éreztem, hogy szédülni kezd a fejem.)

Aszanov rám meresztette a tekintetét, a melynek iparkodott minél gunyosabb és szuróbb kifejezést kölcsönözni, megpödörte a bajuszát és lassan fölkel.

- Most már tudom, mit kelljen gondolnom - mondtotta: - az ön arcza - a legnagyobb bizonyíték. De meg kell jegyezni, hogy tisztességes emberek ilyesmit nem tesznek... Titkon elolvasni egy idegen levelet, azután a nyakára menni egy tisztességes leánynak...

- Menjen a pokolba! - kiáltottam rá, a lábammal dobantva - és küldje hozzám a segédeit; önnel nincs szándékomban tovább tárgyalni.

- Kikérem magamnak, hogy itt oktasson engem, - felelt Aszanov hidegen: - segédeimet amugy is elküldtem volna önhöz.

Kiment. Én leroskadtam a pamlagra s kezeimbe tettem az arcomat. Valaki megérintette a vállamat; megfogtam a kezét - Paszinkov állt előttem.

- Mi ez? Igaz?... - kérdezte tőlem: - Te elolvastál egy idegen levelet?

Nem volt hozzá erőm, hogy feleljek, de igenlően bólintottam.

Paszinkov odament az ablakhoz és háttal állva felém, lassan így szólt:

- Te elolvastad egy leánynak Aszanovhoz irt levelét. De ki volt az a leány?

- Zlatniczkij Szofja, - feleltem, mint a hogy a vádlott felel a bírónak.

Paszinkov hosszú ideig nem szólt egy szót sem.

- Egyedül a szenvedély szolgálhat némiképpen mentségedül, - szólalt meg végre. - Hát szerelmes vagy tán Zlatniczkájába?

- Igen.

Paszinkov megint hallgatott.

- Ezt gondoltam. És ma elmentél hozzá és szemrehányásokkal illetted...

- Igen, igen, igen... - feleltem kétségbeesetten. - Most méltán megvethetsz engem...

Paszinkov vagy kétszer végigment a szobában.

- És a leány szereti őt? - kérdezte.

- Szereti...

Paszinkov lesütötte a szeméit és sokáig mozdulatlanul nézett a padlóra.

- No, ezen segíteni kell, - kezdette, fölemelve a fejét - ezt nem lehet ennyiben hagyni. - Fogta a kalapját.

- Hova indulsz?

- Aszanovhoz.

Fölugrottam a pamlagról.

- Csakhogy én nem engedem. Hova gondolsz!... Ugyan mit gondolna?

Paszinkov rám nézett.

- Hát szerinted tán helyesebb volna szabad folyást engedni ennek az ostobaságnak, magadat elveszíteni, a leányt megszégyeníteni?

- De hát mit fogsz mondani Aszanovnak?

Megpróbálom észretériteni őt, megmondom neki, hogy te bocsánatot kérsz tőle...

- Csakhogy én nem akarok bocsánatot kérni tőle.

- Nem akarsz? Hát talán nem te vagy a hibás?

Ránéztem Paszinkovra: nyugodt és szigorú, bár bánatos arc kifejezése megdöbbenett; teljesen új volt előttem. Nem feleltem semmit és leültem a pamlagra.

Paszinkov elment.

Milyen gyötrelmes aggodalommal vártam a visszaérkezését! Milyen kegyetlen lassúsággal mult az idő! Végre, jó későn - visszaért.

- Nos, mi van? - kérdeztem félénk hangon.

- Hála Istennek! - felelt - minden rendben van.

- Voltál Aszanovnál?

- Voltam.

- Nos? Mit mondott... berzenkedett? - szóltam nagy megerőltetéssel.

- Nem, azt nem mondhatnám. Többet vártam... Nem... nem olyan aljas ember még sem, mint a minőnek tartottam.

- Nos, és kivülről senkinél sem voltál? - kérdeztem kevés vártatva.

- Zlatniczkijéknél is voltam.

- Á-á!... (Elszorult a szívem. Nem mertem Paszinkov szemébe nézni.) - Mit mondott ő?

- Nikolajevna Szofja - okos és jó leány... Igen... nagyon jó leány. Eleinte kissé kényelmetlenül érezte magát, de később megnyugodott. Egyébiránt egész beszélgetésünk nem tartott tovább öt percnél.

- És te... mindent megmondtál neki... rólam, mindent?

- Azt, a mi szükséges volt.

- Most azután többé nem mehetek hozzájuk soha! - mondtam szomorúan.

- Ugyan miért? Nem, olykor lehet. Ellenkezőleg kell is, hogy menj, nehogy olyasmit gondoljanak...

- Oh Jakov, te most meg fogsz vetni engem! - kiáltottam föl, alig tudva visszatartani könnyeimet.

- Én? Megvetni téged? (Szelid szemeit a szeretet melege járta át.) Téged megvetni... te ostoba, te! Hát neked tán könnyen ment ez a dolog? Te talán nem szenvedsz?

Kezét nyújtotta felém, a nyakába borultam és elkezdtem zokogni.

\*

Néhány nap múlva, melyek folyamán lehetetlen volt észre nem vennem, hogy Paszinkov mennyire lehangolt, végre rászántam magamat, hogy elmenjek Zlatniczkijékhez. Hogy mit éreztem, mikor a szalonjuk küszöbét átléptem, azt szavakkal kifejezni lehetetlen; csak arra emlékszem, hogy alig ismertem meg az embereket és torkomon akadt a szó. Szofja is éppen így volt: kényszerítette magát, hogy beszélgessen velem, de a tekintetével épp úgy került az enyémet, mint én az övét s minden mozdulatából, egész lényéből kiértett a mesterkéeltség és - mit palástoljam a valót? - a titkos undor. Iparkodtam úgy őt, mint magamat minél előbb megszabadítani ebből a kínos helyzetből. Ez a találkozás szerencsére az utolsó volt az - esküvője előtt. Egy, a sorsomban beállott hirtelen fordulat Oroszország másik szélére sodort engem s hosszú időre el kellett bucsuznom Pétervártól, a Zlatniczkij családtól s a mi minden-nél fájdalmasabb: a jó Paszinkov Jakovtól.

## II.

Elmult két esztendő. Nem tartom szükségesnek elmondani, hogy mi minden történt velem ezalatt az idő alatt. Annyit hányódtam Oroszországban, annyit bolyongtam, hogy Isten a megmondhatója!

Egyszer ősszel, a mint keleti Oroszország valami távoli kormányzóságának egyik kisebb városán hivatalos ügyekben átutaztam, a tarantasz homályos ablakán át a főtéren egy bolt előtt megpillantottam egy embert, a kinek az arcza rendkívül ismerősnek tűnt föl előttem. Jól megnéztem ezt az embert, és nem csekély öröömre felismertem benne Eliszejt, Paszinkov szolgáját.

Tüstént megállítottam a kocsit, kiugrottam belőle és odasiettem Eliszejhez.

- Adjon Isten, barátocskám! - szóltam rá, alig tudva leplezni izgatottságomat: - a gazdával vagy itten?

- A gazdával - felelt vontatottan, majd hirtelen fölkiáltott: - Oh batyuska, ön az? Alig ismertem meg!

- Ivanics Jakovval vagy itt?

- Vele batyuska, vele... Hát kivel mással volnék?

- Vezess hozzá szaporán.

- Tessék, tessék! Erre, kérem, erre... Itt lakunk a fogadóban.

Eliszej keresztülvezetett a téren s folyton ismételte: »Mennyire fog örülni Ivanics Jakov!« Ez az Eliszej - származására nézve kalmik - külsőleg kissé otromba, sőt vad, de a lehető legjobb lelkű és elég okos ember volt, a ki nagyon szerette Paszinkovot és már vagy tiz éve, hogy a szolgálatában állott.

- Hogy szolgál Ivanics Jakovnak az egészsége? - kérdeztem tőle.

Eliszej felém fordította sötét-sárga arczát.

- Oh, batyuska, rosszul... rosszul, batyuska. Alig fog ráismerni... Azt hiszem, nem sok ideje van már hátra neki. Azért is ragadtunk itt... mert tulajdonképpen Odesszába indultunk gyógyitkozni.

- És honnan jöttök?

- Szibériából, batyuska.

- Szibériából?

- Onnan. Ivanics Jakov ott volt hivatalban. Ott kapta a sebét is.

- Talán katonai szolgálatban állott?

- Oh nem. Állami szolgálatban volt.

»Milyen furcsa!« - gondoltam magamban. Eközben megérkeztünk a fogadóhoz és Eliszej előresietett, hogy bejelentsen. Elválásunk után az első időben elég sűrűn leveleztünk Paszinkovval, de legutóbb négy esztendővel azelőtt kaptam tőle levelet s azóta nem tudtam róla semmit.

- Tessék, tessék! - kiáltott rám Eliszej a lépcsőről: - Ivanics Jakov nagyon kívánja önt látni.

Sietve mentem föl a rozoga lépcsőn, beléptem egy sötét kis szobába - s elszorult a szívem... Egy keskeny ágyon, köpenynyel letakarva, sápadtan mint a halott... ott feküdt Paszinkov és felém nyujtotta sovány kezét. Odarohantam hozzá és szenvedélyesen megöleltem őt.

- Jasa! - kiáltottam föl végre: - mi van veled?

- Semmi, - felelt gyöngé hangon: - kissé beteg vagyok. Hogy kerülsz ide?

Odaültem egy székre Paszinkov ágya mellé, s egy pillanatra sem bocsátva el a kezét, belenéztem a szemébe. Megismertem a kedves vonásokat: arczkifejezése, mosolya mit sem változott; de mit csinált belőle az a betegség!

Észrevette azt a benyomást, a melyet reám tett.

- Már vagy három napja nem borotválkoztam, - mondotta: - nem is vagyok megfésülve...

- Mondd csak nékem Jasa, - szóltam: - mit mondott nekem Eliszej... Te meg vagy sebezve?

- Á-á! Igen, az egy furcsa história, - felelt. - Majd azután elmondom. Csakugyan van egy sebem, még pedig képzeld, mitől?... Nyiltól.

- Nyiltól?

- Igen, nyiltól, csak hogy nem Ámor mitológiai nyilától, hanem valóságos, hajlékony fából készült és hegyesvégű nyiltól... Nagyon kellemetlen érzést támaszt az ilyen nyíl, különösen, ha tüdőbe furódik.

- De hát kérlek, hogy esett a dolog?

- Nos... a következőképpen. Jól tudod, hogy az én sorsomban mindig sok volt a furcsaság. Emlékszel arra a komikus levelezésre, a melyet az irataim ügyében folytattam? Nos hát a sebesülésem is ilyen furcsán történt. És igazán, melyik tisztességes ember engedte volna azt meg magának, hogy a mi fölvilágosodott századunkban nyíllal sebesítsen meg valakit? És jól jegyezd meg, nem véletlenül, nem valami játék közben, hanem harcban.

- De még mindig nem tudom, hogy...

- Tüstént, csak várj, - vágott közbe. - Azt tudod, hogy engem csakhamar azután, hogy Pétervárról eltávoztál, Novgorodba vittek. Novgorodban elég sok időt töltöttem, és bevallom, unatkoztam, bár ott is találtam egy lányt... (Fölsóhajtott)... De most nem arról van szó; most két éve pedig elég szép állást kaptam, az igaz, hogy kissé messze, az irkutski kormányzó-ságban,... de se baj! Nyilvánvaló, hogy úgy az apám, mint az én sorsom könyvében is meg volt írva, hogy eljussunk Szibériába. Pompás egy ország az a Szibéria! Gazdag és szabad - ezt bárki megmondja neked. Nagyon jól éreztem ott magam. Az idegenek az én vezetésem alá egyesültek; békés nép, de az én szerencsétlenségemre köztük vagy tiz embernek eszébe jutott csempészetet üzni. Engem küldtek ki, hogy csipjem el őket. Elcsipni el is csiptem őket, de egyikük védekezés közben úgy bolondjában ugyancsak ellátott ezzel a nyíllal... Már úgy voltam, hogy belepusztulok, de mégis fölgyógyultam. Most pedig megyek, hogy teljesen kigyógyítsam magamat... A fölebbvalóim, áldja meg őket érte az Isten, pénzt is adtak rá...

Paszinkov kimerülten hajtotta le fejét a párnájára és elhallgatott. Gyöngé pirosság öntötte el az arcját. Behunyta a szemét.

- Nem bir sokat beszélni - sugta oda halkán Eliszej, a ki egy pillanatra sem távozott a szobából.

Csönd lett; csak a beteg nehéz zihálása hallatszott.

- Most meg - szólalt meg ismét fölnyitván a szemét - már második hete, hogy itt ülök ebben a fészekben... alkalmasint meghütöttem magamat. Az itteni kerületi orvos gyógyít, majd talál-

kozol vele; úgy látszik, érti a mesterségét. Egyébiránt most nagyon örülök ennek a véletlennek, mert különben hogy találkozhattam volna veled? (Mefogta a kezemet. A keze, mely csak az imént még hideg volt mint a jég, most csak úgy égett.) - Beszélj nekem valamit magadról, - szólalt meg újra, letolva melléről a köpenyt, - hiszen Isten tudja, hogy mióta nem találkoztunk.

Siettem eleget tenni a kívánságának már csak azért is, hogy ne beszéljen annyit, s elkezdtem neki mesélni. Eleinte nagy figyelemmel hallgatott, azután inni kért, lehunyta a szemeit és megint elkezdett a fejével hánykolódni a párnáján. Azt tanácsoltam neki, hogy aludjék egy keveset, hozzátévén, hogy mindaddig nem megyek tovább, a míg föl nem gyógyul, s beköltözöm a mellette való szobába.

- Itt nagyon utálatos... kezdett megint beszélni Paszinkov, de én elcsitítottam és csöndesen kimentem. Utánam kijött Eliszej is.

- De hát Eliszej... Tán meg fog halni? - kérdeztem a hűséges szolgától.

Eliszej csak a kezével intett és elfordult.

Miután a kocsisomat elbocsátottam és hamarosan beköltöztem a szomszéd szobába, elmentem megnézni, vajjon nem ébredt-e föl Paszinkov. Az ajtajában egy nagyon kövér és meglehetősen kapatos magas uriemberrel találkoztam. Ragyás és duzzadt arcza lustaságot árult el és semmi egyebet; apró szemei majd leragadtak, ajkai pedig fénylettek, mint alvás után szoktak.

- Ha szabad tudnom, - kérdeztem tőle - nem ön az itteni orvos?

A kövér ember rám nézett, és szemöldökeivel nagy megerőltetések közt emelgette a homloka bőrét.

- Ugy van, én vagyok, - mondotta végre.

- Ha szabad kérnem, orvos ur, nem volna olyan szives egy pillanatra befáradni ide hozzám? Azt hiszem, Ivanics Jakov most alszik; én barátja vagyok és szeretnék önnel beszélni a betegségéről, mely engem nagyon nyugtalanít.

- Nagyon szivesen, - felelt az orvos olyasféle arczkifejezéssel, mintha azt akarta volna mondani: »Ugyan mit beszélsz olyan sokat; hiszen amugy is bejöttem volna«, - és lassan jött utánam.

- Mondja csak, kérem, - kezdtem, a mint helyet foglalt, - mit gondol, veszedelmes az én barátom állapota?

- Igen, - felelte nyugodtan.

- És... nagyon veszedelmes?

- Igen, veszedelmes.

- Annyira, hogy... bele is halhat?

- Igen.

Bevallom, szinte gyűlölettel néztem rá.

- De hát kérem, - szóltam - akkor kell valamit tenni, konziliumot hívni össze, vagy mi... így csak nem lehet hagyni... azt csak megengedi!

- Konziliumot? - lehet. Miért ne? Lehet. Jefremics Ivánt hívhatják...

Az orvos nagy megerőltetéssel beszélt és szakadatlanul zihált. A hasa szemmel láthatólag kidülledt, a mint minden szót külön ropogtatva beszélt.

- Ki az a Jefremics Iván?
- Városi orvos.
- Ne küldjünk be a kormányzósági városba, mit gondol? Ott bizonyára vannak jó orvosok.
- Miért ne? Lehet.
- S vajjon ki ott a legjobb orvos?
- A legjobb? Volt ott valami Kolibrabusz nevü... de őt aligha át nem helyezték valahová. Egyébiránt bevallom, nem is szükséges érte küldeni.
- Miért?
- Az ön barátján már a kormányzósági orvos sem segít.
- Hát annyira rosszul van?
- Annyira bizony... vége.
- De hát mi baja van tulajdonképpen?
- Megsebesült... a tüdeje megsérült... ezenkívül meg is hült, lázat kapott és így tovább. És nincs tartalékja, pedig tartalék nélkül, ezt ön is tudja, nem sokra lehet menni.

Mind a ketten elhallgattunk.

- Talán megkísértsük a homeopátiát... - mondotta a kövér orvos, úgy félszemmel pislogva reám.
- Hogy-hogy a homeopátiát? Hiszen ön aleopata?
- Hát baj is az! Ön tán azt hiszi, hogy én nem értek a homeopátiához? Csak annyit, mint mások. Itt nálunk a gyógyszerész a homeopátia szerint gyógyít, pedig semmiféle tudományos kvalifikációja nincsen.

»No, - gondoltam magamban - ez szép dolog!«...

- Nem, doktor ur, - mondtam - mégis csak jobb lesz, ha a szokott módszere szerint gyógyítja.
- Ahogy tetszik.

A kövér orvos fölkel és felsóhajtott.

- Bemegy hozzá? - kérdeztem.
- Igen, meg kell, hogy nézzem.

Kiment.

Nem mentem utána: meghaladta volna az erőmet, hogy ott lássam őt szegény beteg barátom ágyánál. Beszólítottam az inasomat s megparancsoltam neki, hogy tüstént menjen be a kormányzósági városba, tudja meg, ki ott a legjobb orvos és hozza el őt azonnal magával. Valami kopogást hallottam a folyosóról, gyorsan kinyitottam az ajtót.

Az orvos már kijött Paszinkovtól.

- Nos? - kérdeztem tőle suttogva.
- Semmi, irtam neki valami mixturát.
- Doktor ur, én mégis beküldtem a kormányzósági városba. Nem kételkedem az ön tudományában, de hiszen ön is tudja: több szem többet lát.

- Nos hát, ez dicséretes dolog! - felelt s kezdett lefelé menni a lépcsőn. Nyilván belém unt már.

Bementem Paszinkovhoz.

- Láttad az itteni Eszkulápot? - kérdezte tőlem.

- Láttam - feleltem én.

- Nekem - ugymond Paszinkov - csak az a csodálatos nyugalom tetszik benne. Az orvosnak flegmatikusnak kell lenni, nemde? Ez nagyon bátorító a betegre nézve.

Én persze nem czáfoltam meg őt.

Estefelé Paszinkov, várakozásom ellenére, jobban lett. Megkérte Eliszejt, hogy állítsa oda a szamovárt: kijelentette, hogy meg fog vendégelni teával, s maga is megiszik egy pohárával, - miközben észrevehetően fölvidult. Én azért mégis rajta voltam, hogy ne sokat beszéljen, s látva, hogy sehogy sem akar lecsillapodni, megkérdeztem, nem kívánja-e, hogy valamit fölolvassak neki?

- Mint Winterkellernél - emlékszel? - felelt: - kérlek, a legnagyobb örömmel hallgatom. De mit fogunk olvasni? Nézz csak körül. Ott vannak a könyveim az ablakon...

Odamentem az ablakhoz és fogtam az első könyvet, mely a kezembe akadt.

- Mi az? - kérdezte.

- Lermontov.

- Áá, Lermontov! Pompás! Persze Puskin... az magasabban áll... Emlékszel: »Méla csöndben újra felhők gyülekeznek én fölöttem«... vagy: »Im utolszor simogatom gondolatban kedves arcod.« Oh, csodálatos! Csodálatos! De Lermontov is szép. Tudod mit pajtás: üsd föl ugy találomra és olvass!

Fölkaptam a könyvet és zavarba jöttem: éppen a »Végrendelet«-re bukkantam rá. Szerettem volna egy lapot fordítani, de Paszinkov észrevett és gyorsan így szólt: »Nem, nem, nem, olvasd csak azt, a mire rányitottál«.

Mit volt mit tennem: fölolvastam a »Végrendelet«-et.

- Fölséges dolog! - szólt Paszinkov, a mint az utolsó verset is elolvastam. - Fölséges dolog! De különös, - tette hozzá rövid hallgatás után: - különös, hogy éppen a »Végrendelet«-re nyitottál rá... Különös!

Elkezdtem olvasni egy másik verset, de Paszinkov nem is hallgatott rám, valahova félrenézett és még vagy kétszer ismételte: »különös!«

A térdemre eresztettem a könyvet.

»Van nekik egy szomszédnőjük«, - suttogta, s hirtelen odafordulva hozzám megkérdezte: - Vajjon emlékszel-e Zlatniczkája Szofjára?

Elpirultam.

- Hogyne emlékezném!

- Ugy-e férjhez ment?

- Aszanovhoz... már régesrég. Akkoriban meg is irtam neked.

- Igaz, igaz, megirtad. Végre megbocsátott neki az apja?

- Igen, de Aszanovot nem fogadta soha.

- Makacs vén ember! A mint hallatszik, boldogan élnek?

- Igazán nem tudom... azt hiszem, boldogan. Falun laknak a ...i kormányzóságban: én nem találkoztam velük, de többször elmentem mellettük.

- Vannak gyermekeik?

- Azt hiszem, vannak... Igaz, Paszinkov? - kérdeztem tőle.

Rám nézett.

- Akkoriban nem akartál felelni a kérdésekre, mondd csak, ugy-e te megmondottad azt neki, hogy én szerettem őt.

- Mindent megmondtam neki, a teljes igazságot... Neki mindig igazat mondtam. Előtte titkolózni - bűn lett volna!

Paszinkov elhallgatott.

- De mondd csak, - kezdte el újra - hamarosan kiszerezted belőle, vagy nem?

- Nem éppen hamarosan, de kiszereztem. Mi értelme lett volna haszontalanul sóhajtozni?

Paszinkov arczzal felém fordult.

- Én pedig pajtás, - kezdte el s az ajkai reszkettek - én még most sem szerettem ki belőle.

- Hogyan! - kiáltottam föl kimondhatatlan álmétkodással: - hát te is szeretted őt?

- Szerettem, - felelt Paszinkov lassan és mindkét kezével a fejéhez kapott. - Hogy mennyire szerettem, azt egyedül csak az Isten tudja. Nem beszéltem róla senkinek, senkinek a világon és nem is akartam... de ha már így vagyok! Nem sok van már hátra - Ugy mondják - nekem itt a földön...

Paszinkov váratlan vallomása annyira meglepett, hogy nem is tudtam neki mit felelni s csak magamban gondoltam: »Lehetséges-e?! hogy van az, hogy én ezt még csak nem is gyanítottam?«

- Ugy bizony, - folytatta, mintha magamagával beszélt volna - szerettem őt. Még akkor is szerettem őt, a mikor megtudtam, hogy Aszanovnak adta a szívét. De persze nagyon fáj, mikor ezt megtudtam. Ha téged szeretett volna, úgy legalább örültem volna te érted... de Aszanovot... Ugyan mi tetszhetett neki rajta? Tán a szerencséje?

Arra, hogy az érzelmeit megváltoztassa, hogy kiszerezessen belőle... arra már nem volt képes. A becsületes lélek nem változik...

Eszembe jutott Aszanov látogatása azután a végzetes ebéd után, Paszinkov beleavatkozása... és önkéntelenül összecsaptam a kezeimet.

- Hiszen te szerencsétlen, mindezt én tőlem tudtad meg! - kiáltottam föl - s mégis el tudtál akkor menni hozzá!

- Igen, - szólalt meg újra Paszinkov - ezt a beszélgetést... soha sem felejttem el. Ekkor tudtam meg, ekkor értettem csak igazán meg, hogy mit jelent az az általam már rég kiválasztott szó: Resignation. De azért továbbra is megmaradt az én állandó ábrándomnak, az én ideálomnak... Szánandó az, a kinek nincsen ideálja!

Ránéztem Paszinkovra: a szemei a távolban kalandoztak és lázas fényben csillogtak.

- Szerettem őt, - folytatta - szerettem őt, őt, a ki olyan nyugodt, olyan becsületes, olyan megközelíthetetlen és megvesztegethetetlen volt; mikor elutazott, csaknem belezavarodtam a fájdalomba... Azóta... senki mást sem szerettem...

Egyszerre elfordult, s arcát a párnához szoritva, elkezdett csöndesen sirni.

Fölugrottam, fölé hajoltam és elkezdtem vigasztalni...

- Semmi az, - mondotta fölemelve és megrázva a fejét - már ez így van; kissé elfogott a keserűség, a szájalom... magam iránt, azaz... De nem baj. Mindennek a versek az okai. Olvass föl valami mást, vigabbat.

Fogtam Lermontovot s elkezdtem gyorsan forgatni a lapjait; de valami furcsa véletlen folytán csupa olyan versre akadtam, a mely megint fölizgatta volna Paszinkovot. Végre fölolvastam neki a »Terek ajándékai«-t.

- Szónoki frázisok! - mondotta szegény barátom oktató hangon, - de vannak szép részletei is. Pajtás, én a te tudodon kívül szintén megpróbálkoztam a költészettel és elkezdtem egy verset: »Az élet kupája«, - de semmi sem lett belőle! A mi dolgunk barátom, érezni, nem alkotni... De most kissé elfáradtam; talán aludnám egy keveset - mit gondolsz? Hidd el, pompás egy dolog az alvás! Egész életünk álom, s a legjobb a mi benne van, megint csak az álom.

- És a költészet? - kérdeztem tőle.

- Az is álom, csakhogya égi álom.

Paszinkov behunyta a szemeit.

Ott álltam még kissé az ágya mellett. Nem hittem, hogy olyan hamar elaludjék, de a lélegzése hosszabb és egyenletesebb kezdett lenni. Lábujjhegyen kimentem, behuzódtam a szobámba és ledőltem a pamlagra. Sokáig gondolkoztam azon, a mit Paszinkov mondott, sok minden eszembe jutott... végre magam is elaludtam...

Valaki meglökött; fölébredtem: előttem állott Eliszej.

- Legyen szives átjönni, - mondotta.

Tüstént fölugrottam.

- Mi van vele?

- Félrebeszél.

- Félrebeszél? Hát azelőtt ez nem szokott megessni vele?

- Nem, mult éjjel is félrebeszélte, de most... az valami borzasztó.

Beléptem Paszinkov szobájába. Nem feküdt, hanem egész felsőtestével előrehajolva és a kezeivel hadonázva ült az ágyán, mosolygott és beszélt, gyöngye és hangtalan hangon, mint a nád zizegése. A tekintete ide s tova révedezett. A padlón álló s egy könyvvel eltakart éjjeli lámpa szomorú világossága mint mozdulatlan folt tapadt a padmalyra; Paszinkov arcza a félhomályban még sápadtabbnak látszott.

Odamentem hozzá, a nevéen szólítottam - nem felelt. Elkezdtem figyelni a suttogására: Szibériáról és szép erdőiről beszélt. Olykor értelme is volt annak, a mit beszélt.

»Micsoda fák! - suttogta - fölnyulnak az égig. Mennyi zuzmara van rajtuk! Ezüst... hóbuczkák... De ni, apró nyomok... itt nyul futott el, amott hermelin... Nem, az apám járt erre az irataimmal. Ott van... Ott van ni! Mennem kell; a hold világít. Mennem kell, az irataimat fölkeresni... Aá! Virág, piros virág - ott van Szofja... Ni, csöngenek a csengetyűk, cseng a zuzmara... Eh, nem; azok a bolondos pirókok ugrándoznak, fütyörésznek a bozótban... Lám, szunyog! Hideg van... Aá! Ott van Aszanov... Igen, igen... olyan mint az ágyu, mint az ércágyu... és zöld lafettája van. Lám, ez az, a miért tetszik. Lefutott egy csillag? Nem,... egy

nyil repül... Oh, milyen gyorsan és milyen egyenesen a szívembe talált... Vajjon ki lőtte rám? Te, Szonyecska?»

Lehajtotta a fejét és elkezdett érthetetlen szokat mormogni. Rápillantottam Eliszejre: hátratett kezekkel állt ott és szájalommal nézte az urát.

- Nos pajtás, tán praktikus emberré lettél? - kérdezte egyszerre, olyan világos, olyan öntudatos pillantást vetve reám, hogy önkéntelenül megrezsentem és felelni akartam, de ő gyorsan folytatta: - Én pedig, barátcskám, nem lettem azzá, nem lettem azzá, akármit csinálsz is velem! Ábrándozónak születtem, ábrándozónak! Ábránd, ábránd... Vajjon mi az ábránd? Szobakevics parasztja... ime az ábránd. Oh!...

Csaknem reggelig így félrebeszélte Paszinkov, végre kissé lecsillapodott, ledőlt a párnáira és elszunnyadt. Bementem a szobámba. A rettenetes éjszakától kimerülve, mély álomba merültem.

Eliszej megint fölébresztett.

- Oh batyuska! - mondotta reszkető hangon: - attól tartok, Ivanics Jakov haldoklik...

Berohantam Paszinkovhoz. Mozdulatlanul feküdt az ágyán. A pirkadó hajnal gyér világosságánál már halottnak látszott. Megismert engem.

- Isten veled, - suttogta, - köszöntséd őt... meghalok...

- Jasa! - kiáltottam föl, - élni fogsz, élni...

- Nem... dehogy is! Meghalok... Ne, fogjad... emlékül... (Kezével a mellére mutatott)...

- Mi ez? - szólalt meg egyszerre, - nézd csak: a tenger... csupa merő arany és rajta kék szigetek, márványtemplomok, tömjén...

Elhallgatott...

Fél óra múlva... nem volt többé. Eliszej zokogva borult a lábaihoz. Én zártam le a szemeit.

A nyakában, fekete zsinóron egy kis bársony amulett lógott. Magamhoz vettem.

Harmadnapra eltemettük... Örökre elnyelte a sir a legnemesebb lelket! Én dobtam rá az első rögöt...

### III.

Megint elmúlt másfél esztendő. Valami ügyben Moszkvába kellett mennem. Egy jobbfejta fogadóban szálltam meg. Egyizben a folyosón végigmenve odapillantottam a fekete táblára, melyen a vendégek nevei voltak fölírva és csaknem fölkiáltottam a meglepetéstől: a tizenkettes szám mellett krétával egészen tisztán ki volt írva Aszanova Nikolajevna Szofja neve. Az utóbbi időben, úgy véletlenül, sok rosszat hallottam az uráról; megtudtam, hogy ráadta magát az ivásra, a kártyára, teljesen tönkrement és egyáltalában rosszul viselte magát. A feleségéről a legnagyobb tisztelettel nyilatkoztak. Nem minden fölindulás nélkül tértem vissza a szobámba. A régesrégén elhamvadt szenvedély mintha újból megmozdult volna a szivemben, mely erősen kezdett dobogni. Elhatároztam, hogy fölkeresem Nikolajevna Szofját. »Mennyi idő mult el azóta, hogy szétváltunk!« - gondoltam magamban - »alkalmasint megfeledkezett már mindenről, a mi akkor közöttünk történt.«

A névjeggyemmel küldöttem hozzá Eliszejt, a kit Paszinkov halála után a szolgálatomba fogadtam s megkérdeztem, otthon van-e és elfogad-e. Eliszej hamarosan visszatért és közölte velem, hogy Nikolajevna Szofja otthon van és fogad.

Elmentem Nikolajevna Szofjához. Mikor beléptem hozzá, ott állt a szoba közepén és bucsuzott valami magas és csontos urtól. »A mint akarja, - mondotta harsogó mély hangon - éppenséggel nem ártalmatlan és hozzá haszontalan ember, már pedig a rendezett társadalomban minden haszontalan ember ártalmas, ártalmas, ártalmas!«

Ezekkel a szavakkal a magas uriember kiment. Nikolajevna Szofja odafordult hozzám.

- Milyen régen nem láttuk egymást! - mondotta. - Kérem, foglaljon helyet.

Leültünk. Elnéztem... Hosszu távollét után meglátni egy valamikor kedves, sőt lehet, hogy szeretett arcz vonásait, meg is ismerni őket, meg nem is, mintha a régi, még mindig el nem feledett arcz mögül egy más hasonló és mégis idegen arcz lépne előtérbe; hirtelen, szinte önkéntelenül észrevenni az idők nyomait - mindez persze nagyon szomorú. »Alkalmasint én is éppenséggel így megváltoztam« - gondolja magában mindenki.

Nikolajevna Szofja egyébiránt nem nagyon öregedett meg; de mikor utolszor láttam - alig mult 16 éves, azóta pedig kilencz esztendő mult el. Az arczizmai még szabályosabbakká és szigorúbbakká lettek; de most is, úgy mint azelőtt, őszinte érzést és szilárdságot árultak el; de az egykori nyugalom helyén valami titkos fájdalom és bánat rítt le róluk. A szemei beestek és elsötétültek. Kezdett hasonlítani az anyjára...

Nikolajevna Szofja kezdte a beszélgetést.

- Megváltoztunk bizony mind a ketten, - szólott. - Hol mindenhol járt azóta?

- Bolyongtam idestova - feleltem. - És ön állandóan falun lakott?

- Legnagyobbrészt. Most is csak átutazóban vagyok itt.

- Mit csinálnak a szülői?

- Az édesanyám meghalt, apa pedig még mindig Péterváron lakik; a bátyám hivatalban van és Varvara vele lakik.

- És az ura?

- Az uram? - mondotta kissé gyorsabban: - most déli Oroszországban járja a vásárokat. Ő, a mint tudja, mindig szerette a lovakat, és ménest is alapított... most is lovakat vásárol... a ménese számára.

Ebben a pillanatban egy körülbelül nyolcz éves, kínai módra fésült, pikáns és eleven arczu, nagy, sötétszürke szemü leányka lépett a szobába. A mint engem megpillantott, tüstént föl-emelte az egyik lábát, egy knikszet csinált és odament Nikolajevna Szofjához.

- Ime, bemutatom a kis lányomat, - mondotta Nikolajevna Szofja, s megcsipte a kis buksi állát: - Sehogy sem akart otthon maradni - rávett, hogy hozzam el magammal.

A leányka egy futó pillantást vetett rám és szinte elkomolyodott.

- Derék kis lány ám - mondotta Nikolajevna Szofja, - nem fél semmitől sem. Jól is tanul; ezért kell, hogy megdicsérjem.

- Comment se nomme, monsieur? - kérdezte a kis lány halkán, az anyjához hajolva.

Nikolajevna Szofja megmondta neki. A leányka megint visszanézett.

- Magát hogy hívják? - kérdeztem tőle.

- Lidának - felelt a leány, bátran a szemem közé nézve.

- Magácskát, ugy látszik, kényeztetik - jegyeztem meg.

- Ki kényeztet?

- Hogy ki? Azt hiszem, mindenki, kezdve a szülein. (A leányka szótlánul intett az édes-anyjára.) Én azt hiszem, Alexandrics Konstantin, - folytattam...

- Igen, igen, - szólt Nikolajevna Szofja, miközben a kis lány le nem vette róla a szemét: - az uram, az igaz... nagyon szereti a gyermekeket...

Különös kifejezés ült ki Lidia okos arczocskájára. Az ajkait kissé fölbiggyesztette; a szemeit lesütötte.

- Mondja csak, - tette hozzá Nikolajevna Szofja szaporán - ön ugy-e valami dologban van itt?

- Igen... És ön is?

- Én is... Tudja, a férj távollétében az ember önkéntelenül is a maga dolgaival foglalkozik.

- Maman! - szólott rá Lidia.

- Quoi, mon enfant?

- Non - rien... Je te dirai après. Nikolajevna Szofja elmosolyodott és vállat vont. Mind a ketten elhallgattunk és Lidia nagy komolyan keresztbe fonta a karját.

- Mondja csak kérem, - szólalt meg újra Nikolajevna Szofja - ugy emlékezem, volt önnek egy barátja... hogy is hívták csak?... Olyan jószágos arcza volt... mindig verseket olvasott; olyan lelkesedéssel...

- Talán Paszinkov?

- Igen, igen, Paszinkov... vajjon hol van most?

- Meghalt.

- Meghalt? - ismételte Nikolajevna Szofja - Oh, de sajnálom!

- Ismertem én is? - kérdezte suttogva a kis leány.

- Nem, Lidia, te nem ismerted. Mennyire sajnálom! - ismételte Nikolajevna Szofja.

- Ön sajnálja... - mondtam - hát még ha ugy ismerte volna, mint én?... De engedjen meg kérem egy kérdést: miért hozta szóba éppen őt?

- Csak úgy, igazán nem tudom, miért... (Nikolajevna Szofja lesütötte a szemét) - Lidia - tette hozzá - menj csak ki a dadádhoz.

- De majd behívsz ugy-e, ha majd megint bejöhetek? - kérdezte a kis lány.

- Behívlak.

A leányka kiment. Nikolajevna Szofja odafordult hozzám.

- Mondjon el nekem, kérem, mindent, a mit Paszinkovról tud.

Elkezdtem beszélni, rövid vonásokkal lerajzoltam szegény barátom egész életét, iparkodtam, a mennyire lehet, leírni a lelkét, elmondottam utolsó találkozásunkat és a halálát.

- És ime, ez az ember - kiáltottam fel elbeszélésem végén: - elment tőlünk anélkül, hogy észrevettük, hogy megbecsültük volna! De ez még nem volna baj. Mert hát mit ér az emberi megbecsülés? De engem csak az bánt, nekem csak az fáj, hogy egy ilyen szerető szívű és ragaszkodó ember meghalt, a nélkül, hogy csak egyszer is megízlelte volna a kölcsönös szerelmet, nem tudván visszhangot kelteni egyetlen hozzá méltó női szívben sem... ám legyen, a magunkfajta emberek ne ismerjék meg azt a gyönyörűséget, nem is méltók rá, de Paszinkov!... De meg nem találkoztam-e én az életben ezer meg ezer emberrel, a kik semmi tekintetben sem voltak ő hozzá hasonlíthatók, s a kiket mégis szerettek? Talán csak nem úgy áll a dolog, hogy az embernek egyes fogyatkozásai, például önteltség vagy könnyelműség, föltétlenül szükségesek ahhoz, hogy egy asszony ragaszkodását kivívhassa? Vagy tán a szerelem fél a tökéletességtől, a földön elérhető tökéletességtől, mint a mely rá nézve idegen és félelmetes?

Nikolajevna Szofja végighallgatott a nélkül, hogy csak egy pillanatra is levette volna rólam szigorú és átható tekintetét, vagy az ajkát megmozdította volna; csak a szemöldökei húzódtak össze olykor.

- Honnan gondolja azt, - mondotta rövid hallgatás után - hogy az ön barátját soha, egyetlen asszony sem szerette?

- Onnan, mert tudom, egész határozottan tudom.

Nikolajevna Szofja akart valamit mondani, de még sem szólt. Ugy látszott, mintha küzdött volna magával.

- Nagyon téved, - szólalt meg végre - én ismerek egy nőt, a ki forrón szerette az ön elhunyt barátját; még most is szereti őt... és halála híre bizonyára mélyen meg fogja őt rendíteni.

- Ki az a nő? - ha szabad tudnom.

- Az én nővérem, Varvara.

- Nikolajevna Varvara! - kiáltottam föl álmétködvén.

- Igen.

- Hogyan? Nikolajevna Varvara? - ismételtam, - ez a...

- Majd én befejezem a gondolatát - folytatta Nikolajevna Szofja, - ez a hideg, közömbös, és ön szerint lomha leány, szerette az ön barátját: azért is nem ment és nem is megy férjhez soha. A mai napig erről nem tudott más, csak én. Varja később lett volna meghalni, mintsem hogy a titkát elárulja. A mi családunkban mi tudunk hallgatni és tünni.

Hosszu ideig és merően néztem Nikolajevna Szofjára, önkéntelenül is eltűnődve utolsó szavainak keserű jelentőségén.

- Ön engem bámulatba ejtett - mondtam végre. - De tudja-e Nikolajevna Szofja, ha nem félnék attól, hogy kellemetlen emlékeket idézek fel önben, én is bámulatba tudnám ám ejteni önt...

- Nem értem önt, - felelt halkán és némi zavarral.

- Ön csakugyan nem ért engem, - mondtam gyorsan fölállva, - s éppen azért engedje meg, hogy szóbeli magyarázatok helyett elküldhessek önnek egy tárgyat...

- De mit? - kérdezte.

- Ne nyugtalankodjék, Nikolajevna Szofja, nem én rólam van szó.

Meghajtottam magam és visszamentem a szobámba. Előkerestem azt az amulettet, melyet Paszinkov nyakáról vettem le és elküldtem Nikolajevna Szofjának a következő sorok kíséretében:

»Ezt a kis amulettet elhunyt barátom állandóan a nyakán viselte és úgy is halt meg. Önnek egy hozzá intézett, teljesen jelentéktelen tartalmu levele van benne; elolvashatja. Viselte azért, mert önt szenvedélyesen szerette, a mit csak a halála óráján vallott be nekem. Most, a mikor már meghalt, miért ne tudná meg, hogy az ő szive is az öné volt.«

Eliszej csakhamar visszatért és visszahozta nekem az amulettet.

- Mi ez? - kérdeztem. - Nem üzent semmit?

- Nem.

Elhallgattam.

- Elolvasta a leveletem?

- Alkalmasint elolvasta; a kis leánya vitte be neki.

»Hozzáférhetetlen« - gondoltam magamban, eszembe jutván Paszinkov utolsó szavai. - Jól van, mehetsz - mondtam hangosan.

Eliszej valahogyan furcsán elmosolyodott és nem ment ki.

- Valami leány... - szólalt meg - valami leány keresi önt.

- Miféle leány?

Eliszej hallgatott.

- Elhunyt gazdám nem beszélt önnek semmit?

- Nem... Mi az?

- Mikor Novgorodban voltunk, - folytatta, kezével a falon kaparászva, - megismerkedett egy leánnyal. És hát ez a leány akarna most beszélni önnel. A napokban az utcán találkoztam vele. Azt mondtam neki: »Jöjj el; ha a gazdám megengedi, beeresztlek«.

- Ereszd be, persze, hogy ereszd be. De hát... miféle lány?

- Egyszerű... olyan orosz polgárleány.

- A megboldogult Ivanics Jakov szerette őt?

- Bizony... szerette. Ő pedig... mikor megtudta, hogy a gazdám meghalt... nagyon össze volt törve. Szép leányka - szó sincs róla.

- Hivd csak be, hivd be.

Eliszej kiment és csakhamar visszatért. Utána jött egy leány, tarka karton-ruhában, a fején sötét kendővel, mely félig eltakarta az arcát. A mint engem megpillantott, elszégyelte magát és elfordult.

- Ugyan mi lelt? - szólt rá Eliszej - Menj csak, soh'se félj.

Odamentem hozzá és megfogtam a kezét.

- Hogy hívják? - kérdeztem tőle.

- Masa, - felelt halkán s lopva pislogott reám.

Ugy 22-23 évesnek látszott; az arcza egyszerű, kerek, de nagyon kellemes volt, az orczái finomak, szelid, kék szemei aprók, kezei nagyon tiszták és szépek. Csinosan és tisztán volt öltözve.

- Maga ismerte Ivanics Jakovot? - folytattam a kérdezősködést.

- Igenis, - ismertem, - felelt a kendője szélén tépdeseve, és kicsordultak a könyei.

Kértem, hogy üljön le.

Tüstént leült a szék szélére, minden teketória és huzódozás nélkül. Eliszej kiment.

- Novgorodban ismerkedett meg velem?

- Igenis, Novgorodban, - felelt, mindkét kezét a kendője alá rejtve. - Csak most harmadnapja hallottam Timofejics Eliszejtől, hogy meghalt. Ivanics Jakov, mikor Szibériába ment, megígérte, hogy irni fog, kétszer irt is, de többet nem. Én elmentem volna vele Szibériába is, de nem akarta.

- Vannak rokonai Novgorodban?

- Vannak.

- Velük lakott?

- Az édesanyámmal és a menyecske nénémmel laktam; de később az anyám megharagudott rám, a nénémnek meg szükén volt a pénze: sok gyereke van; így azután eljöttem tőlük. Mindig Ivanics Jakovban reménykedtem, és nem kívántam semmi egyebet, csak hogy láthassam... és ő mindig nagyon gyöngéd volt irántam - Timofejics Eliszej is megmondhatja.

Masa elhallgatott.

- Vannak tőle leveleim is, - folytatta. - Itt van, tessék megnézni...

Elővett a zsebéből néhány levelet és odaadta: - Tessék elolvasni, - tette hozzá.

Szétnyitottam egy levelet és megismertem Paszinkov kezeirását.

»Kedves Masa! (irta apró, tiszta betűkkel.) Te tegnap odaszoritottad a fejedet az enyémméhez és mikor megkérdeztem tőled: miért teszed ezt? azt felelted nekem: hallani akarom, hogy mire gondol. Megmondom, mire gondoltam: arra gondoltam, milyen jó volna Masát olvasni megtanítani! Akkor legalább kibetüznéd ezt a levelet...»

Masa belenézett a levélbe.

- Ezt még Novgorodban irta nekem, - mondotta: - a mikor készült engem olvasni megtanítani. Tessék megnézni a többit. Van ott egy Szibériából is. Itt van, tessék elolvasni.

Elolvastam a leveleket. Mind nagy melegséggel, sőt gyöngédséggel voltak írva. Az egyikben, éppen a Szibériából irt elsőben, Paszinkov Masát az ő legjobb barátjának nevezte, megígérte, hogy küld neki pénzt... hogy utána jöhessen Szibériába s a következő szavakkal végezte:

»Csókolom a te szép kezeidet; az itteni leányoknak nincsenek olyan kezeik; de meg a fejük se párja a tiednek, a szivük se'... Olvasd azokat a könyveket, a melyeket tőlem kaptál és emlékezzél meg rólam, a ki nem feledkezik meg te rólad. Te vagy az egyetlen, a ki engem szerettél! így hát én is egyedül csak a tied akarok lenni...«

- Ugy látom, nagyon ragaszkodott magához - mondtam, a mint a leveleket visszaadtam neki.

- Nagyon szeretett engem - felelt Masa, gondosan eldugva a leveleket a zsebébe s a könyvek némán peregetek le az arcán. - Én mindig ő benne reménykedtem, ha az Isten meghosszabbította volna az életét, nem hagyott volna el engem. Adjon az Isten örök nyugodalmat neki.

Megtörölte a szemeit a kendője sarkával.

- Hol lakik mostan? - kérdeztem tőle.

- Most itt vagyok Moszkvában; egy asszonysággal jöttem, de most hely nélkül vagyok. Elmentem Ivanics Jakov nagynénjéhez, de ő maga is nagyon szegény. Ivanics Jakov nagyon sokat beszélt nekem önről, - tette hozzá fölállva és meghajta magát - nagyon szerette és sokat emlegette önt. Most harmadnapja találkoztam Timofejics Eliszejel és gondoltam magamban: vajjon nem lesz-e hajlandó ön segíteni rajtam... most, hogy hely nélkül vagyok...

- A legnagyobb örömmel, Mária... mondja csak, mi az apai neve?

- Petrovna, - felelt Masa szemlesütve.

- Mindent megteszek magáért, Petrovna Mária, a mit csak tehetek, - folytattam - csak azt sajnálom, hogy itt csak átutazóban vagyok és kevés jó házat tudok.

Masa fölsóhajtott.

- Akármilyen helylyel beérem... Szabni ugyan nem tudok, de varrni... mindent megvarrok... gyerekekkel is tudok bánni...

»Pénzt adjak neki«, - gondoltam magamban: »de hogy csináljam ezt?«

- Hallgasson ide, Petrovna Mária, - szólottam nem minden zavar nélkül, - bocsásson meg, de hiszen Paszinkov szavaiból tudja, hogy én milyen jó barátságban voltam vele... Megengedné-e, hogy az első szükségletre felajánljak önnek egy kis összeget?...

Masa rám nézett.

- Hogyan? - kérdezte.

- Nincs-e szüksége pénzre? - mondtam.

Masa elpirult és lehorgasztotta a fejét.

- Minek nekem a pénz? - suttogta - inkább tessék valami helyet szerezni nekem.

- Hiszen rajta leszek, hogy szerezzek; de biztosra nem ígérhetem; de kár vonakodnia... igazán mondom... Lássá, én nem vagyok magához idegen... Fogadja el ezt tőlem, emlékül közös barátságunkra...

Elfordultam, gyorsan kivettem a bugyellárisomból néhány bankót és odaadtam neki.

Masa mozdulatlanul állt ott és még mélyebbre horgasztotta a fejét.

- Fogadja el - ismétlem.

Csöndesen rám emelte a szemeit, szomorú tekintetével belenézett az arczomba, kiszabadította fehér kezét a kendő alól és odanyújtotta felém.

Beletettem a bankókat hideg kezébe. Szótlánul megint a kendő alá rejtette kezét s lesütötte szemeit.

- Arra kérem Petrovna Mária, - folytattam - hogy a jövőben is, ha valamire szüksége lesz, forduljon egyenesen hozzám. - Itt hagyom magának a czimemet.

- Nagyon szépen köszönöm, - mondotta és kevés vártatva hozzátette:

- Én rólam... nem beszélt ő önnek semmit?

- Ugyszólván csak a halála óráján találkoztam vele, Petrovna Mária. Egyébiránt nem emlékszem... úgy tetszik, beszélt.

Masa végigsimította a haját, az ujjával könnyedén föltámasztotta az arcát és így szólt: »Isten vele« - s ezzel kiment a szobából.

Leültem az asztalom mellé és keserűen elgondolkoztam. Ez a Masa, Paszinkovhoz való viszonya, a levelei, Nikolajevna Varvarának iránta való titkolt szerelme... »Szegény! Szegény!« suttogtam mélyen felsóhajtva. Eszembe jutott Paszinkov egész élete, gyermekora, ifjúsága, Fräulein Friderika... »Szegény, te - gondoltam magamban, - neked ugyan sokat... sok örömet nyújtott a sors!«

Másnap megint elmentem Nikolajevna Szofjához. Kissé megváratott az előszobában, s mikor beléptem, Lidia már ott ült az édesanyja mellett. Megértettem.

Nikolajevna Szofja nem akarta megújítani tegnapi beszélgetésünket.

Elkezdünk beszélgetni - igazán nem is tudom miről, városi pletykákról vagy mikről... Lidia is gyakran beleszólt és pajkosan nézett reám. Mozcékony arczocskáján egyszoriben meglátszott az a mulatságos fontoskodás... Az okos kis leányka alkalmasint kitalálta, hogy az anyja célzatosan ültette őt oda maga mellé.

Fölkeltem és elkezdtem bucsuzni. Nikolajevna Szofja elkisért az ajtóig.

- Tegnap semmit sem feleltem önnek, - mondotta a küszöbön megállva, - de mit is felelhettem volna? Nem mi tőlünk függ az életünk; de mindenikünknek van egy horgonyunk, a melytől ha nem akarunk, soha sem szakadhatunk el: a kötelességérzet.

Beleegyezésem jeléül szótlánul lehorgasztottam a fejemet és elbucsuztam a kis puritán asszonytól.

Egész este otthon maradtam, de nem is gondoltam rá: folyton csak az én kedves, felejthetetlen Paszinkovomra gondoltam - erre az utolsó romantikusra, és hol szomoru, hol gyöngéd érzések édes fájdalommal nyilallottak bele a szívembe és belemarkoltak még nem teljesen megvénült szívem hurjaiba... Béke legyen véled, te nem praktikus ember, te jólelkű idealista! és adja az Isten mindazoknak a praktikus uraknak, a kik te előtted mindig olyan idegenek voltak, és a kik tán most is kinevetik a te árnyékkodat, adja az Isten, hogy akár csak egy századrészt is élvezzék azoknak a gyönyörűségeknek, a melyekben a sors és az emberek ellenére is olyan gazdag volt a te szegényes és békességes életed!

- Vége. -